

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

ČETVRTO ODELJENJE

PREDMET *V. C. L. i A. N. PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA*
(Predstavke br. 77587/12 i 74603/12)

PRESUDA

Član 4. • Pozitivne obaveze • Domaće vlasti nisu preduzele operativne mere u skladu s međunarodnim standardima kako bi zaštitile maloletnike koji su podvrgnuti krivičnom gonjenju uprkos osnovanoj sumnji da su bili žrtve trgovine ljudima • Nije bilo početne, hitne procene statusa žrtve trgovine ljudima • Neadekvatni razlozi navedeni za to što je nastavljeno krivično gonjenje, uprkos tome što je Nadležni organ utvrdio da su podnosioci predstavke bili žrtve trgovine ljudima

Član 6. stav 1. (krivični aspekt) • Nije istražen status podnosilaca predstavke kao potencijalnih žrtava trgovine ljudima, što se negativno odrazilo na ukupnu pravičnost krivičnog postupka • Nisu obezbeđeni dokazi koji su predstavljali temeljni aspekt njihove odbrane • Nije bilo odricanja od prava putem priznanja krivice koja nisu data uz puno saznanje o činjenicama • Taj nedostatak nije otklonjen potonjim preispitivanjima domaćih vlasti koje su se pozivale na neprimerene razloge

STRAZBUR

16. februar 2021.

Ova presuda će postati pravnosnažna pod okolnostima utvrđenim u članu 44. stav 2. Konvencije. Ona može podlegati redaktorskim izmenama.

Ovaj prevod pripremljen je korišćenjem sredstava zajedničkog programa Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi izraženi u njemu ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije.

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2022. Sva prava zadržana. Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima.

Translation co-funded
by the European Union

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

U predmetu *V. C. L. i A. N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odeljenje) zasedajući u veću u čijem su sastavu bili:

Jonko Grozev (*Jonko Grozev*), *predsednik*,
Tim Ajke (*Tim Eicke*),
Faris Vehabović,
Julija Antoanela Motok (*Iulia Antoanella Motoc*),
Armen Harutjunjan (*Armen Harutyunyan*),
Pere Pastor Vilanova,
Jolien Šuking (*Jolien Schukking*), *sudije*,

i Andrea Atamijeti (*Andrea Tamietti*), *sekretar Odeljenja*,

Pošto su razmotrili:

predstavke (br. 77587/12 i 74603/12) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske koje su Sudu na osnovu člana 24. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) podnela dvojica državljana Vijetnama V. C. L. i A. N. (u daljem tekstu: podnosioci predstavki), 20. novembra 2012, odnosno 21. novembra 2012;

Odluku da se Vlada Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: Država) obavesti o pritužbama na osnovu članova 4. i 6. stav 1. Konvencije;

Odluku da se podnosiocima predstavke odobri anonimnost shodno Pravilu 47. stav 4. Poslovnika Suda;

pismene podneske koje je dostavila tužena država i podneske koje su u odgovor na njih dostavili podnosioci predstavke;

komentare koje je dostavila organizacija Liberti (*Liberty*), kojoj je predsednik veća dozvolio da se umeša u oba slučaja, i komentare koje su dostavili GRETA i Internacionala za borbu protiv ropstva, kojima je predsednik veća odobrio da se umešaju u slučaj *A. N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*;

Nakon većanja na zatvorenoj sednici 12. januara 2021,

Donosi sledeću presudu koja je usvojena tog datuma:

UVOD

1. Predstavke se odnose na krivično gonjenje (u to vreme) maloletnih podnosilaca predstavke, kojima je određeni nadležni organ priznao status žrtava trgovine ljudima; to krivično gonjenje odnosilo se na krivična dela koja su počinili kao baštovani u uzgajivačnicama marihuane.

ČINJENICE

2. Podnosioci predstavke rođeni su 1994, odnosno 1992. godine i žive u Midlseksu i Londonu. Podnosioca predstavke br. 77587/12 (u daljem tekstu: prvi podnosilac), kome je odobrena pravna pomoć, zastupala je Filipa Sautvel (*Philippa Southwell*), iz Advokatske kancelarije Berds (*Birds*), sa sedištem u

Londonu. Podnosioca predstavke br. 74603/12 (u daljem tekstu: drugi podnosilac predstavke) zastupali su AIRE centar, dobrotvorna pravnička organizacija sa sedištem u Londonu i profesor P. Čandran (*P. Chandran*), advokat iz Advokatske kancelarije Pamp Kort (*Pump Court*) u Londonu.

3. Državu je predstavljao njen zastupnik Dž. Gon (*J. Gaughan*), iz Ministarstva za spoljne poslove i poslove Komonvelta.

4. Činjenice i okolnosti ovog predmeta, kako su ih u svojim podnescima navele stranke, mogu se rezimirati kako sledi.

I. OSUĐUJUĆA PRESUDA I KAZNA KOJA JE IZREČENA PRVOM PODNOSIOCU PREDSTAVKE

5. Prvog podnosioca predstavke policija je otkrila 6. maja 2009. na jednoj adresi u Kembridžu dok je izvršavala sudski nalog za zaplenu droge. Kuća u kojoj je pronađen prvi podnosilac predstavke imala je četiri spavaće sobe i bila je pretvorena u sofisticiranu uzgajivačnicu marihuane, gde je nađeno 420 stabljika marihuane, čija je ulična vrednost iznosila više od 130.000 funti (GBP). Prvi podnosilac predstavke je bio sam u toj kući, a kod njega je pronađen mobilni telefon sa neiskorišćenim kreditom i 100 funti u gotovini.

6. Nakon što ga je policija otkrila, prvi podnosilac predstavke je saslušan u prisustvu pravnog zastupnika i odgovarajućeg odraslog lica. On je tvrdio da ima 15 godina (što je činjenica koju Država sada prihvata kao tačnu), da ga je u Ujedinjeno Kraljevstvo prokrijumčario njegov usvojitelj, da se po dolasku sreo sa dvojicom državljana Vijetnama koji su ga odveli na adresu u Kembridžu, kao i da, iako je svestan da se ovde gaji marihuana, on nije znao da je to protivzakonito. Protiv njega je podneta krivična prijava za umešanost u proizvodnju narkotika.

7. Socijalne službe su procenile uzrast prvog podnosioca predstavke i zaključile da će on u januaru 2010. godine napuniti 18 godina. Okružni sudija u Magistratskom sudu potom je utvrdio kao činjenicu da podnosilac predstavke ima najmanje 17 godina.

8. Na prethodnom (pripremnom) ročištu pred Krunskim sudom 21. maja 2009. postupak je privremeno obustavljen da bi se održalo ročište na kome će se optuženi izjasniti o krivici i održati konferencija o daljem upravljanju postupkom. Nekoliko dana posle toga humanitarna organizacija za pravne savete i zastupanje Pravda za izbeglice i migrante (*Refugee and Migrant Justice*) obavestila je tadašnjeg pravnog zastupnika prvog podnosioca predstavke da je on možda žrtva trgovine ljudima, a socijalne službe su i same ukazale na taj problem. Ta organizacija je navela još i da bi socijalne službe mogle od Kraljevskog tužilaštva (u daljem tekstu Tužilaštvo ili *CPS*) zatražiti da se obustavi postupak, ali da to neće tražiti ukoliko predmet ipak treba da bude iznet pred sud.

9. Prvi podnosilac predstavke se 13. avgusta 2009. sastao sa svojim pravnim zastupnikom. Nema nikakvih zabeleženih tragova o tome da su

razmatrali pitanje trgovine ljudima. U početku je prvi podnosilac predstavke dao svom pravnom zastupniku uputstva zasnovana na tome da on „nije kriv” i ukazao je na to da se boji, ali je potom, nakon što mu je pravni zastupnik dao pravni savet, potvrdio da će priznati „krivicu”.

10. Nakon sastanka s pravnim zastupnikom prvi podnosilac predstavke je 20. avgusta 2009. priznao krivicu u pogledu proizvodnje droge koja spada u klasu B.

11. Dana 4. septembra 2009, na sastanku na kome prvom podnosiocu predstavke nije pomagala odgovarajuća odrasla osoba, jedan drugi pravni zastupnik ga je savetovao da bi mogao da podnese zahtev da se stavi van snage njegovo priznanje krivice zbog toga što je on bio žrtva trgovine ljudima i što je bio podvrgnut prinudnom radu. Međutim, prvi podnosilac predstavke je svom pravnom zastupniku objasnio da on ne strahuje od navodnih trgovaca ljudima. Ipak, izricanje kazne je odloženo da bi se sačekao izveštaj od socijalnih službi o tome da li se zaista radi o licu koje je žrtva trgovine ljudima.

12. Tužilaštvo je 14. oktobra 2009. preispitalo svoju odluku o pokretanju krivičnog postupka i zaključilo da nema uverljivih dokaza da je prvi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima. Sutradan je, međutim, Tužilaštvo dobilo pismo od Agencije Ujedinjenog Kraljevstva za čuvanje granica (u daljem tekstu *UKBA*) u kome se navodi da je jedan od dva nadležna organa (vidi stavove 75–76, dole) razmotrio taj slučaj i zaključio da ima razumnog osnova za verovanje da je prvi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima. Zato je podnosiocu predstavke odobren rok od 45 dana „za razmišljanje”, a dalji rad na slučaju je odložen uz obrazloženje da je to u najboljem interesu podnosioca predstavke.

13. *UKBA* je 27. novembra 2009. uputila pismo pravnom zastupniku prvog podnosioca predstavke. *UKBA* je istakla da je još u toku krivična istraga povodom navodne trgovine ljudima čija je žrtva bio ovaj podnosilac predstavke, ali je ustanovila da okolnosti slučaja prvog podnosioca predstavke upućuju na sledeće indikatore u vezi sa trgovinom ljudima: podnosilac predstavke je pronađen u odgajivačnici marihuane, što ukazuje da je reč o kriminalu u koji su umešana odrasla, punoletna lica; on nije bio upisan u školu i nije mu bilo dopušteno da napusti imanje. *UKBA* je dalje navela da se u svetlu tog „verodostojnog iskaza” – koji je ostao konzistentan i kada je davan u raznim drugim prilikama – smatra da je prvi podnosilac predstavke bio doveden u Ujedinjeno Kraljevstvo kao žrtva trgovine ljudima.

14. Pravni stručnjak Tužilaštva je 8. decembra 2009. preispitao predmet, ali je vrhovni tužilac potom potvrdio da treba nastaviti krivični postupak. Iako ta odluka nije zvanično obrazložena, u pismu jednom poslaniku od 10. decembra 2010. tadašnji direktor Javnog tužilaštva je objasnio da krivični postupak nije obustavljen zato što je reč o izuzetno teškim krivičnim delima, što se odbrana ne može zasnivati na tvrdnji da je delo učinjeno pod prinudom i što nema jasnih dokaza da se radi o žrtvi trgovine ljudima.

15. Na ročištu održanom 14. decembra 2009. Tužilaštvo je tvrdilo da ne može biti odbrana to što je neko žrtva trgovine ljudima; odluka o krivičnom gonjenju doneta je u svetlosti informacija koje je Tužilaštvo imalo na raspolaganju i koje će se i dalje preispitivati. Bilo bi besmisleno podneti zahtev za odustajanje od krivičnog postupka zato što se ne može pozivati na odbranu koja bi se temeljila na tvrdnji da je delo učinjeno pod prinudom. Sudija je, međutim, ukazao na to da je zahtev za odustajanje od krivičnog postupka valjano obrazložen i utemeljen i odredio je za početak 2010. rok u kome treba podneti takav zvanični zahtev. Docnije je u zatvoru prvi podnosilac predstavke kazao da želi da izmeni svoje priznanje krivice.

16. Advokat odbrane je 16. decembra 2009. ukazao pravnim savetnicima prvog podnosioca predstavke da su socijalne službe „postupile nečuvano” u tome što su se založile da se promeni priznanja krivice. On je ponovio svoj stav da sama činjenica da prvi podnosilac predstavke nije strahovao (od trgovaca ljudima) i da se starao o biljkama u zamenu za njihovu pomoć u pronalaženju njegove porodice obesmišljava celo to pitanje.

17. Na ročištu 19. januara 2010. prvi podnosilac predstavke je ostao pri priznanju krivice. Čini se da je tu odluka doneo posle sastanka sa svojim pravnim zastupnicima koji su mu to savetovali navodeći da nije sasvim, bez ostatka potvrđeno da je on bio žrtva trgovine ljudima; da se u svakom slučaju od Tužilaštva ne traži – niti ono namerava – da odustane od krivičnog gonjenja; kao i da, uprkos tome što odluka o krivičnom gonjenju može biti osporena pred Visokim sudom, sam taj proces je vrlo dug i ima male izgleda za uspeh. Prema podnesku Tužilaštva dokazi upućuju na to da prvi podnosilac predstavke nije žrtva trgovine ljudima. Pravni zastupnik Tužilaštva je detaljno razmotrio sve te činjenice, pre svega ističući da je prvi podnosilac predstavke pronađen u običnoj kući, s mobilnim telefonom kod sebe, kreditom na mobilnom telefonu i novcem u gotovini; kada se slučaj procenjivao sa stanovišta eventualne trgovine ljudima, prvi podnosilac predstavke je potvrdio da njegova porodica u Vijetnamu nije izložena pretnjama, da nikome ništa ne duguje u Vijetnamu i da on sam nije zlostavljan pre nego što je uhapšen. Stoga Tužilaštvo „nije našlo ni jedan jedini razlog” na osnovu koga bi revidiralo svoju prvobitnu procenu po kojoj prvog podnosioca predstavke treba krivično goniti u interesu javnosti. Prvi podnosilac predstavke je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 20 meseci koju će izdržavati u instituciji za mlađe prestupnike.

II. OSUĐUJUĆA PRESUDA I KAZNA KOJA JE IZREČENA DRUGOM PODNOSIOCU PREDSTAVKE

18. Policijski službenici su 21. aprila 2009. ušli u jednu kuću u Londonu nakon što su dobili izveštaje o sumnji na provalu. Obavešteni su da je u bašti iza kuće viđen veliki broj ljudi koji su silom ušli unutra. Kada su policijski službenici ušli u kuću, otkrili su veoma sofisticiranu odgajivačnicu

marihuane. Drugi podnosilac predstavke je pronađen u blizini tih prostorija; zajedno sa nekoliko drugih državljana Vijetnama skrivao se od pljačkaša. Svi su oni uhapšeni.

19. Kada je pretresan nakon što je uhapšen, kod drugog podnosioca predstavke nađeno je 70 funti. Saslušan je u policijskoj stanici uz pomoć prevodioca. U početku je rekao da je rođen 1972. godine pa je prema njemu postupano kao prema odraslom licu (kasnije je prihvaćeno da je njegova stvarna godina rođenja bila 1992).

20. Tokom saslušanja u policiji ukazao je na to da je po odlasku iz Vijetnama putovao u Ujedinjeno Kraljevstvo preko Češke Republike. Ubrzo po dolasku našao se sa nekim Vijetnamcima, uključujući i čoveka (u daljem tekstu: H) koji mu je obezbedio smeštaj, dao mu odeću i hranu za nedelju dana. Dok je boravio u kući, rečeno mu je da je „za njega najbolje da ne izlazi”; međutim, kada mu je u policiji postavljeno pitanje da li je držan u kući protiv svoje volje, odgovorio je odrečno. Posle nedelju dana u „pokrivenom” vozilu odveden je u odgajivačnicu marihuane. Po rečima drugog podnosioca predstavke, prozori na kući u kojoj se nalazila odgajivačnica bili su zazidani, jedina vrata su bila zaključana spolja i on je bio uveren da je uzgajivačnica čuvana. Njegov posao je bio da zaliva biljke i da kuva. Spavao je, jeo i radio u toj odgajivačnici i nije bio plaćen za svoj rad.

21. Drugi podnosilac predstavke tvrdio je da na početku nije znao da su biljke u odgajivačnici nezakonite. Međutim, počeo je da sumnja i poželeo je da ode odatle jer je bio uplašen. Negde otprilike u to vreme H mu je dopustio da napusti odgajivačnicu s nekim drugim ljudima na nekoliko dana, ali kada je u telefonskom razgovoru sa H drugi podnosilac predstavke rekao da ne želi da se vrati, H mu je saopštio da bi, ako prestane da radi, mogao biti ubijen. Onda su njega i te druge muškarce pokupili i vratili u odgajivačnicu.

22. Nakon što je saslušan, protiv podnosioca predstavke podneta je krivična prijava zbog toga što je učestvovao u proizvodnji narkotika klase B, tj. marihuane.

23. Na ročištu pred Magistratskim sudom 30. aprila 2009. drugi podnosilac predstavke je kazao da je rođen 1992. godine. Zato je slučaju pristupljeno sa pravnog stanovišta po kome se radilo o mladiću od 17 godina.

24. Tužilaštvo je preispitalo ceo spis predmeta 1. juna 2009. Čini se da su razmatrali mogućnost da je drugi podnosilac predstavke prokrijumčaren u Ujedinjeno Kraljevstvo jer su njegovi roditelji finansirali njegovo putovanje nadajući se da će on na taj način otići u život koji će mu pružiti bolju perspektivu.

25. Drugom podnosiocu predstavke dodeljena je pravna pomoć. U uputstvima koje je dao svom pravnom zastupniku stoji napomena da je „u Ujedinjeno Kraljevstvo došao kao žrtva trgovine ljudima”, iako se nije uspelo ući u trag autoru tog zapisa i sam podnosilac predstavke je docnije potvrdio da on nije upotrebio taj izraz.

26. Pravni zastupnik se sastao s drugim podnosiocem predstavke 1. jula 2009, a instrukcije je dobijao direktno od njega uz pomoć prevodioca. Drugi podnosilac predstavke je rekao pravnom zastupniku da je pobjegao iz svog doma u Vijetnamu i da je u Ujedinjeno Kraljevstvo došao ilegalno preko Češke Republike. Po dolasku u Ujedinjeno Kraljevstvo stupio je u kontakt sa jednim svojim rođakom u Londonu. Dok je tragao za poslom, neki Vijetnamci su ga upoznali sa H, koji mu je obezbedio smeštaj, hranu i novac. Onda su ga odveli da radi u odgajivačnici za koju je on u početku smatrao da se u njoj uzgajaju lekovite biljke. Bio je uglavnom zaključan u odgajivačnici i nije mogao da izađe napolje. Posle otprilike desetak dana otkrio je da se tu uzgaja marihuana i zatražio je da ode. Zaprećeno mu je da bi ako ode, mogao biti ubijen ili da će biti ubijen. Iako je u jednoj prilici otišao s nekim kolegama s posla u stan jednog rođaka nekog kolege, H ga je i tamo pronašao telefonom i dalje mu pretio, tako da se on vratio u odgajivačnicu.

27. Budući da je drugi podnosilac predstavke prihvatio tezu da je mogao da pobjegne iz stana rođaka svog kolege, pravni zastupnik nije verovao da bi pozivanje na to da je bio primoran da obavlja taj posao moglo predstavljati uspešnu odbranu. Drugi podnosilac predstavke je priznao krivicu u julu 2009. godine.

28. Posle tog „priznanja krivice” jedan član Tima za pružanje pomoći mladima koji su došli u sukob sa zakonom pripremio je izveštaj koji se podnosi pre nego što se izrekne kazna. U tom izveštaju je ukazano na to da drugi podnosilac predstavke žali zbog toga što je doneo odluku da prihvati ponudu da radi u toj odgajivačnici. Prihvatio je da je njegov motiv bio „sticanje finansijske dobiti”, što nije prihvatljivo niti se može opravdati. Prihvatio je odgovornost za svoju odluku da postupi na taj način i ispoljio je određeni nivo kajanja.

29. Drugi podnosilac predstavke je 25. septembra 2009. osuđen na kaznu zatvora od 18. meseci uz obavezno sticanje stručnih kvalifikacija. To što je priznao krivicu uzeto mu je kao olakšavajuća okolnost i vodilo se računa o njegovoj mladosti, činjenici da je iz Vijetnama otišao ne bi li sebi obezbedio bolji život i o tome da je „izvanredno napredovao” za vreme boravka u pritvoru.

III. POTONJI NALAZI U VEZI SA STATUSOM DRUGOG PODNOSIOCA PREDSTAVKE KAO ŽRTVE TRGOVINE LJUDIMA

30. U aprilu 2010. godine novi pravni zastupnik drugog podnosioca predstavke izneo je njegov slučaj pred Nacionalno društvo za sprečavanje surovosti prema deci, nacionalno savetovanje u vezi sa slučajevima trgovine decom i pružanje odgovarajućih informacija (u daljem tekstu *NSPCC NCTAIL*).

31. U razgovoru sa socijalnom radnicom iz *NSPCC NCTAIL*, drugi podnosilac predstavke je kazao da je njegova porodica platila njegovo

putovanje u Češku Republiku nakon što ga je tokom antivladinih protesta u Hanoju napala policija i tom prilikom ga gotovo uhapsila. Sam je prebegao u Češku Republiku, gde se sastao sa jednim čovekom koji mu je oduzeo pasoš. Proveo je u kući tog čoveka oko dve nedelje, a za to vreme je morao da boravi u svojoj sobi, izuzev onda kada je prao ili čistio. Potom je zajedno sa još dve žene transportovan kamionom u London. Pošto su stigli u London, jedan čovek je preuzeo to troje putnika i odveo ih u kuću za žene. Odatle se javio svojoj majci da bi mu dala podatke neophodne za kontakt sa rođakom koju ima u Londonu. Potom je stupio u kontakt s tom rođakom, a žene s kojima je putovao su ga odvele do jedne pijace gde je trebalo da se nađe s njom. Rekle su mu da se sutradan vrati na određeno mesto na kome će se naći i da će mu one organizovati posao kojim će moći da se bavi. Drugi podnosilac predstavke je jednu noć proveo u kući svoje rođake, ali pošto ju je veoma slabo poznavao – a njenog muža nikada ranije nije sreo – nije želeo da im i dalje bude na smetnji. Zato se vratio na određeno mesto gde se sreo sa H.

32. Na osnovu tog razgovora socijalna radnica je zaključila da postoje osnovani razlozi da se smatra kako je drugi podnosilac predstavke bio žrtva dovođenja maloletnika iz Vijetnama u Ujedinjeno Kraljevstvo u sklopu trgovine ljudima. Socijalna radnica je naročito obratila pažnju na sledeće: po svemu sudeći postojale su jasne veze između ljudi koji su organizovali njegovo putovanje iz Vijetnama, onih koji su ga držali u Češkoj Republici i prebacili ga u Ujedinjeno Kraljevstvo i onih koji su ga eksploatisali za posao u odgajivačnici marihuane; ili mu nije bilo dopušteno da izađe ili je bio zaključan u prostorijama u kojima je držan ili su ga eksploatisali; nije bio obavešten o kriminalnoj prirodi posla kojim se bavi u odgajivačnici marihuane; bio je zaključan u odgajivačnici marihuane i rečeno mu je da će biti ubijen ako odatle ode; bio je primoran da živi u nezdravim uslovima u odgajivačnici, bez ikakve novčane naknade.

33. Posle toga je slučaj drugog podnosioca predstavke razmatrao jedan od dva nadležna organa (vidi stav 75–76, dole). *UKBA* ga je 16. novembra 2010. obavestila da je Nadležni organ zaključio da je on bio žrtva trgovine ljudima. Iako se smatralo da su određeni aspekti njegovih tvrdnji da je bio žrtva trgovine ljudima bili takvi da su doveli u pitanje njegov kredibilitet – činjenica da više nije morao da bude pod nadzorom i da mu je dopušteno da jednu noć provede u stanu svoje rođake, činjenica da nije dao konzistentan iskaz u vezi s tim da li je bilo telefona u odgajivačnici marihuane, kao i činjenica da mu je bilo dopušteno da izađe iz odgajivačnice – ipak je kao najverovatnije prihvaćeno da ima osnova za uverenje da je on doveden u Ujedinjeno Kraljevstvo u sklopu trgovine ljudima. Po mišljenju Nadležnog organa, iskaz drugog podnosioca predstavke o tome kako je vrbovan i prebačen iz Vijetnama u Ujedinjeno Kraljevstvo zadovoljava kriterijume utvrđene definicijom trgovinom ljudima u Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije. Nadležni organ je takođe smatrao da postoji veza između onih koji su organizovali njegovo putovanje iz

Vijetnama, onih koji su ga držali u Češkoj Republici i doveli ga u Ujedinjeno Kraljevstvo i onih koji su ga poslali na rad u odgajivačnici marihuane, kao i da je on bio u položaju zavisnosti i ranjivosti, kojim se u izvesnoj meri može objasniti zbog čega mu je bilo dopušteno da izađe iz odgajivačnice i zbog čega se u nju vratio. Što se tiče posla koji je obavljao, on je nađen na mestu na kome je bio eksploatisan, koje je bilo čuvano i zaključano spolja, a životni uslovi i uslovi rada bili su u skladu sa uslovima koji se mogu naći u situacijama eksploatacije.

34. Međutim, pošto je navršio 18 godina i više nije dobijao nikakve besplatne pravne savete, nije prihvaćeno da je on lice „u nevolji”. Stoga se više nije smatrao žrtvom trgovine ljudima i nije ispunjavao uslove za dozvolu za stalni boravak.

35. Advokat drugog podnosioca predstavke dao je instrukcije i psihologu koji je u martu 2011. godine pripremio izveštaj. Taj izveštaj se zasnivao na iskazu koji je podnosilac predstavke dao socijalnoj radnici iz *NSPCC NCTAIL* koja je s njim razgovarala. Psiholog je zaključio da drugi podnosilac predstavke trpi duševni bol i suočava se sa psihološkim nedaćama usled višestrukih traumatskih iskustava koje je doživeo kao maloletnik, uključujući napad policije u Vijetnamu i to što je bio doveden u Ujedinjeno Kraljevstvo kao žrtva trgovine ljudima. Simptomi koje ispoljava ispunjavaju kriterijume za dijagnozu posttraumatskog stresnog poremećaja (u daljem tekstu PTSP) i teške depresije. Po mišljenju psihologa, njegovi simptomi su konzistentni sa iskazom koji je dao kada je objašnjavao šta mu se sve dogodilo. Osim toga, psiholog smatra da je iskaz koji je drugi podnosilac predstavke dao socijalnoj radnici iz *NSPCC NCTAIL* bio „široko uzev konzistentan” sa iskazom koji je dao policiji, a te male nekonzistentnosti koje su uočene mogu se objasniti njegovim PTSP. S obzirom na ono što mu se dogodilo s policijom u Vijetnamu on je morao biti uplašen, ljut i zbunjen neposredno nakon hapšenja. Nasuprot tome, razgovor sa socijalnom radnicom iz *NSPCC NCTAIL* vođen je u kontekstu koji nije bio toliko uznemirujući, pitanje je postavljala stručna osoba sa velikim profesionalnim iskustvom u postupanju sa decom žrtvama trgovine ljudima.

36. Specijalna pravna referentkinja iz Tužilaštva je 28. juna 2011. godine preispitala predmet drugog podnosioca predstavke u svetlu ažuriranih uputstava Tužilaštva i zaključaka koje su doneli *NSPCC NCTAIL* i *UKBA*. Posebno vodeći računa o tome da je drugi podnosilac predstavke bio stariji maloletnik, da su postojale nekonzistentnosti u iskazima koje je dao, da je imao kod sebe mobilni telefon i da je mogao da zatraži pomoć, da mu je bilo dozvoljeno da ode da vidi svoju rođaku i da nije bio držan u odgajivačnici marihuane protiv svoje volje, da na njemu niti na bilo kom drugom „baštovanu” nije bilo znakova nikakvih fizičkih povreda, da je kod sebe imao i određenu svotu novca, kao i o mogućnosti koju je imao da pobegne iz odgajivačnice marihuane, ona je ostala čvrsta u uverenju da drugi podnosilac predstavke nije bio žrtva trgovine ljudima i da interes javnosti nalaže da on

bude krivično gonjen. Donoseći taj zaključak ona je ocenila da su početni iskazi drugog podnosioca predstavke (vidi stavove 20. i 21, gore) verovatno bili najbliži istini.

37. *NSPCC NCTAIL* je 7. novembra 2011. podneo dopunski izveštaj. U tom izveštaju je socijalna radnica koja je pripremila prethodni izveštaj razmotrila ostalu dokumentaciju koja je prvenstveno bila u vezi sa krivičnim postupkom i analizirala je da li je neophodno da promeni mišljenje koje je iznela u prethodnom izveštaju (vidi stavove 31–32, gore). Zaključila je da u tim dokumentima nema novog materijala zbog koga bi trebalo da promeni svoje profesionalno mišljenje. U suštini, smatrala je da materijal u nekim od tih dokumenata, u kombinaciji s njenim još bogatijim iskustvom u oblasti proučavanja dece koja su žrtve trgovine ljudima, dodatno pojačava njen zaključak da je drugi podnosilac predstavke u vreme kada je uhapšen bio žrtva trgovine ljudima. U tom smislu ona je ukazala na to da se retko događa da su potpuno međusobno konzistentni iskazi koje deca potencijalne žrtve trgovine ljudima daju različitim stručnim licima, u različitim kontekstima.

IV. ŽALBA PODNOSILACA PREDSTAVKE NA OSUĐUJUĆE PRESUDE I KAZNE KOJA SU IM IZREČENE

38. Prvi podnosilac predstavke je tražio dozvolu da izjavi žalbu – žalbeni rok je već bio istekao – na osuđujuću presudu i na kaznu koja mu je izrečena. Tvrdio je da je trebalo da mu se posavetuje da se odrekne izjave o svojoj krivici, kao i da je trebalo podneti zahtev za obustavu postupka zato što je on kredibilna žrtva trgovine ljudima i kao takav uopšte nije trebalo da bude podvrgnut krivičnom gonjenju. Takođe se žalio da nije bilo prisutno nijedno odgovarajuće odraslo lice u trenutku kada je odlučio da ne promeni svoje priznanje krivice i da Tužilaštvo nije obrazložilo zbog čega je u interesu javnosti da on bude podvrgnut krivičnom gonjenju.

39. Budući da je to bio jedan od prvih slučajeva u kojima je pokrenut problem deteta koje je bilo predmet trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije nakon što je stupila na snagu Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (u daljem tekstu: Konvencija protiv trgovine ljudima), dopušteno mu je da izjavi žalbu. Sud je to na sledeći način prokomentarisao:

... Sudu se čini da ovde postoje dva pitanja koja mogu izazvati zabrinutost. Prvo, izgleda da je nešto pošlo po zlu kada je jedna grana državne vlasti (Ministarstvo unutrašnjih poslova) prihvatilo da je reč o licu koje je bilo žrtva trgovine ljudima, dok je u okviru druge grane vlasti (Tužilaštva) donet suprotan zaključak, i to, kako izgleda, bez znanja one prve grane. Diskutabilno je da li u sklopu javnog prava, kada vlast, preko Ministarstva unutrašnjih poslova, prihvati da je neko lice bilo žrtva trgovine ljudima, Tužilaštvo treba da nastavi na istoj osnovi osim ako se ne pojave neki stvarno jaki razlozi za drugačije postupanje. Drugo, sve upućuje na to da podnosiocu predstavke nije pružen adekvatan savet o položaju u kome se nalazi, što nije uobičajeno.

40. Drugi podnosilac predstavke je takođe tražio dozvolu da mimo žalbenog roka izjavi žalbu na osuđujuću presudu i kaznu koja mu je izrečena.

U svojim ažuriranim osnovama za žalbu na osuđujuću presudu on je, između ostalog, tvrdio da se zbog te osuđujuće presude oseća nebezbedno zato što je maloletan i žrtva trgovine ljudima i prinudnog rada, protivno članu 4. Konvencije, koji mu garantuje zaštitu, a ne krivično gonjenje. Naročito je istakao da je Tužilaštvo trebalo da sprovede znatno širu i temeljniju istragu kako bi utvrdilo da li je on bio žrtva trgovine ljudima i da li je kao takav uveden u Ujedinjeno Kraljevstvo i eksploatisan u odgajivačnici marihuane. Delimično se oslonio na dokaze stručnog referenta za usluge koje se pružaju deci pri *NSPCC NCTAIL* koji je, komentarišući smernice koje su objavili Tužilaštvo i Udruženje načelnika policije (u daljem tekstu *ACPO* – vidi stav 74, dole) tvrdio da je policija kao primeren odgovor u slučaju drugog podnosioca predstavke trebalo da uputi lokalnim organima nadležnim za dečju zaštitu čim je otkriven u odgajivačnici marihuane. Policija je trebalo da pruži što je moguće više informacija kako bi pomogla službi za zaštitu dece da sprovede odgovarajuću procenu žrtve trgovine ljudima i da identifikuje ostale humanitarne potrebe i da odgovori u kontekstu zaštite i čuvanja deteta. U navedenom osnovu za izjavljivanje žalbe drugi podnosilac predstavke se takođe pozvao na Izveštaj Službe za onlajn zaštitu dece od eksploatacije (u daljem tekstu *CEOP*, pri Nacionalnoj agenciji za sprečavanje kriminala – vidi stavove 81–83, dole), u kome se ukazuje na to da uprkos činjenici da postoji verovatnoća da je svako dete koje se nađe u odgajivačnici marihuane zapravo žrtva trgovine ljudima u novije vreme postoji tendencija da se krivično gone umesto da se zaštite vijetnamska deca koja se nađu u takvim odgajivačnicama.

41. Drugi podnosilac predstavke je osim toga tvrdio da odbrana u kojoj bi se pozivao na to da je krivično delo izvršio pod prinudom koja je uobičajena za precedentno pravo nije pogodna za slučajeve u kojima se radi o deci koja su žrtva trgovine ljudima zato što dete koje je bilo predmet trgovine ljudima nije zakonski pristalo na tu trgovinu.

42. Drugom podnosiocu predstavke je odobreno da izjavi žalbu i njegova žalba je spojena sa žalbom prvog podnosioca predstavke.

43. U presudi izrečenoj 20. februara 2012. godine, Apelacioni sud je ustanovio da član 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima (takozvana odredba o nekažnjavanju – vidi stav 103, dole) nije usmeren ka odlukama Tužilaštva nego ka odlukama organa koji izriču kazne pa se stoga ne može protumačiti u tom smislu da se njime utvrđuje imunitet za žrtve trgovine ljudima koje su umešane u kriminalne aktivnosti; isto tako, taj član se ne može proširiti na odbranu po osnovu primoranosti na izvršenje krivičnog dela tako što će se ukloniti ograničenja koja su joj inherentna. Rezimirajući osnovna načela koja proističu iz najnovije sudske prakse Apelacioni sud je ustanovio da se izvršenje obaveza Ujedinjenog Kraljevstva prema Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima

normalno ostvaruje kroz propisnu primenu davnašnjih diskrecionih ovlašćenja Tužilaštva koja mu omogućuju da samo odluči, koliko god da su snažni dokazi pred

njim, da li bi bilo neprimereno nastaviti krivični postupak protiv okrivljenog koji nije u mogućnosti da se pozove na odbranu zasnovanu na tome da je bio prinudjen da izvrši krivično delo, ali spada u polje zaštite člana 26. To zahteva da Tužilaštvo donosi svoj sud u svakom pojedinačnom slučaju u svetlu svih raspoloživih dokaza. Ta odgovornost nije poverena sudu nego je poverena Tužilaštvu. Ako se u pojedinačnom slučaju zlopotrebi postupak, sud može da interveniše primenom „krajnje sankcije” ili tako što će obustaviti postupak. Teret dokazivanja zlopotrebe postupka na osnovi nepropisne primene diskrecionih ovlašćenja Tužilaštva snosi optuženi... Činjenica da se to pitanje otvara u kontekstu valjanog sprovođenja obaveza po Konvenciji u Ujedinjenom Kraljevstvu ne povlači za sobom uspostavljanje novih načela. Pre bi se moglo reći da ustaljena načela važe u specifičnom kontekstu obaveze koja proističe iz člana 26. – ništa manje i ništa više. Pored specifične nadležnosti da obustavi postupak tamo gde postoji zlopotreba, sud takođe može, ako nađe za shodno da to učini u ostvarivanju svojih nadležnosti u pogledu izricanja kazne, da primeni obavezu iz člana 26. formulisanu onako kako je ona formulisana u samom tom članu, tako što će prema optuženome postupiti na način koji ne predstavlja kažnjavanje, već će naložiti da on bude apsolutno ili uslovno oslobođen.

44. Sud je kao načelno pitanje u navedenim žalbama identifikovao to da li je sudski proces bio zlopotrebljen kada je Tužilaštvo donelo odluku da sprovede krivični postupak. Međutim, nakon što je temeljito razmotrio sve činjenice slučajeva ove dvojice podnosioca predstavke, sud je odbacio njihovu žalbu na osuđujuću presudu.

45. U odnosu na prvog podnosioca predstavke Apelacioni sud je saopštio sledeće:

U uvodnom izlaganju, zastupajući tužbu Krune, tužilac se usredsredio na dokaze koji upućuju na to da se podnosilac predstavke nije mogao opisati kao lice koje je žrtva trgovine ljudima. U trenutku kada je otkriven, on je pri sebi imao gotovinu. Imao je mobilni telefon i dovoljno kredita da taj telefon koristi. Kuća u kojoj je nađen bila je obična kuća, daleko od nekakvog provizornog zatvora, a sam optuženi je rekao da je tu ostavljen i da su mu jednom nedeljno donosili hranu i osnovne potreštine. Iskaz koji je podnosilac žalbe na presudu dao prilikom saslušanja i u kome je rekao da je došao u potrazi za svojim usvojiteljem u suprotnosti je sa onim što je rekao kada je procenjivan njegov status u trgovini ljudima. Kada je od njega zatraženo da identifikuje ko bi mogao da bude taj njegov usvojitelj, on nije mogao da pruži nijedno razumljivo objašnjenje. Njegovo kretanje po zemlji nakon dolaska u Ujedinjeno Kraljevstvo i to što se navodno slučajno našao i što je tek tako „naleteo” na dvojicu sudržavljana koji su mu pružili priliku da ode u Kembridž nije konzistentno sa tvrdnjom da je on žrtva trgovina ljudima. Tokom meseci koji su usledili napravljen je popis nekih „blagih pritisaka ili pretnji” koji su upućivani optuženome, ali u samoj proceni o tome da li je reč o trgovini ljudima sadržane su informacije koje upućuju na to da je podnosilac predstavke siguran da njegova porodica u Vijetnamu nije izložena pretnji, da on sam nikome u Vijetnamu ništa ne duguje i da nije bio zlostavljan pre hapšenja. Kruna je detaljno ispitala sve činjenice i došla je do zaključka da „nema nikakvog razloga da se revidira početna procena o tome da javni interes nalaže da je podnosilac žalbe neko koga treba podvrgnuti krivičnom gonjenju.

S obzirom na vrlo pomno i detaljno ispitivanje svih relevantnih dokaza koje su obavili kako tužilac, odnosno Kraljevsko tužilaštvo, kao i s obzirom na pravičan i uravnotežen pristup sudija [C] sve vreme tokom tog dugačkog postupka ne može se reći da žalba koja je izjavljena ima izgleda za uspeh.

U suštini, argument koji je izneo [pravni zastupnik optuženog] polazi od teze da je, da su odbrani u vreme kada se u postupku pristupilo izricanju kazne predočene sve dostupne informacije, trebalo podneti zahtev za odricanje od priznanja krivice. Međutim, kao što i sam zastupnik odbrane prihvata, nema ničega što bi sugerisalo da bi se priznanje krivice moglo smatrati ništavim ili da je teorijska odbrana na osnovu primoranosti na izvršenje krivičnog dela mogla imati ikakvih realnih izgleda za uspeh. Ipak, da je podnet zahtev za odustajanje od priznanja krivice i da je taj zahtev prihvaćen na osnovu mladosti podnosioca žalbe i zaključaka u njegovu korist u vezi sa trgovinom ljudima, sudija bi tada bio pozvan da razmotri zahtev za obustavu postupka i, pod pretpostavkom da je takav zahtev podnet, on je mogao da mu izađe u susret. Sve je to, međutim, potpuno spekulativna rasprava i ona nema veze sa stvarnošću. Čak i da je sudija bila na neki način ubeđena da dopusti podnosiocu žalbe da se odrekne svog priznanja krivice što bi potom trebalo da bude argument koji bi išao u prilog obustavi postupka, neminovni ishod svakog takvog ročišta glasilo bi da je odluka o nastavljanju postupka u potpunosti opravdana. Na osnovu samih činjenica predmeta, odluka o krivičnom gonjenju bila je višestruko opravdana. Tako bi na sve to gledala sudija [C] i to je nesporni zaključak koji smo i mi sami doneli.

46. Apelacioni sud je, međutim, dozvolio prvom podnosiocu predstavke da izjavi žalbu protiv kazne koja mu je dosuđena jer je ustanovio da bi, s obzirom na njegov uzrast i činjenicu da je priznao krivicu, kazna od 12 meseci zatvora bila sasvim dovoljna.

47. Kada je reč o drugom podnosiocu predstavke, Apelacioni sud je konstatovao da Tužilaštvo, kada je donosilo odluku o njegovom krivičnom gonjenju, nije imalo mogućnost da iskoristi nalaz *UKBA*, po kome je on dete i po kome je žrtva trgovine ljudima, zato što taj nalaz tada još nije postojao. Međutim, čak i da je taj izveštaj bio dostupan, *UKBA* i Tužilaštvo imaju različite odgovornosti i nijedno od njih ne može svojim zaključcima da obaveže ono drugo. Apelacioni sud je ustanovio sledeće:

U suštini, argument u podršku tvrdnje da nije bezbedno izreći osuđujuću presudu bio je, u svakom pogledu, zasnovan na pretpostavci da je svako ko je bio umešan u ovaj slučaj propustio da uoči ono što je najvažnije, a to je da je podnosilac predstavke u potpunosti ispunjavao uslove utvrđene u članu 26. Konvencije i da je on doveden u zemlju kao žrtva trgovine ljudima. [Advokat odbrane] je tvrdio da je Tužilaštvo trebalo da sprovede znatno širu istragu povodom pitanja o tome da li je podnosilac žalbe doveden u zemlju kao žrtva trgovine ljudima i da li je bio eksploatisan u odgajivačnici marihuane; oni koji su zastupali podnosioca žalbe trebalo je da skrenu pažnju Tužilaštvu na isti taj problem i da ga pozovu da sprovede dalje istrage; zaista, u jednoj fazi je i sama sudija propustila da uoči taj problem i da zahteva da se sprovede dalja istraga.

[Advokat odbrane] je u svojim podnescima i izlaganju kritikovao postupak čiju je kulminaciju predstavljalo izricanje presude i određivanje kazne. On se jednim delom oslonio na aktuelno Uputstvo i Kodeks prakse, koji su deo publikacija pomenutih ranije u presudi. Na osnovu pomne analize njegovih podnesaka vidi se da on upućuje na to da bi više hiljada pojedinaca koji se, obavljajući svoju dužnost, uključe u istragu i krivično gonjenje krivičnih dela trebalo smatrati ljudima koji znaju i u potpunosti sagledavaju polje dejstva i potencijalni uticaj svake pojedinačne publikacije koja sadrži smernice ili savete za situacije u kojima se uhapsi neki pojedinac koji bi mogao potpasti pod dejstvo Konvencije. To je pomalo nerealno. Iako, nesumnjivo, mora postojati široko razumevanje načina na koji različiti organi kojima su te odgovornosti poverene uopšte

funkcionišu, Tužilaštvo ili *ACPO* ili svaki drugi odgovorni organ ili telo ne može odmah da spozna i primeni svaku pojedinačnu smernicu ili savet koji izda bilo koji drugi organ. U ovom konkretnom slučaju, na primer, Centar za zaštitu dece na internetu i borbu protiv eksploatacije dece je zastupajući *ACPO* izdao je Izveštaj upravo na dan na koji je bio saslušan [podnosilac predstavke] neposredno pošto je uhapšen. U svakom slučaju, nama se čini da je u početnim fazama otkako je počela da se primenjuje Konvencija primarni fokus pažnje bila distinkcija između onih koji su „prokrijumčareni” u zemlju i onih koji su u nju „dovedeni kao žrtve trgovine ljudima”. Međutim, što je još važnije, izrečene kritike ignorišu činjenice, a naročito ignorišu uticaj onoga što je podnosilac predstavke rekao prilikom saslušanja, što je rekao svojim advokatima i autoru izveštaja podnetog pre izricanja kazne o okolnostima u kojima je postao imigrant u ovoj zemlji i u kojima je počeo da radi u odgajivačnici marihuane. Mora se naglasiti da su ti iskazi predstavljali instrukcije i objašnjenja koje je dao sam podnosilac žalbe [Apelacionom sudu]. Dokazi koji su bili na raspolaganju onima koji su postupali u njegovo ime o tome da je „prokrijumčaren” kao dobrovoljac nisu se mogli dovesti u pitanje. Štaviše, izgledalo je da je on sam izabrao da počne da radi sa [H], a ne da nađe posao u blizini bezbednog doma ili u samom bezbednom domu koji mu je pružala njegova rođaka, i odabrao je šta će da radi, u početku bez očiglednih teškoća. Potom je period koji je podnosilac žalbe proveo na radu u odgajivačnici marihuane pre hapšenja bio vrlo kratak. Taj period je bio i prekinut i taj prekid nije bio beznačajan. On je raspolagao gotovinom. Pošto je uhapšen, nastavio je da komunicira sa svojom porodicom u Vijetnamu i sa svojom rođakom u Engleskoj i ništa ne upućuje na to da je izneo bilo kakvu pritužbu niti da je izrazio bilo kakvu zabrinutost.

Uprkos naporima [advokata odbrane] da nas uveri u suprotno stanovište, u datom momentu pred Krunskim sudom ili pred Tužilaštvom pa ni, zapravo, pred samom odbranom nije bilo dokaza koji bi upućivali na to da je podnosilac žalbe uveden u zemlju kao žrtva trgovine ljudima ili da je ulazio u polje zaštite člana 26. Na osnovu postojećih dokaza pre se moglo zaključiti da je on dobrovoljno „prokrijumčaren” u ovu zemlju da bi ostvario bolji život za sebe i da je imao dom sa jednim članom porodice u koji je mogao da ode i gde bi bio dobrodošao. Suštinska olakšavajuća okolnost, ispravno sagledana na osnovu uputstava samog podnosioca žalbe, bilo je to što je on bio veoma mlad i u ranjivom položaju kao ilegalni imigrant, kao i da su ga drugi eksploatisali tokom onog kratkog vremena koje je proveo na radu u odgajivačnici marihuane, kao i njegove saoptužene. To je predstavljalo stvarnu olakšavajuću okolnost, ali u svetlosti činjenica sagledanih onakvima kakve jesu i na osnovu uputstva za tužioce koje je u tom trenutku bilo aktuelno, odluka o tome da se pristupi krivičnom gonjenju, a ne da se sprovedu dalje istražne radnje nije podrazumevala pogrešnu primenu diskrecionih ovlašćenja Tužilaštva koja bi bila dovoljna da se na osnovu nje opravda zaključak kako je ovo krivično gonjenje predstavljalo zloupotrebu postupka na osnovu povrede člana 26. Konvencije.

48. Apelacioni sud je takođe izrazio sumnju u vrednost ekspertskih dokaza koji su izašli na videlo nakon osuđujuće presude i kazne izrečene drugom podnosiocu predstavke (vidi stavove 30–37, gore). Time se ne dovodi u pitanje dobra namera eksperata, već se ukazuje na činjenicu da su njihovi zaključci zavisili od iskaza koji je o događajima dao drugi podnosilac predstavke. Pored toga, nije postojao novi materijal koji bi potkrepio njihovu tezu da je drugi podnosilac predstavke bio žrtva prinudnog rada. Naprotiv, dokazi su upućivali na to da je on sam odabrao da radi u odgajivačnici marihuane kada je imao na raspolaganju bezbedan dom jednog člana svoje porodice, a to da dokazi upućuju na to da je on bio „primoran” da radi u

takvim uslovima u najboljem slučaju deluje „nebulozno”. Sledstveno tome, ne može se reći da osuđujuća presuda koja mu je izrečena nije bila čvrsto utemeljena.

49. Međutim, s obzirom na mladost drugog podnosioca predstavke, njegovo priznanje krivice i izuzetno kratak period koji je proveo na radu u odgajivačnici marihuane Apelacioni sud je ukazao na to da treba smanjiti kaznu zatvora koja mu je izrečena na četiri meseca zatvora uz obavezu da se stručno obučava.

50. U zaključku je Apelacioni sud saopštio sledeće:

Samo zbog toga što su pitanja koja se otvaraju u slučajevima u kojima se radi o članu 26. Konvencije često izuzetno osetljiva, ispitali smo veliku količinu dokaza predočenih nakon što je izrečena presuda, a kad se ti dokazi analiziraju, vidi se da se veliki deo njih samo ponavlja. Takođe smo razmotrili mnogobrojne publikacije i sagledali sve ekspertske dokaze. U kontekstu novih dokaza identifikovaćemo niz razloga koje treba razmotriti sa stanovišta njihovog šireg i opšteg dejstva.

...

d) U mnogobrojnim odlukama ovog suda jasno je stavljeno do znanja da se optuženome pruža jedna mogućnost da izda uputstva svojim pravnim zastupnicima. Potom se razmatra i iznosi odbrana i optuženi dobija pravne savete o tome kako da se izjasni o pitanju krivice, u svetlu tih uputstava. Samo u krajnje izuzetnim slučajevima sud bi mogao smatrati primerenim da se optuženome dozvoli da izda ono što bi se u suštini moglo smatrati novim uputstvima u vezi sa činjenicama koje se odnose na žalbu protiv osuđujuće presude. Ne postoji posebna kategorija izuzetnosti koja bi proisticala iz konteksta člana 26.

51. Obojica podnosilaca predstavke podnela su zahtev da im se dozvoli da izjave žalbu Vrhovnom sudu. Prvi podnosilac predstavke je zatražio da sledeća pravna pitanja budu razjašnjena i potvrđena: da li su ostvarivanjem diskrecionih ovlašćenja Tužilaštva u pogledu toga da li treba krivično goniti dete za koje je Nadležni organ utvrdio da je žrtva trgovine ljudima iscrpljene obaveze Ujedinjenog Kraljevstva prema unutrašnjem i međunarodnom pravu u odnosu na to dete; takođe, kakav standard dokazivanja Tužilaštvo treba da utvrdi da bi procenilo da dete koje je kredibilna žrtva trgovine ljudima ne treba da bude podvrgnuto krivičnom gonjenju. Drugi podnosilac predstavke pozvao se na član 4. Konvencije i naveo da se na osnovu činjenica i okolnosti ovog slučaja otvara pitanje koje se odnosi na razmere u kojima Tužilaštvo treba da prida značaj pozitivnim nalazima onih kojima je poverena odgovornost da utvrde status deteta koje je moglo biti žrtva trgovine ljudima.

52. Zahtevi za dozvolu da podnosioci predstavke izjave žalbu Vrhovnom sudu bili su odbijeni.

V. POTONJI POSTUPCI

A. Preispitivanje zaključne odluke u vezi s prvim podnosiocem predstavke

53. Pravno odeljenje Vlade je 22. januara 2014. zatražilo da zaključna odluka o prvom podnosiocu predstavke (vidi stav 13, gore) bude preispitana na osnovu informacija sadržanih u spisu Tužilaštva i na osnovu komentara koje je iznela sudija kada je izričala presudu protiv njega.

54. U Odluci od 31. jula 2014. Nadležni organ je ukazao na to da ta zaključna odluka ostaje na snazi. Po mišljenju Nadležnog organa, dostavljene informacije ne menjaju ključne tačke tog predmeta koje upućuju na to da je prvi podnosilac predstavke otkriven u odgajivačnici marihuane u trenutku kada je bio maloletan. Prema Protokolu iz Palerma i prema Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima, da bi se neko smatrao žrtvom trgovine ljudima, obično treba da postoje tri sastavna elementa: lice treba da bude podvrgnuto činu vrbovanja, prevoza, premeštanja, skrivanja ili prihvata (akcija); putem primene pretnje ili sile ili drugih oblika prinude (sredstva); u svrhu eksploatacije, što, između ostalog, obuhvata prinudan rad ili pružanje usluga (svrha). Međutim, element „sredstava”, ne mora nužno da postoji onda kada je reč o detetu jer dete nema zakonsku mogućnost da dâ informisani pristanak. Kada je reč o prvom podnosiocu predstavke, on je radio za druge ljude kao baštovan, što znači da je bio vrbovan. Pored toga, bio je zaključan na imanju, što je predstavljalo skrivanje. Konačno, posao koji je on obavljao bio je nezakonit, što znači da korist koju je dobijao za obavljanje tog posla nije bila srazmerna radu koji je trebalo da obavi. Osim toga, po mišljenju Nadležnog organa, bilo je sasvim jasno da je prvi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima. U meri u kojoj je sudija na krivičnom suđenju protiv prvog podnosioca predstavke izrazio sumnju u to da je on bio žrtva trgovine ljudima, sudijski zaključci o kredibilitnosti odnosili su se na periferna pitanja koja nisu spadala u suštinu elemenata koji zajedno čine definiciju trgovine ljudima.

B. Dalja žalba prvog podnosioca predstavke

55. Prvi podnosilac predstavke je 13. decembra 2013. zatražio reviziju osuđujuće presude koja mu je izrečena na osnovu novih dokaza i novih pravnih argumenata. Ti novi dokazi su se sastojali od novih medicinskih dokaza koji su upućivali na to da je prvi podnosilac predstavke, najverovatnije, bolovao od Aspergerovog sindroma, pored simptoma PTSP-a, usled čega je verovatno imao socijalnu naivnost i bio podložan eksploataciji. Kada je reč o pravnim argumentima, prvi podnosilac predstavke je naveo da je Tužilaštvo time što nije sprovedo istragu u vezi s navodima o trgovini ljudima, prekršilo član Konvencije usled čega je sama

odluka o krivičnom gonjenju bila nezakonita. Osim toga, Tužilaštvo nije valjano razmotrilo činjenicu da je prvi podnosilac predstavke bio maloletnik za koga su i *UKBA* i socijalne službe procenile da je bio žrtva trgovine ljudima.

56. Komisija za preispitivanje krivičnih predmeta (u daljem tekstu: *CCRC*) odlučila je 14. aprila 2016. da predmet prvog podnosioca predstavke vrati Apelacionom sudu uz sledeće obrazloženje: „Postojali su novi dokazi koji svedoče o tome da je Tužilaštvo trebalo da ga prepozna kao kredibilnu dečju žrtvu trgovine ljudima koja je bila primorana da počini krivično delo, što je bilo neposredna posledica činjenice da je to dete bilo žrtva trgovine ljudima; postojala je i realna mogućnost da bi Apelacioni sud mogao da stavi van snage njegovo priznanje krivice i ustanovi da se tu radilo o zloupotrebi postupka kada je doneta odluka o njegovom krivičnom gonjenju bez obraćanja dužne pažnje na obaveze koje je Ujedinjeno Kraljevstvo preuzelo po članu 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima; prema tome, postojala je realna mogućnost da će osuđujuća presuda koja mu je izrečena biti poništena.” *CCRC* je pored toga konstatovao da uputstvo Tužilaštva iz 2009. godine deluje manjkavo; iako se u tom uputstvu govori o stepenu prinude ili prinude kojima deca žrtve mogu biti podvrgnuta, tu se ne naglašava da nije neophodno ispuniti uslov primoranosti na izvršenje krivičnog dela.

57. Žalba prvog podnosioca predstavke saslušana je zajedno sa još pet drugih žalbi u kojima su optuženi kojima su izrečene osuđujuće presude tvrdili da protiv njih uopšte nije trebalo voditi krivični postupak i da postoji direktna veza između njihovih krivičnih dela i njihovog statusa žrtve trgovine ljudima.

58. Osnov za žalbu prvog podnosioca predstavke bilo je sledeće: (i) da su informacije koje su docnije izašle na videlo bile poznate Tužilaštvu pre nego što je donelo odluku o pokretanju krivičnog postupka i da je Uputstvo za član 26. bilo primenjeno na te činjenice, Tužilaštvo i/ili Apelacioni sud ne bi zaključili da je u interesu javnosti da on bude krivično gonjen; (ii) Kruna (Tužilaštvo) je samu sebe pogrešno usmerila uvodeći zahtev za primenu sile/prinude u razmatranje pitanja da li je on dete koje je žrtva trgovine ljudima u smislu člana 26; (iii) Kruna (Tužilaštvo), kada je procenjivala da li je on eksploatisano dete, uzela je u obzir nematerijalne razloge, a nije uzela u obzir materijalne razloge; (iv) Kruna (Tužilaštvo) nije spoznala koliko je to da li je on bio žrtva trgovine ljudima suštinski značajno da se proceni da li javnost ima interes da on bude krivično gonjen i (v) odluka o tome da se protiv njega vodi krivični postupak i da se isključi mogućnost primene člana 26. doneta je nezakonito zbog toga što nije sprovedena hitna krivična istraga kojom bi se utvrdilo da li je on jeste ili nije bio žrtva trgovine ljudima (kako to nalaže član 4. Konvencije) jer bi tek na osnovu tih informacija mogla da se donese ispravna odluka o tome da li postoji ili ne postoji javni interes da se on krivično goni.

59. Pre ročišta pravni zastupnici prvog podnosioca predstavke pripremili su podnesak o nadležnim organima kako bi pomogli Apelacionom sudu da sagleda uzajamni odnos i sadejstvo toga kako nadležni organ identifikuje potencijalne žrtve prema Nacionalnom mehanizmu za upućivanje i toga kako se sve to uklapa u krivičnopravni okvir. Ukazano je na to da postoji procesna obaveza Države – što je procesna obaveza prema članu 4. Konvencije – da istraži situacije potencijalne trgovine ljudima. I Nadležni organ i lokalna vlast procenili su i identifikovali prvog podnosioca predstavke kao dete koje je žrtva trgovine ljudima. Ta informacija je aktivirala pozitivnu obavezu policije i Krune (Tužilaštva) da u skladu sa obavezama iz člana 4. sprovedu istragu povodom navoda o trgovini decom. I policija i Kruna imali su mnoštvo mogućnosti da izvrše tu svoju obavezu, ali to nisu učinili. Međutim, i Nadležni organ i lokalna vlast postupili su u skladu sa odgovornostima koje imaju. Usled toga Kruna ne bi trebalo da bude u mogućnosti da traži pomoć i opravdanje za sopstvene propuste u pogledu člana 4, kao ni za propuste policije ne bi li nekako podrila procenu Nadležnog organa i lokalne vlasti.

60. Organizacija Internacionala za borbu protiv ropstva navela je kao umešač pred Apelacionim sudom da bi sud trebalo da razvije pravilo o prinuđenosti kako bi se sudska praksa uskladila s međunarodnim konvencijama, tako da bi lica koja nisu mogla da se pozovu na član 45. Zakona o modernom ropstvu iz 2015. (koji odražava „određbu o nekažnjavanju” iz Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima – vidi stav 103, dole) zato što on u predmetnom vremenu nije bio na raspolaganju bila u istom položaju kao ona lica koja su mogla da se pozovu na taj član.

61. Presuda je izrečena 9. februara 2017. Apelacioni sud je stao na stanovište da je i pre nego što je stupio na snagu Zakon o modernom ropstvu iz 2015. unutrašnje pravo u praksi funkcionisalo potpuno u skladu s međunarodnim obavezama Ujedinjenog Kraljevstva. Stoga je Apelacioni sud odbacio svaku sugestiju da bi sadašnji pristup, posebno kada je reč o odbrani na osnovu prinuđenosti (na izvršenje krivičnog dela) – trebalo revidirati za one slučajeve koji nisu bili pokriveni zakonom iz 2015. Kada je reč o maloletnicima, Apelacioni sud je naglasio da je od onog trenutka kada je ustanovljeno da je dete bilo žrtva trgovine ljudima u svrhu eksploatacije, relevantno pitanje glasilo da li postoji dovoljna direktna veza između trgovine ljudima i krivičnog dela o kome je reč; nije neophodno dokazati prinuđenost na izvršenje krivičnog dela (što bi bilo neophodno dokazivati onda kada je reč odrasloj osobi). Iako je Apelacioni sud prihvatio tvrdnju da to nije bilo jasno iz Uputstva, koje je Tužilaštvo objavilo 2009, ocenio je da su uputstva iz 2011. i 2015. godine bila eksplicitnija u tom pogledu.

62. Kada je reč o odnosu između nadležnog organa (vidi stavove 75–76, dole) i Tužilaštva, Apelacioni sud je konstatovao da Tužilaštvo ne obavezuje odluke nadležnog organa. S tim u vezi Apelacioni sud je nastavio:

Kada se postavlja pitanje da li je neko lice žrtva trgovine ljudima u svrhu eksploatacije u situaciji kada se razmatra mogućnost da ono bude krivično gonjeno ili je krivično

gonjenje već u toku, Tužilaštvo i policija mogu da proslede nadležnom organu predmet lica za koga možda postoje dokazi da je žrtva trgovine ljudima. U Uputstvu za nadležni organ postoji odredba o njegovoj saradnji s policijom i Tužilaštvom u svim slučajevima pre nego što se zaključi krivično gonjenje. Rečeno nam je da je ta saradnja razvijena tako da se u postupku tokom koga se razmatra mogućnost da se sprovede krivično gonjenje ulažu svi mogući naponi da se postigne zajednički stav o tome da li dokazi upućuju na to da je lice o kome je reč žrtva trgovine ljudima. Jasno je da je to izuzetno važno zato što dokazi na koje se može osloniti nadležni organ moraju biti podvrgnuti temeljnoj forenzičkoj analizi onda kada Tužilaštvo razmatra da li postoji direktna veza (između trgovine ljudima i učinjenog krivičnog dela) i kada utvrđuje da li je u interesu javnosti da sprovede krivično gonjenje.

Međutim, kada je reč o licu koje nakon što je osuđeno tvrdi da je žrtva trgovine ljudima, ne postoji jasno uputstvo niti proces saradnje sa Tužilaštvom ili postupak pribavljanja sudskih dokumenata. Te žalbe su pokazale da bi trebalo [bilo poželjno] da postoje znatno jasnije smernice i da se razrade odgovarajući procesi u odnosima između Tužilaštva i nadležnih organa u slučajevima u kojima se tvrdnje o tome da je učinilac žrtva trgovine ljudima iznesu nakon što mu je izrečena osuđujuća presuda. Važno je da se shvati da će svaki sud veoma voditi računa o zaključku nadležnog organa, ali da će razmotriti pitanje uverljivosti dokaza na koje se pozvao nadležni organ i podvrgnuti te dokaze temeljnoj forenzičkoj analizi. Iz činjenice da neki pojedinac „odgovara profilu” žrtve trgovine ljudima ne sledi nužno da je taj pojedinac zaista žrtva trgovine ljudima. Potrebna je brižljiva analiza činjenica, uključujući pomno ispitivanje svega u vezi s tim pojedincem i ispravan fokus na dokazu direktne veze između trgovine ljudima i krivičnog dela koje je tom pojedincu stavljeno na teret.

63. U slučaju prvog podnosioca predstavke Apelacioni sud je bio uveren da njegov kriminalni čin ili njegova moguća krivica nisu poništeni niti su bitno smanjeni do takvog nivoa da bi se moglo konstatovati kako on uopšte nije trebalo da bude gonjen u interesu javnosti. Apelacioni sud je saopštio sledeće:

Isti osnov žalbe, mada unekoliko drugačije formulisan, ležao je u osnovi žalbe koja je poslednji put podneta 2012. Kao što smo utvrdili, sud je stao na stanovište da je odluka o krivičnom gonjenju bila višestruko opravdana. Prema tome, ovde se ne radi o tome da su sud ili advokati optuženog propustili mogućnost da preispitaju status učinioca kao moguće žrtve trgovine ljudima i neposrednu vezu sa krivičnim delom. To pitanje je ispitano s velikom pažnjom i veoma detaljno pred Krunskim sudom, isto onako kao što ga je ispitao i ovaj sud (Apelacioni sud).

Bio bi potreban veoma ubedljiv novi dokaz ili potpuno nova argumentacija kojom bi nas ubedili da iznova stupimo na davno utabanu stazu. U predmetu ovog podnosioca žalbe, u stvarnosti, ima zaista veoma malo nečega što bi se moglo predstaviti kao nov, svež dokaz ili nova argumentacija. Konstatacija Ministarstva unutrašnjih poslova da je podnosilac žalbe bio predmet trgovine ljudima već se ranije našla pred Krunskim sudom i pred Apelacionim sudom.

Jedini „novi dokaz” je lekarski izveštaj o tome da podnosilac predstavke boluje od oboljenja iz Aspergerovog spektra i da je naivan u socijalnom smislu. Ti podnesci su nam dostavljeni i ti dokazi su uzeti u obzir, ali moramo imati na umu i zapažanja ovog suda izrečena u prethodnom žalbenom postupku... u pogledu ograničene pomoći koju pružaju izveštaji veštaka koji se tako mnogo oslanjaju na iskaz podnosioca predstavke u delu u kome se taj iskaz bitno razlikuje od njegovih prethodnih iskaza. Po našem sudu, ni lekarski izveštaj ni podrška koja se tim izveštajem daje zaključku Ministarstva

unutrašnjih poslova nisu dovoljni da podriju težinu priznanja krivice koje je dao podnosilac žalbe, ni zaključke suda donete u prethodnoj prilici o tome da je odluka po kojoj je krivično gonjenje bilo u javnom interesu višestruko opravdana.

Podnosilac žalbe koji je vrlo blizu punoletstvu boravio je u kući kao baštovan koji je uzgajao strukove marihuane. On nije bio zatvorenik, imao je kod sebe znatnu količinu gotovine (bez ikakvog očiglednog razloga) i imao je pristup telefonu. Njegovo objašnjenje zbog čega se nalazi u toj kući nije bilo zadovoljavajuće, a iskaz u kome je opisao kako je tamo stigao nije bio ni izdaleka konzistentan. Na osnovu tih činjenica Tužilaštvo je imalo otvorenu mogućnost da odluči da treba nastaviti krivično gonjenje zato što nije utvrđena relevantna neposredna veza između okolnosti da se radilo o detetu koje je žrtva trgovine ljudima i predmetnog krivičnog dela,

Odbacujemo tvrdnju da je ovaj sud kada je poslednji put razmatrao to pitanje primenio pogrešan test u pogledu prinude koja se traži kada je reč o detetu. Presuda počinje jasnim saopštenjem svih relevantnih načela u vezi s trgovinom ljudima, uključujući relevantna načela koja se odnose na decu žrtve trgovine ljudima. Sud nije pošao od toga da je podnosilac predstavke trebalo da dokaže prinudu da bi njegovo priznanje krivice moglo biti poništeno ... [S]tav u kome se pominje prinuda i koji je ovde predmet kritike nije odnosio na ovog podnosioca žalbe. U stavu 90. svoje presude u prethodnom žalbenom postupku Apelacioni sud se bavi jednim određenim pitanjem u vezi sa saoptuženim, kako smo već objasnili. Kruna (Tužilaštvo) i ovaj sud su u prethodnom žalbenom postupku na ispravnoj osnovi razmatrali pitanje direktne veze između trgovine ljudima i predmetnog krivičnog dela; nisu sugerisali da mora postojati dokaz prinude.

64. Prvi podnosilac predstavke se obratio Apelacionom sudu tražeći potvrdu da su u Odluci od 9. februara 2017. godine razmatrana procesna pitanja od opšteg javnog značaja kako bi to dalje razmatrao Vrhovni sud. Ta procesna pitanja odnosila su se na način na koji je trebalo da tužilački organi i sudovi pristupe odluci o tome da li je u javnom interesu da se nastavi krivično gonjenje onda kada postoje navodi da je osumnjičeni žrtva trgovine ljudima; da li je potrebno da zaključci Nadležnog organa obavežu Tužilaštvo i Krivični sud osim kada je na osnovu predočenih činjenica nerazumno da oni budu u takvoj obavezi; da li zahtev za „postojanje prinude” treba isključiti u slučajevima u kojima se radi o deci koja su žrtve trgovine ljudima.

65. Ta predstavka je odbijena 21. marta 2017.

MERODAVNI PRAVNI OKVIR I PRAKSA

I. UNUTRAŠNJE PRAVO I PRAKSA

A. Zakon o modernom ropstvu iz 2015.

66. Zakon o modernom ropstvu iz 2015. (u daljem tekstu: Zakon iz 2015), koji je stupio na snagu 31. jula 2015, sadrži sveobuhvatnu odredbu o trgovini ljudima.

67. U članu 45. utvrđuju se uslovi koji moraju biti ispunjeni da bi se mogla graditi kredibilna odbrana na osnovu neposredne veze između trgovine ljudima i počinjenog krivičnog dela:

45. Odbrana ropstvom žrtava trgovine ljudima koje počine krivično delo

(1) Lice nije krivo za krivično delo —

(a) ako ima 18 ili više godina kada učini delo koje predstavlja krivično delo,

(b) ako učini to delo zato što je prinuđeno na to,

(c) ako ta prinuda se može pripisati ropstvu ili relevantnoj eksploataciji,

(d) ako razumno lice koje bi se našlo u istoj situaciji u kojoj se našlo to lice i koje bi imalo iste relevantne karakteristike kakve ima to lice ne bi imalo realnu drugu mogućnost nego da učini to krivično delo.

(2) Lice može biti prinuđeno da nešto učini kada ta prinuda potiče od delovanja drugog lica ili od okolnosti samog tog lica.

(3) Prinuda se može pripisati ropstvu ili relevantnoj eksploataciji samo —

(a) ako je ponašanje koje predstavlja krivično delo ili ako je deo ponašanja koje predstavlja krivično delo iz člana 1. ovog zakona ili ponašanja koje predstavlja relevantnu eksploataciju,

(b) ako predstavlja direktnu posledicu toga što je lice sada žrtva ropstva ili žrtva relevantne eksploatacije ili je bilo žrtva ropstva, odnosno žrtva relevantne eksploatacije.

(4) Lice nije krivo za krivično delo —

(a) ako ima manje od 18 godina u trenutku kada učini delo koje predstavlja krivično delo,

(b) ako učini to delo kao neposrednu posledicu toga što je žrtva ropstva ili relevantne eksploatacije ili toga što je bilo žrtva ropstva odnosno relevantne eksploatacije,

(c) ako bi razumno lice u istovetnoj situaciji i posedujući istovetne relevantne karakteristike počinilo to delo.

(5) U smislu ovog člana izraz —

„relevantne karakteristike” označava uzrast, pol i fizičko ili mentalno oboljenje ili invaliditet;

„relevantna eksploatacija” označava eksploataciju (u smislu člana 3) koja se može pripisati tome što je eksploatisano lice žrtva trgovine ljudima ili je bilo žrtva trgovine ljudima.

...

68. Pre stupanja na snagu relevantnih odredaba Zakona iz 2015. u Ujedinjenom Kraljevstvu nije postojala nijedna zakonska odredba koja bi u unutrašnje pravo transponovala obaveze Države preuzete po osnovu međunarodnih konvencija koje se odnose na žrtve trgovine ljudima koje počine krivično delo onda kada postoji neposredna veza između krivičnog dela i trgovine ljudima. Stoga je u slučajevima kada nije postojala verovatnoća da će se uspešno primeniti odbrana zasnovana na prinudi da se izvrši krivično delo bilo prepušteno sudijama i Kruni/Tužilaštvu da razviju pravni sistem u kome će moći da se efektiviraju međunarodne obaveze Države.

B. Relevantna uputstva

1. Država

69. Godine 2007. Država je objavila publikaciju „Zaštita dece koja su možda bila žrtve trgovine ljudima”. U toj publikaciji navedene su sledeće definicije:

Najčešći izrazi koji se koriste za ilegalno kretanje ljudi – „krijumčarenje” i „trgovina ljudima” imaju bitno različito značenje. Kada je reč o krijumčarenju, imigranti i tražioci azila plaćaju drugim ljudima da im pomognu da ilegalnim putem uđu u zemlju, a nakon tog ulaska više ne postoji odnos među njima. Žrtve trgovine ljudima je prinudilo ili prevarilo lice koje organizuje njihov transfer. Pošto lice koje je žrtva trgovine ljudima dođe u određenu zemlju, njega prinudno eksploatiše trgovac ljudima ili osoba kojoj je to lice prodato ili isporučeno da bi ona imala nad njim punu kontrolu.

70. Ta publikacija je takođe skrenula pažnju na (u to vreme aktuelan) Kodeks krunskih tužilaca, u kome je stajala odredba po kojoj su deca koja su prinuđena na kriminalnu aktivnost žrtve zlostavljanja i zato ne treba da budu krivično gonjena. Čak i u situacijama kada nije moguća odbrana po osnovu prinude na izvršenje krivičnog dela, donošena je odluka o tome da li je u interesu javnosti da dete o kome je reč bude krivično gonjeno.

71. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva je u oktobru 2009. objavila „Priručnik o trgovini ljudima”. Pozivajući se na definiciju trgovine ljudima utvrđenu u članu 4. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, Vlada je naglasila razliku između trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi, upućujući pritom i na prirodu krivičnog dela i na odnos između lica koje organizuje ulazak migranta u zemlju i samog migranta. Posebna pažnja bila je posvećena Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima i merama koje su tako koncipirane da zaštite žrtve trgovine ljudima, uključujući „mogućnost da se ne izriču kazne žrtvama zbog njihove umešanosti u nezakonite aktivnosti ako su one zbog situacije u kojoj su se nalazile bile prinuđene da to čine”.

2. Tužilaštvo

72. U decembru 2007. godine Tužilaštvo je objavilo Uputstvo o „krivičnom gonjenju mladih optuženih koji su možda žrtve trgovine ljudima a terete se za izvršenje krivičnih dela”. U tom uputstvu ukazuje se na uzgajanje marihuane kao krivično delo koje će verovatno činiti deca koja su žrtve trgovine ljudima. Prema Uputstvu, tužiocima treba da vode računa o mogućnosti da u takvim okolnostima mladi učinilac zapravo može biti žrtva trgovine ljudima i krivično delo učiniti pod prinudom. Kada postoje jasni dokazi da lice o kome je reč može uspešno da se brani pozivanjem na prinudu, krivično gonjenje treba obustaviti. Kada informacije o prinudi nisu u toj meri sigurne, treba tražiti dodatne detalje od policije i timova za pomoć mladim delinkventima kako bi se brižljivo razmotrilo da li u tom slučaju postoji interes javnosti da se krivično gonjenje nastavi. Svaki maloletnik koji je mogao biti žrtva trgovine ljudima treba da uživa zaštitu prema zakonskim

odredbama o zaštiti deteta ako postoji osnov za sumnju da je radio pod prinudom ili ako je bilo ugroženo njegovo blagostanje.

73. Uputstvo Tužilaštva o trgovini ljudima i krijumčarenju ljudi (koje je poslednji put ažurirano pre hapšenja podnosioca predstavke, 4. februara 2009. godine) identifikuje dva krivična dela koja su se posebno našla u žiži pažnje usled slučajeva iz nedavne prošlosti kao krivična dela koja su verovatno počinila deca žrtve trgovine ljudima: jedno od tih dela je „uzgoj marihuane”. U uputstvu se dalje navodi:

Tužioci treba da obrate pažnju na mogućnost da u takvim okolnostima mladi učinilac može zapravo biti žrtva trgovine ljudima i može biti prinuđen da izvrši krivična dela.

Deca koja su bila žrtve trgovine ljudima mogu oklevati da obelodane okolnosti pod kojima su eksploatisana nakon što su došla u Ujedinjeno Kraljevstvo iz straha od represalija trgovca ljudima ili vlasnika, ili iz pogrešne lojalnosti prema njima. To oklevanje da obelodane stvarne okolnosti u kojima su stigli u zemlju može imati implikacije u čitavom nizu postupaka koji se odvijaju u okviru maloletničkog pravosuđa.

Može postojati situacija u kojoj je trgovac ljudima instruisao dete da ne obelodani svoj pravi identitet ili okolnosti vlastima. U nekim slučajevima deca mogu biti instruisana da iznesu lažnu verziju događaja i mogu biti upozorena da ni u kom slučaju ne iznesu nijedan dodatni detalj jer će ih to dovesti do deportacije.

Na sličan način kao i odrasla lica, i deca mogu biti predmet izraženije psihološke prinude ili pretnji, kao što su pretnje da će ih prijaviti vlastima; pretnje nasiljem prema članovima njihove porodice; držanje u potpunoj socijalnoj izolaciji; saopštavanje deci da oni, odnosno njihove porodice duguju veliki iznos novca i da moraju da rade kako bi taj dug otplatili; u tim pretnjama može se primenjivati i veštičarenje ili zapadnoafrička magija.

Kada postoje jasni dokazi da maloletnik može da se pozove na odbranu po osnovu prinude, krivično gonjenje treba obustaviti po dokaznom osnovu. Kada su informacije u vezi s prinudom u manjoj meri pouzdane, treba tražiti dodatne detalje od policije i timova za pomoć mladim delinkventima kako bi se brižljivo razmotrilo da li u tom slučaju postoji interes javnosti da se krivično gonjenje nastavi. Tužioci takođe treba da vode računa o činjenici da odgovarajuća odrasla osoba prisutna na saslušanju može biti trgovac ljudima ili lice koje je povezano s trgovcem ljudima.

Svaki maloletnik koji je mogao biti žrtva trgovine ljudima treba da uživa zaštitu prema zakonskim odredbama o zaštiti deteta ako postoji osnov za sumnju da je radio pod prinudom ili da je bilo ugroženo njegovo blagostanje. Tužioci takođe treba da obrate pažnju na uputstvo *DCSF* i Ministarstva unutrašnjih poslova pod naslovom „Zaštita dece koja su možda bila žrtve trgovine ljudima”.

...

Centar Ujedinjenog Kraljevstva za borbu protiv trgovine ljudima (*UKHTC*) obaviće relevantna istraživanja kako bi utvrdio da li je reč o potencijalnoj žrtvi trgovine ljudima. Kada se iz raspoloživih informacija ustanovi mogućnost da je reč o maloletnicima koji su možda žrtve trgovine ljudima, biće kontaktiran i tužilac i referent nadležan za taj predmet kako bi se obezbedilo da se u potpunosti primenjuju smernice utvrđene sektorskom politikom i da svi dokazi budu preispitani u svetlu tih novih informacija. Ovo uputstvo odražava stanovište na kome je doneta presuda u predmetu *R v. O [2008] EWCA Crim 2835*.

3. Udruženje načelnika policije (ACPO)

74. Grupa za zaštitu dece i istragu zlostavljanja pri ACPO izdala je 16. avgusta 2010. dokument sa smernicama pod naslovom „Stanovište ACPO o zaštiti dece i uzgajanju marihuane i o deci i mladima otkrivenim u odgajivačnicama marihuane”. U relevantnom delu tog dokumenta se navodi:

1. Policija treba da obrati naročitu pažnju na mogućnost da svako lice, odraslo ili dete, koje se identifikuje u odgajivačnici marihuane može biti žrtva trgovine ljudima. Strateške procene CEOP, sačinjene na osnovu obaveštajnih podataka koje dostave policija, UKBA, službe za zaštitu dece i nevladine organizacije (NVO) ukazuju na slučajeve dece i mladih koji se transferišu u Ujedinjeno Kraljevstvo kao žrtve trgovine ljudima i potom eksploatišu u odgajivačnicama marihuane. Ti obaveštajni podaci upućuju na to da se ponekad, usled toga što je potrebno obezbediti izraženiju svest o tom problemu, mladi ne identifikuju kao žrtve, da ih zakonske odbrane ne prepoznaju i dati pojedinci na kraju bivaju optuženi, krivično gonjeni i osuđeni za krivična dela koja su počinili dok su bili eksploatisani. To je u suprotnosti sa policijskom obavezom zaštite maloletnika u situaciji kada je on žrtva krivičnog dela. To se takođe kosi sa odgovornostima u pogledu zaštite dece žrtava trgovine ljudima koje su utvrđene u Konvenciji Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, u kojoj se navodi da nijedno lice mlađe od 18 godina ne može pristati na to da bude predmet trgovine ljudima. Uputstvo ACPO o zaštiti deteta i istrazi zlostavljanja, kao i Uputstvo ACPO o uzgoju marihuane potvrđuju sledeći pristup.

2. U skladu sa uputstvom „Zaštita dece koja su mogla biti žrtve trgovine ljudima” policija treba da saraduje sa lokalnim vlastima da bi se što ranije identifikovale žrtve trgovine ljudima, pre no što ta lica uđu u bilo koji prostor za koji se sumnja da predstavlja odgajivačnicu marihuane. U fazi planiranja proaktivnih operacija ili drugih policijskih intervencija u odgajivačnicama marihuane, dvojno operativno planiranje treba da bude usredsređeno ne samo na pronalazak i zaplenu droge i hapšenje pripadnika kriminalnog preduzeća nego i na zaštitu dece koja se eksploatišu u tim prostorijama. Treba razraditi međuagencijske strategije i protokole za ranu identifikaciju i obaveštavanje kako bi se unapredila saradnja sa lokalnim službama za zaštitu dece i predstavnicima UKBA. Policijski tim koji vodi pripremu proaktivne operacije treba da se konsultuje sa Timom za zaštitu dece onda kada se pretpostavlja da u prostorijama za koje se planira da budu predmet operacije može biti dece žrtava trgovine ljudima; tada u operaciji treba angažovati policijske službenike iz sektora za zaštitu dece kako bi se obezbedilo da će biti preduzete mere propisne zaštite.

3. Svaki pojedinac koji se identifikuje kao dete ili stariji maloletnik u odgajivačnici marihuane ili koji tvrdi da je dete, odnosno stariji maloletnik treba da bude procenjen pojedinačno kako bi se utvrdilo da li je možda reč o žrtvi trgovine ljudima. Onda kada okolnosti upućuju da postoji osnov za sumnju da se radi o eksploatisanim ili zlostavljanim licima, treba preduzeti odgovor iz domena zaštite deteta i očuvanja njegovog blagostanja.

4. Ne treba donositi odluku o podnošenju krivičnih prijava protiv takvih pojedinaca sve dok ne bude izvršena relevantna procena. Tužioci i advokati po službenoj dužnosti dužni su da celovito i propisno istraže sve okolnosti u krivičnim postupcima u kojima se radi o pojedincima koji bi mogli biti žrtve trgovine ljudima i da budu proaktivni ne bi li utvrdili da li je osumnjičeni potencijalna žrtva trgovine ljudima. Stoga sve informacije koje se odnose na trgovinu ljudima treba u celosti deliti sa Tužilaštvom. Česti su slučajevi kada pojedinci iz taktičkih razloga tvrde da imaju manje od 18 godina, iako u stvarnosti nije tako. Međutim, kad god postoji sumnja, mladoj osobi treba pružiti

šansu u skladu sa Konvencijom Saveta Evrope sve dok ne pristignu informacije koje upućuju na suprotno. Kada nije na raspolaganju zvanična evidencija ili neki drugi pouzdan dokaz pomoću koga bi se mogao potvrditi uzrast, lokalna vlast treba da sprovede Mertonovu procenu usklađenosti uzrasta.

5. Kada se u odgajivačnici marihuane otkrije neka mlada osoba, ta osoba treba odmah da bude odvedena na bezbedno mesto. Treba izvršiti proveru u PNC ili Centralnoj obaveštajnoj bazi podataka *UKBA (UKBA CID)* kako bi se obezbedilo da policija koristi sve raspoložive resurse da bi došla do informacija o toj mladoj osobi.

6. Predmet treba uputiti na odgovarajuću procenu službama za zaštitu dece lokalnih vlasti. Službe za zaštitu dece treba da budu pripremljene za prijem predmeta, pošto treba da budu uključene u fazu planiranja i pre nego što dobiju predmet. Predstavnik lokalnih vlasti treba da bude obavešten o svim okolnostima u kojima je maloletno lice identifikovano i o svim osnovama sumnje u vezi sa trgovinom ljudima. Policija treba da podeli s drugima što je više informacija moguće kako bi pomogla dečjim službama da sprovedu adekvatnu procenu. Predstavnik lokalne vlasti treba da dođe u policijsku stanicu (ili drugo bezbedno mesto na koje je odvedeno maloletno lice o kome je reč) u roku od jednog sata pošto dobije obaveštenje (o pronalaženju maloletnika) kako bi sprovedli zajedničku proveru i sačinili plan zaštite čija osnovna svrha treba da bude zaštita bezbednosti maloletnika. Za to će biti potreban i prevodilac koji može bezbedno da komunicira sa maloletnikom na njegovom jeziku.

7. Opšti cilj lokalne vlasti i policije treba da bude da uvere maloletno lice o kome je reč da je potpuno bezbedno...

8. Treba identifikovati i sve ostale potrebe tog maloletnog lica na planu socijalne zaštite i odgovoriti na njih u kontekstu bezbednosti i zaštite deteta.

9. Sve procene koje se vrše treba zajednički da sprovedu i konačnu odluku u njima da donesu lokalne vlasti i lokalna policija. Procene koje se sprovode treba da budu u skladu sa postojećim standardima zaštite deteta i sa primenom multiagencijskog okvira koji je utvrđen u uputstvu „Raditi zajedno na zaštiti dece” (2010). Procene sprovodi lice koje ima odgovarajuću obuku u oblasti zaštite dece i koje kao takvo radi u nadležnom organu, a sama procena treba da bude kontinuirana. Predstavnici lokalne vlasti, policija i *UKBA* treba da se sastanu u roku od pet dana od početne zajedničke procene kako bi razmotrili iskaz maloletnika o kome je reč, utvrdili strategiju i plan zaštite.

10. Kada maloletnik bude bezbedan i kada se bude nalazio u stabilnijem okruženju, službe za zaštitu dece pri lokalnoj vlasti treba da sprovedu procenu sa stanovišta trgovine ljudima... Kada ta procena potvrdi osnov sumnje da je reč o trgovini ljudima, predmet treba uputiti nadležnim organima i Nacionalnom mehanizmu za upućivanje (žrtava trgovine ljudima)... Procese očuvanja bezbednosti i zaštite deteta treba sprovoditi u skladu s potrebama te mlade osobe.

...

12. Ako se sumnja da je maloletno lice potencijalna žrtva trgovine ljudima, policija je dužna da uz pomoć lokalnih vlasti sprovede istragu povodom navoda o trgovini ljudima u skladu sa članom 47. Zakona o deci. Važno je da učinioci budu krivično gonjeni za krivična dela iz oblasti trgovine ljudima kako bi se ubuduće zaštitila deca od eksploatacije i kako bi to poslužilo kao odvraćanje u odnosu na druge.

C. Nacionalni mehanizam za upućivanje i nadležni organi

75. Vlada je 1. aprila 2009, kako bi se taj događaj vremenski podudario sa stupanjem na snagu Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima (vidi stav 102, dole), osnovala Nacionalni mehanizam za upućivanje (žrtava trgovine ljudima) (u daljem tekstu *NRM*) kako bi obezbedila okvir za identifikaciju i upućivanje potencijalnih žrtava modernog ropstva i kako bi osigurala da oni uživaju odgovarajuću podršku. Da bi bile upućene *NRM*-u potencijalne žrtve trgovine ljudima prvo moraju biti upućene jednom od dva nadležna organa u Ujedinjenom Kraljevstvu koja su odgovorna za donošenje zaključnih odluka o tome da li je neko lice žrtva trgovine ljudima u svrhu eksploatacije. Nadležni organi su Centar za trgovinu ljudima Ujedinjenog Kraljevstva pri Nacionalnoj agenciji za borbu protiv kriminala i Ministarstvo unutrašnjih poslova.

76. Nadležni organi prvo donose odluku na „razumnom osnovu”. Prag te odluke glasi „Sumnjam, ali ne mogu da dokažem”, a od trenutka donošenja pozitivne odluke počinje da teče rok od 45 dana za oporavak i razmišljanje. Po isteku tog roka isti nadležni organ treba da donese odluku „na zaključnom osnovu”, za koju prag glasi „Najveća je verovatnoća da”, što znači „veća je verovatnoća da jeste nego da nije” lice o kome je reč bilo žrtva trgovine ljudima.

D. Relevantna sudska praksa

1. *R v. O [2008] EWCA Crim 2835*

77. Maloletna podnositeljka žalbe u ovom slučaju priznala je krivicu u pogledu krivičnog dela posedovanja lažne identifikacione isprave u nameri da tu falsifikovanu karticu koristi kao sopstvenu i osuđena je na kaznu zatvora od osam meseci od koje je oduzeto 16 dana koliko je provela u pretpretresnom pritvoru. Iako je organizacija *The Poppy Project* (Projekat MAK – organizacija koja podržava ranjive žene koje su u Englesku ušle kao žrtve trgovine ljudima i potom primorane da se bave prostitucijom) tvrdila da je devojka o kojoj je reč žrtva organizacije za trgovinu ljudima u svrhu seksualne eksploatacije, njeni pravni zastupnici su postupali na osnovu uputstava koja im je ona dala i nisu vodili računa o informacijama koje im je dostavila organizacija *The Poppy Project*. Oni nisu razmatrali mogućnost da je ona žrtva trgovine ljudima, niti kakve bi pravne posledice mogao da ima njen stvarni uzrast. Njeni pravni zastupnici takođe nisu bili upoznati sa dva protokola o gonjenju maloletnih učinilaca i lica optuženih za krivična dela iz oblasti ilegalne imigracije koji su možda bili žrtve trgovine ljudima; drugi protokol s kojim nisu bili upoznati odnosio se na gonjenje maloletnika optuženih za krivična dela koji su možda žrtve trgovine ljudima (vidi stavove 72–73, gore) iako su oba ta protokola inkorporirana u Kodeks krunskih tužilaca.

78. Podnositeljka predstavke je izjavila žalbu na osuđujuću presudu koja joj je izrečena i sud je tu njenu žalbu uzeo u razmatranje. U odluci kojom je dozvolio da žalba bude izjavljena sud je saopštio:

U ovom predmetu pred odbranom se nalazio materijal koji je nesporno morao da pobudi barem sumnju da je ova podnositeljka žalbe možda bila žrtva trgovine ljudima u svrhu prostitucije i da je na taj način prebačena u Ujedinjeno Kraljevstvo. Odbrana je od nje same dobila informacije koje su upućivale na to da ne može imati više od 17 godina, kako je njen pravni zastupnik zaista i izneo pred sudom, a možda ima i samo 16 godina. Na osnovu podataka u pritvorskoj evidenciji trebalo je da Krupa (Tužilaštvo) izvede zaključak da je reč o veoma mladoj osobi.

Odbrana nije preduzela nijedan korak da bi istražila istoriju celog ovog slučaja. Njeni pravni zastupnici uopšte nisu razmatrali mogućnost da je u njenom slučaju možda primenjiva odbrana na osnovu prinude. Mogućnost da je ona možda bila žrtva trgovine ljudima u potpunosti je ignorisana. U spisu predmeta nema ničega što bi ukazivalo na to da se uopšte razmišljalo o tome da Država možda ima obavezu da je zaštititi kao maloletnu žrtvu. Niko nije razmatrao to da ako ona ima 17 godina ili manje godina uopšte ne bi smela da bude izvedena pred Krunski sud. Zastupnik odbrane je smatrao da je potpuno ispravno da se pozove na „neminovnu kaznu zatvora”. Sudija je izrekla, kako je opisala, „neminovnu kaznu zatvora” od osam meseci. Ako je podnositeljka žalbe imala 17 ili manje godina, kazna zatvora kao takva bila je nezakonita. Povrh svega toga, sudija ju je osudila bez prethodnog izveštaja o tome koja bi kazna bila najprimerenija.

Očigledno je da se u ovom slučaju mora dozvoliti da se izjavi žalba na osuđujuću presudu. Najjednostavnije rečeno, i običajno pravo i član 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava zahtevaju znatno viši standard procesne zaštite od standarda koji je ovde primenjen. Ovo nije bilo pravično suđenje. Nadamo se da se nikada više neće dogoditi tako sraman niz okolnosti. Tužioci moraju biti upoznati sa protokolima koji se možda ne nalaze u njihovim priručnicima, ali su svakako utvrđeni u njihovom Kodeksu. Advokati odbrane moraju adekvatno reagovati i sprovesti odgovarajuće istraživanje ako pred sobom imaju verodostojan materijal koji upućuje na to da je njihov klijent možda žrtva trgovine ljudima, naročito kada je reč o maloletnom klijentu. Onda kada postoji sumnja u pogledu uzrasta optuženog lica koje je moguća žrtva trgovine ljudima, treba sprovesti odgovarajuća ispitivanja, zapravo, sam zakon to nalaže.

2. *R. v. M(L) [2010] EWCA Crim 2327*

79. U ovom slučaju koji se dogodio pre nego što je donet Zakon o modernom ropstvu iz 2015, Apelacioni sud je razmatrao tri različite žalbe koje su se odnosile na navodni propust u pogledu primene člana 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima (reč je o „odredbi o nekažnjavanju” – vidi stav 103, dole). Apelacioni sud je tom prilikom izneo sledeća zapažanja:

Ujedinjeno Kraljevstvo je preduzelo opsežne korake da izvrši svoje obaveze po toj Konvenciji. Postoje krivična dela koja se odnose na trgovinu ljudima. Kada je reč o članu 10, osnovano je nekoliko tela čiji je zadatak da identifikuju žrtve i pružaju pomoć žrtvama. Centar Ujedinjenog Kraljevstva za borbu protiv trgovine ljudima (*UKHTC*) jeste multiagencijski centar čiji je jedan od zadataka da identifikuje lica koja jesu ili koja bi mogla biti žrtve trgovine ljudima. Takođe postoji Nacionalni mehanizam za upućivanje (*NRM*) kao mehanizam preko koga javni organi, uključujući krivičnopravne

organe, mogu proslediti pojedinačne slučajeve na razmatranje. Pored toga postoji i izvestan broj organizacija iz trećeg sektora čiji je cilj identifikacija svih onih koji jesu ili koji bi mogli biti žrtve trgovine ljudima. Jedna takva organizacija je *The Poppy Project*, humanitarna organizacija koju velikim delom finansira Vlada u osnovi za ovu svrhu. Sada takođe postoji i Agencija za licenciranje predradnika, kao i čitav niz drugih tela.

Svim tim agencijama poveren je zadatak da identifikuju lica za koja postoje „osnovi sumnje da su žrtve trgovine ljudima”. Taj test proističe neposredno iz člana 10. Kada se lice identifikuje kao lice koje ispunjava uslove tog testa, ono ima pravo na čitav niz različitih vidova pomoći, što između ostalog obuhvata i period od najmanje 30 dana za oporavak i razmišljanje tokom koga ne može biti preduzet nijedan korak u pravcu repatrijacije ili deportacije tog lica. Budući da položeni test služi kao polazište kojim se aktivira pomoć žrtvama, sam test utvrđuje relativno nizak polazni prag. Ako se navedeni uslovi ispune, to ne znači da je utvrđeno da je lice o kome je reč proglašeno žrtvom trgovine ljudima, nego da je utvrđeno da se može osnovano verovati da ta mogućnost postoji.

Primena člana 26.

U Engleskoj i Velsu član 26. se primenjuje pomoću tri mehanizma. Prvo, englesko pravo priznaje u sklopu običajnog prava (precedentnog prava) odbranu po osnovu prinude i nužnosti („prinudnost okolnostima”). Drugo, utvrđena su konkretna pravila koja služe kao smernice za tužioce kada odlučuju da li treba podići optužnicu protiv lica koja su žrtve trgovine ljudima ili koja bi mogla biti takve žrtve. Treće, ako tužilac ne obavlja valjano zadatke koji su mu povereni, u tom smislu krajnja sankcija je da sud koji ima ovlašćenje za to da obustavi postupak zbog onoga što se, makar i ne sasvim precizno, označava kao „zloupotreba postupka”.

Odbrana po osnovu prinude i/ili nužnosti („prinuda okolnosti”) može biti dovedena u pitanje onda kada krivično delo izvrši lice koje jeste žrtva trgovine ljudima i koje tvrdi da je bilo primorano na izvršenje tog dela. U opštem pravu ne postoji neka posebna modifikacija u vezi sa takvim vidom odbrane. I za jednu i za drugu odbranu postoje važna ograničenja. Odbrana po osnovu prinude (osim kada je reč o ubistvu i pokušaju ubistva) jeste odbrana koja se primenjuje onda kada je krivično delo izvršeno kao direktni (a ne indirektni) rezultat pretnje smrću ili nanošenjem teške povrede optuženome ili nekome ko je njemu u dovoljnoj meri blizak. Međutim, ta odbrana se ne prihvata onda kada je postojala razumna mogućnost da optuženi preduzme neki korak, kao što je, između ostalog, prijava vlastima, kao što ta odbrana ne može da se primeni ni kada je utvrđeno da se optuženi dobrovoljno povezao sa ljudima u okolnostima koje upućuju na to da je sam sebe izložio prinudi da izvrši krivična dela. Više o tim polaznim pretpostavkama vidi u *R v Z* [2005] 2 AC 467. Odvojena, ali s tim povezana odbrana po osnovu nužnosti ili „prinude okolnosti” dostupna je samo kada je izvršenje krivičnog dela bilo nužno ili kada se osnovano verovalo da je nužno da bi se izbegla ili sprečila smrt ili teška povreda onda kada je, objektivno sagledano, izvršenje krivičnog dela bilo razumno i srazmerno imajući na umu zlo koje je trebalo izbeći ili sprečiti, a samo krivično delo ne bi bilo izvršeno bez te nužnosti...

Posebним uputstvom tužiocima da bi postupali u skladu sa Konvencijom, koje je izdalo Krunsko Tužilaštvo, njima se nameće dužnost koja obuhvata razmatranje tih vidova odbrane iz precedentnog prava, ali je još šira od samog tog razmatranja.

...

Time [uputstvom] od tužilaca se neposredno traži da svoju odluku donesu u tri faze prosuđivanja. U prvoj fazi se odgovara na pitanje: (1) Ima li razloga da se veruje da je

lice o kome je reč bilo predmet trgovine ljudima? Ukoliko je odgovor potvrđan, onda (2) ako postoje jasni dokazi ili uverljiva odbrana po osnovu precedentnog prava, postupak se obustavlja redovnim putem na osnovu dokaza, ali, što je posebno važno, (3) čak i onda kada takvih dokaza nema, a postoji mogućnost da je krivično delo izvršeno usled prinude koja je proistekla iz činjenice da je reč o trgovini ljudima, tužiocima treba da razmotre da li je u javnom interesu da se nastavi sa krivičnim gonjenjem.

Prvi korak nije ograničen na to da se reaguje na bilo koju tvrdnju u vezi sa trgovinom ljudima. Član 10. jasno utvrđuje da države moraju preduzeti aktivne korake da razmotre pitanje da li postoji takva realna mogućnost. Iz očiglednih razloga, jedna od posledica trgovine ljudima, naročito na velikoj udaljenosti od kuće, može biti inhibiranost žrtve u tom smislu da ona nije u stanju da se žali. Ta životno značajna dodatna treća obaveza u skladu je sa zahtevima člana 26, gde se potpuno je jasno koristi izraz „prinuden” u opštem smislu kako je to primereno jednom međunarodnopravnom instrumentu, a nije ograničen na okolnosti u kojima treba ustanoviti odbranu po engleskom precedentnom pravu.

...

[P]otrebno je usredsrediti se tačno na ono što je u članu 26. saopšteno i na ono što u tom članu nije saopšteno. U tom članu se ne kaže da nijednu žrtvu trgovine ljudima ne treba podvrći krivičnom gonjenju, o kom god krivičnom delu da se radi. Taj član takođe ne kaže da nijedna žrtva trgovine ljudima ne treba da bude krivično gonjena onda kada je krivično delo o kome je reč na neki način povezano sa trgovinom ljudima ili kada je proisteklo iz trgovine ljudima. Taj član ne utvrđuje odbranu koja se može izneti pred porotom. Ono što u tom članu jeste utvrđeno nije ništa više, ali i ništa manje od toga da se mora pažljivo razmotriti pitanje da li javna politika nalaže da se goni i kazni optuženo lice u situaciji kada je ono žrtva trgovine ljudima, a krivično delo je počinjeno u trenutku kada je to lice bilo na neki način prinuđeno (u širokom smislu te reči) da to krivično delo počinji. Član 26. ne zahteva da se utvrdi opšti imunitet od krivičnog gonjenja žrtava trgovine ljudima.

Iz toga sledi da je primena člana 26. uslovljena činjenicama u svakom pojedinačnom slučaju. Ovde ne pokušavamo da sprovedemo iscrpnu analizu činjeničnih scenarija koji bi mogli iskrsnuti. Međutim, neke opšte polazne pretpostavke bi možda mogle biti od koristi.

i) Ako ima dokaza na kojima će verovatno biti uspešno primenjena odbrana po osnovu prinude ili nužnosti u precedentnom pravu, onda postupak nesumnjivo neće biti nastavljen na običnom dokaznom osnovu bez obzira na Konvenciju, međutim, ovde dodatno postoje verovatno i osnovi javne politike po Konvenciji koji vode ka donošenju istog zaključka.

ii) Međutim, slučajevi u kojima nije u javnom interesu da se pristupi krivičnom gonjenju nisu ograničeni na navedene slučajeve: vidi gore.

iii) Moglo bi biti racionalno da se pristupi krivičnom gonjenju ako tvrdnja optuženog lica da je bilo žrtva trgovine ljudima ispunjava kriterijume razumnog testa, ali ju je krunska tužba temeljito razmotrila i odbacila iz valjanih dokaznih razloga. Činjenica da lice o kome je reč prolazi na testu praga razumnog osnova ne znači da je nepobitno utvrđeno da to lice zaista jeste žrtva trgovine ljudima. Suprotno tome, lako se može dogoditi da u drugim slučajevima u kojima [sic] postoji stvarna mogućnost da je reč o trgovini ljudima i direktna veza s prinudom (u širokom smislu te reči) znači da interesi javne politike nalažu da se krivično gonjenje ne sprovodi.

iv) Ako izgleda da je krivično delo počinjeno bez razumne direktne veze prinude (u širokom smislu te reči) usled trgovine ljudima, normalno je da nema razloga da se

krivično gonjenje ne sprovodi, čak i ako je optuženi ranije bio žrtva trgovine ljudima; u datom slučaju delo koje je predmet krivičnog gonjenja ne spada u polje dejstva člana 26.

v) Teže je doneti sud ako je lice zaista žrtva trgovine ljudima i zadržalo je određenu direktnu vezu s trgovinom ljudima, ali je počinilo krivično delo koje, po svemu sudeći, u interesu javnosti treba da bude sudski gonjeno. Neki od tih slučajeva mogu biti ciklični. Dobro je poznato da je jedan od instrumenata koji koriste lica koja se bave operacijama trgovine ljudima to da ona lica koja su ranije bila žrtve trgovine ljudima i koja su bila eksploatisana pretvore docnije u svoje pomoćnike u eksploataciji drugih. Takav ciklus zlostavljanja nije neuobičajen u toj oblasti kao ni u drugim oblastima, na primer u domenu zlostavljanja dece. U takvim slučajevima, tužilac se vrlo aktivno mora suočiti sa pitanjem da li je krivično delo koje učinjeno dovoljno teško da uprkos direktnoj vezi sa trgovinom ljudima zahteva da bude krivično gonjeno. To zavisi od svih okolnosti datog slučaja i tu, normalno, nema mesta sumnji u pogledu težine krivičnog dela, stepena kontinuirane prinude i alternativa kojima je optuženi razumno mogao da pribegne.

3. *R. v. L(C) [2013] EWCA Crim 991*

80. U ovoj žalbi koju je izjavilo troje dece sa jednim odraslim licem – a svi su oni bili žrtve trgovine ljudima koju su počinili kriminalci, a i sami su bili krivično gonjeni i osuđeni – Apelacioni sud je ukazao na to da se

kao posebno pitanje o kome treba doneti odluku kada se ustanovi da je optuženi žrtva trgovine ljudima, postavlja pitanje razmera u kojima su krivična dela koja mu se stavljaju na teret ili za koja je proglašen krivim integralni deo ili posledica eksploatacije čija je on žrtva bio. Ovde ništa ne možemo unapred propisivati. U nekim slučajevima činjenice će zaista pokazati da je optuženi ili osuđeni bio pod takvim stepenom prinude koji je značio da se u stvarnosti briše pitanje krivice. Ako je tako, a uprkos tome se preduzme krivično gonjenje, onda postoje svi izgledi da žalba po osnovu zloupotrebe postupka urodi plodom. To je test koji smo primenili kod ovih žalbi. U drugim slučajevima, a verovatnije da će se to dogoditi u slučaju optuženog koji više nije dete, pitanje krivice može biti umanjeno, ali ipak ostaje značajno. Za takve pojedince krivično gonjenje može biti primereno, s tim što prilikom izricanja kazne treba obratiti dužnu pažnju na smanjenu krivicu. U nekim drugim slučajevima, činjenica da je optuženi bio žrtva trgovine ljudima pružiće samo upečatljiv izgovor za kriminal koji nije u vezi sa viktimizacijom tog lica, niti proističe iz viktimizacije. U takvim slučajevima ne bi urodila plodom žalba po osnovu zloupotrebe postupka.

E. Relevantni izveštaji

1. Tim za zaštitu dece od eksploatacije i za zaštitu dece na internetu (CEOP): Prvi „preliminarni izveštaj o obimu dejstva”

81. Tim CEOP je tim pri Nacionalnoj agenciji Ujedinjenog Kraljevstva za kriminal (vodeća agencija UK za borbu protiv organizovanog kriminala) koji deluje i na nacionalnom i na međunarodnom planu ne bi li izveo lica koja seksualno uznemiravaju decu preko interneta pred nacionalne sudove.

82. U prvom „preliminarnom izveštaju”, objavljenom u junu 2007, CEOP je dečake i devojčice iz Vijetnama identifikovao kao posebno ranjivu grupu. U izveštaju je navedeno da su neka od te dece nađena u stanju eksploatacije

u odgajivačnicama marihuane, dok se za drugu sumnja da su transferisani putem trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije. U tom izveštaju se navodi da je najmanje četvero dece registrovane u bazi podataka eksploatisano u odgajivačnicama marihuane, ali ta deca nisu bila identifikovana kao žrtve trgovine ljudima već su uhapšena zbog uzgoja marihuane. Prema tom izveštaju, da su ta deca zaista bila žrtve trgovine ljudima, onda bi „ta nesrećna posledica” mogla da se pripíše tome što u nekim delovima policijskih snaga i oblastima CPS nema dovoljno svesti ni kapaciteta da se prepoznaju pokazatelji trgovine ljudima kada je reč o deci.

2. *CEOP: Strateška procena pretnje od trgovine decom u Ujedinjenom Kraljevstvu (2009)*

83. Prema ovoj proceni pretnje, koja je objavljena u aprilu 2009. godine, kod vijetnamske dece postoji najveća verovatnoća da su žrtve trgovine ljudima – veća nego kod bilo kog drugog profila koji je obuhvaćen ovom studijom. Vijetnamska deca koju je CEOP identifikovao prvenstveno su bila uključena u uzgoj marihuane. Mnoga od te dece uhapšena su u policijskim racijama na odgajivačnice marihuane i protiv neke su podnete krivične prijave, krivično su gonjena i osuđena za delikte u vezi sa uzgojem marihuane i krađom električne energije. Iako je CEOP konstatovao da su i ACPO i CPS izdali uputstva za postupanje prema deci koja se nađu u takvim kriminalnim radnjama kako bi se osiguralo da nijedno dete ne bude izvedeno pred sud ako je krivično delo o kome je reč neposredno proisteklo iz trgovine ljudima, nevladine organizacije su i dalje zabrinute zbog toga što se deca krivično gone kada to niti je primereno, niti je u javnom interesu. U izveštaju se dalje kaže:

[N]izak nivo svesti među pripadnicima organa reda koji organizuju racije mogao bi predstavljati činilac koji dovodi do toga da se u takvim situacijama ne sprovodi skrining kako bi se utvrdilo da li je reč o deci koja su žrtve trgovine ljudima... Policija i organi Tužilaštva treba u većoj meri da posvete ciljanu pažnju onima koji koriste decu za rad u takvim odgajivačnicama nego da se bave samom tom decom; organi reda bi trebalo da vode računa o uputstvima i instrumentima koje već imaju na raspolaganju za identifikaciju dece koja su žrtve trgovine ljudima kada istražuju takve slučajeve.

3. *CEOP: Strateški pregled 2009–2010.*

84. U ovom, Opštem pregledu, CEOP je identifikovao trgovinu vijetnamskom decom i njihov ilegalni transfer u Ujedinjeno Kraljevstvo i unutar Ujedinjenog Kraljevstva kao jednu od najizgrađenijih i najvažnijih tendencija tokom razmatranog perioda. Tu je uglavnom reč o dečacima između 13 i 17 godina koji se eksploatišu kao „baštovani” u odgajivačnicama marihuane. Prema CEOP, protiv mnogih vijetnamskih maloletnika podnete su krivične prijave, oni su krivično gonjeni i osuđeni za proizvodnju i isporuku marihuane, ali vijetnamski kriminalci koji su tu decu kao žrtve trgovine ljudima transportovali u Ujedinjeno Kraljevstvo nisu bili kažnjeni.

4. *CEOP: Strateška procena pretnje od trgovine decom u Ujedinjenom Kraljevstvu (2010)*

85. U ovom izveštaju *CEOP* konstatuje:

U mnogim kulturama od dece se očekuje da rade još u ranom uzrastu, često nauštrb obrazovanja. Stoga postoji mogućnost da i roditelji i deca rado prihvate priliku da rade u inostranstvu kako bi zaradili više novca za svoju porodicu. Deca čak mogu biti svesna uslova, načina plaćanja i rizika koji takav rad podrazumeva. Malo je verovatno da dete nešto zna o zakonskoj zaštiti dece i regulativi u oblasti ljudskih prava u određenoj zemlji. Važno je da agencije nadležne za sprovođenje zakona imaju na umu da svako dete koje radi u ilegalnim uslovima, koliko god to trivijalno izgledalo, potencijalno može biti u stanju eksploatacije.

86. *COEP* je dalje konstatovao da postoje regionalne razlike između profila žrtava trgovine ljudima. Po iskustvu *COEP*, nekoj vijetnamskoj deci je direktno saopšteno da će raditi u odgajivačnici marihuane, a među njima su neki kazali da nisu znali da je marihuana ilegalna, pa su umesto toga verovali da idu da se bave zakonitim poslom. *COEP* je iz svih informacija kojima raspolaže izvukao mnoštvo sličnosti među žrtvama kada je reč o njihovom poreklu, što može da ukaže na to da su deca instruisana kako da odgovaraju. U tom smislu, žrtve su često instruisane da daju neku ne sasvim jasnu i prilično maglovitu priču o svom poreklu vlastima da bi vlasti onda pretpostavile da je maloletnik ili maloletnica o kojima je reč ekonomski migrant i na osnovu toga odbacile mogućnost da se radi o trgovini ljudima. Već i to je samo po sebi svojevrsna mera kontrole jer je očigledna namera bila da se vlasti dovoljno dugo onemogućavaju da preduzmu bilo kakvu praktičnu meru da bi se žrtva na kraju vratila trgovcu ljudima. Informacije u vezi sa plaćanjem takođe su se međusobno razlikovale; neke žrtve su izjavile da uopšte nisu plaćene, druge su mogle da pošalju novac telegrafskim putem svojim porodicama. Jedan dečak je na primer kazao da mu je plaćeno 100 funti za mesec ili dva rada u odgajivačnici marihuane.

87. U Izveštaju se dalje navodi da postoji

sve veća zabrinutost zbog toga što se deca krivično gone i što im se izriču osuđujuće presude za proizvodnju i isporuku marihuane, ali do danas nema ni jedne jedine osuđujuće presude (za krivična dela iz oblasti trgovine ljudima) kriminalcima koji su organizovali trgovinu ljudima čije su žrtve ta deca i koji su eksploatisali tu decu.

88. Svedočenja Vijetnamaca koji su žrtve trgovine ljudima upućuju na to da postoje sličnosti na putu kojim oni stižu u Ujedinjeno Kraljevstvo. Mnogi su sa svojim „agentom” putovali u Rusiju, a odatle su transportovani kamionom u Ukrajinu, Poljsku, Češku Republiku, Nemačku i Francusku.

89. U Ujedinjenom Kraljevstvu najčešće identifikovana odredišta jesu Zapadni Midland, Istočni Midland i šire područje Londona.

90. Sva deca koja su identifikovana u odgajivačnicama marihuane radila su kao „baštovani”, uzgajala i zalivala strukove marihuane. Često su bila zaključana sama u prostorijama, u kojima su čak i spavala. Mnogi među njima

izjavili su da nikada nisu izašli iz tih prostorija, dok su oni koji su imali priliku da izađu kazali da su uvek bili u pratnji nekog pripadnika kriminalne mreže.

91. U Izveštaju se dalje navodi da vijetnamske žrtve pokazuju izuzetan strah od vlasti i veoma malo komuniciraju o svojim iskustvima ili o onima koji ih drže zarobljene. Razlog za to mogao bi ležati u činjenici da strahuju za sudbinu članova svoje porodice ili da nemaju poverenja u vlasti, što može biti zasnovano na iskustvima koja su stekli u Vijetnamu ili na onome što su im rekli trgovci ljudima koji ih drže zarobljene.

92. *CEOP* je u vezi sa krivičnim gonjenjem Vijetnamaca koji su žrtve trgovine ljudima izneo sledeći komentar:

Uprkos tome što *CEOP*, razne službe za zaštitu dece, NVO i druge lobističke grupe nastoje da povise nivo svesti o ovom problemu, i dalje se deca koja se pronađu u odgajivačnicama marihuane tretiraju kao učinioci krivičnih dela, a ne kao žrtve. *ACPO* za zaštitu dece i istragu zlostavljanja je u saradnji sa *CEOP* sačinio smernice za procedure koje treba primeniti onda kada se u takvoj odgajivačnici marihuane nađe neko dete, pored uputstva za procenu uzrasta maloletnika koja se zasniva na prvenstvenoj zaštiti deteta. U takvim situacijama prioritetni zadatak svodi se na procenu da li je maloletnik o kome je reč žrtva trgovine ljudima i koji je njegov stvarni uzrast, ali je ipak *CEOP* mogao da se osvedoči kako se ne postupa uvek na taj način. Uprkos tome što su dobile odobrenje *ACPO*, te smernice nisu obavezne – nego je prepušteno pojedinačnim policijskim snagama da izaberu da li će se pridržavati predviđenih procedura.

5. *CEOP*: „Odgovor policije u situaciji kada se u odgajivačnici marihuane nađe dete ili stariji maloletnik” (2010)

93. U ovom izveštaju, koji je takođe objavljen u decembru 2010, *CEOP* je ukazao na to da postoji verovatnoća da je svako dete koje je identifikovano u odgajivačnici marihuane zapravo žrtva trgovine ljudima. Međutim, uprkos toj spoznaji i dalje se nastavlja tendencija da se takva deca krivično gone umesto da se zaštite. Od marta 2009. do februara 2010. *CEOP* je identifikovao trideset sedmoro vijetnamske dece i dva kineska deteta koji su kao žrtve trgovine ljudima prebačeni u Ujedinjeno Kraljevstvo da bi se tamo bavili uzgojem marihuane. Najmanje dvadeset šestoro njih je direktno optuženo za proizvodnju, uzgoj i isporuku marihuane. Krivični postupci protiv njih trinaestoro su obustavljeni, ali je osmoro od preostalih šesnaestoro dece proglašeno krivima barem za jedno krivično delo. Njih šestoro je osuđeno na kazne zatvora između 18 meseci i dve godine u ustanovama za maloletne učinioce krivičnih dela.

II. MERODAVNO MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

A. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2001. (Protokol iz Palerma)

94. Član 3. Protokola iz Palerma, koji je Ujedinjeno Kraljevstvo ratifikovalo 9. februara 2006, glasi kako sledi:

Za svrhu ovog protokola:

(a) „Trgovina ljudskim bićima” znači vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje i primanje lica, putem pretnje silom ili upotrebom sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlašćenja ili teškog položaja ili davanja ili primanja novca ili koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, u cilju eksploatacije. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, eksploataciju prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili službu, ropstvo ili odnos sličan ropstvu, ropski položaj ili uklanjanje organa;

(b) Pristanak žrtve trgovine ljudskim bićima na nameravanu eksploataciju iznetu u podstavu (a) ovog člana je bez značaja u slučajevima u kojima je korišćena bilo koja mera izneta u podstavu (a);

(c) Vrbovanje, prevoženje, prebacivanje, skrivanje ili primanje deteta za svrhe eksploatacije smatra se „trgovinom ljudskim bićima” čak i ako ne obuhvata bilo koje od sredstava iznetih u podstavu (a) ovog člana;

(d) „Dete” znači bilo koju osobu mlađu od 18 godina.

B. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima deteta iz 1989.

95. Ta konvencija, koju je Ujedinjeno Kraljevstvo ratifikovalo 1991. godine, u relevantnom delu utvrđuje:

Član 3.

1. U svim aktivnostima koje se tiču dece od primarnog značaja su interesi deteta bez obzira na to da li ih sprovode javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela.

...

Član 32.

1. Države članice priznaju pravo deteta na zaštitu od ekonomske eksploatacije i rada na poslu koji može biti opasan ili ometati obrazovanje deteta ili štetiti zdravlju deteta, odnosno njegovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili socijalnom razvoju.

2. Države članice preduzimaju zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere za primenu odredaba ovog člana. U tom cilju, a imajući u vidu odgovarajuće odredbe drugih međunarodnih instrumenata države članice posebno:

(a) Određuju minimalnu starost za zapošljavanje;

(b) Obezbeđuju regulisanje radnog vremena i uslova rada;

(c) Određuju odgovarajuće kazne ili druge sankcije kako bi se osigurala efikasna primena odredaba ovog člana.

Član 33.

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće mere, uključujući zakonodavne, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu dece od nelegalne upotrebe opojnih droga i psihotropnih supstanci, kako je definisano odgovarajućim međunarodnim ugovorima, i za sprečavanje korišćenja dece u nelegalnoj proizvodnji i trgovini tim supstancama.

...

Član 35.

Države članice preduzimaju sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje nasilnog odvođenja, prodaje ili trgovinom decom u bilo kom cilju i u bilo kom obliku.

Član 36.

Države članice štite dete od svih drugih oblika eksploatacije štetne za dete.

96. Član 3. Opcionog protokola Konvencije o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji, koji je Ujedinjeno Kraljevstvo ratifikovalo u februaru 2009, glasi kako sledi:

1. Svaka država ugovornica dužna je da obezbedi da, kao minimum, sledeće radnje i delatnosti budu u punoj meri obuhvaćene njenim krivičnim ili kaznenim zakonom, bez obzira da li su takva dela izvršena u zemlji ili transnacionalno, odnosno na individualnoj ili organizovanoj osnovi:

(a) U kontekstu prodaje dece kao što je definisano u članu 2:

1) Nuđenje, isporuka ili prihvatanje, bilo kojim sredstvima, nekog deteta u svrhu:

...

c. Angažovanja deteta u okviru prinudnog rada;

...

3. Svaka država ugovornica dužna je da inkriminiše takve nezakonite radnje odgovarajućim kaznama koje uzimaju u obzir njihovu tešku prirodu.

4. U zavisnosti od odredaba svog unutrašnjeg prava, svaka država ugovornica preduzima mere, tamo gde je to prikladno, da utvrdi odgovornost pravnih lica za nezakonite radnje utvrđene u stavu 1. ovog člana. U zavisnosti od pravnih principa države ugovornice, takva odgovornost pravnih lica može biti krivična, građanska ili upravna.

C. Međunarodna organizacija rada (MOR) Konvencija o prinudnom radu iz 1930. (Konvencija br. 29)

1. MOR Konvencija o prinudnom radu

97. Ujedinjeno Kraljevstvo je Konvenciju MOR ratifikovalo 1931. godine. U relevantnom delu u toj konvenciji se utvrđuje:

Član 1.

Svaka članica Međunarodne organizacije rada koja ratifikuje ovu konvenciju obavezuje se da će ukinuti korišćenje prinudnog ili obaveznog rada u svim njegovim oblicima u što je moguće kraćem roku.

Član 2.

1. U smislu ove konvencije izraz „prinudni ili obavezni rad” znači svaki rad ili uslugu koji se od neke osobe zahteva pod pretnjom bilo kakve kazne, i na koji ta osoba nije dobrovoljno pristala.

...

Član 25.

Nezakonito podvrgavanje prinudnom ili obaveznom radu mora biti kažnjivo kao kazneno delo, i svaka članica koja ratifikuje ovu konvenciju obavezna je da osigura da su zakonom propisane kazne zaista primerene i da se strogo primenjuju.

2. *Protokol iz 2014. uz Konvenciju MOR o prinudnom radu iz 1930. (P029)*

98. Član 4. Protokola glasi kako sledi:

1. Svaka država članica dužna je da obezbedi svim žrtvama prinudnog ili obaveznog rada, bez obzira na njihovo prisustvo ili pravni status na nacionalnoj teritoriji, da imaju pristup primerenim i delotvornim pravnim lekovima, kao što je kompenzacija.

2. Svaka država članica, u skladu sa osnovnim načelima svog pravnog sistema, preduzima sve neophodne mere kako bi obezbedila da nadležni organi budu ovlašćeni da ne vode postupak niti da izriču kazne žrtvama prinudnog ili obaveznog rada za njihovu umešanost u nezakonite aktivnosti na koje su bili primorani, kao direktna posledica toga što su bili podvrgnuti prinudnom ili obaveznom radu.

3. *Pokazatelji prinudnog rada prema MOR*

99. MOR je razradio pokazatelje prinudnog rada koji su izvedeni iz teorijskog i praktičnog iskustva programa MOR za specijalnu akciju u borbi protiv prinudnog rada. Ti pokazatelji se temelje na definiciji prinudnog rada koja je utvrđena u Konvenciji MOR o prinudnom radu i dragocen su reper za identifikaciju prinudnog rada. To su sledeći pokazatelji:

1. Pretnje nanošenjem stvarne fizičke povrede radniku.
2. Ograničavanje kretanja i omogućavanje boravka samo na radnom mestu ili u ograničenom prostoru.
3. Dužničko ropstvo: kada radnik radi da bi otplatio dug ili zajam, a ne dobija finansijsku naknadu za svoj rad. Poslodavac može da mu obezbedi hranu i smeštaj po tako inflatormim cenama da radnik ne može da namiri dug.
4. Zadržavanje (neisplaćivanje) plata ili drastično smanjenje plata kojim se krše prethodno postignuti sporazumi.
5. Zadržavanje pasoša i drugih isprava, tako da radnik ne može da napusti niti može da dokaže svoj identitet i status.
6. Pretnja da će radnik biti prijavljen vlastima onda kada je on u položaju neregularnog imigranta.

D. MOR: Konvencija o najgorim oblicima dečjeg rada iz 1999. (br. 182)

100. Ta konvencija, koju je Ujedinjeno Kraljevstvo ratifikovalo 22. marta 2000, u relevantnom delu utvrđuje:

Član 1.

Svaka članica koja ratifikuje ovu konvenciju preduzima hitne i efikasne mere kako bi obezbedila da se najgori oblici dečjeg rada hitno zabrane i eliminišu.

Član 2.

Za svrhe ove konvencije, izraz „dete” odnosi se na sva lica mlađa od 18 godina.

Član 3.

Za svrhe ove konvencije izraz „najgori oblici dečjeg rada” obuhvata:

(a) sve oblike ropstva ili običaja sličnih ropstvu, kao što su prodaja i krijumčarenje dece, dužničko ropstvo i kmetstvo i prinudni ili obavezni rad, uključujući prinudno ili obavezno regrutovanje dece za učešće u oružanim sukobima;

(b) korišćenje, nabavljanje ili nuđenje deteta radi prostitucije, proizvodnje pornografije ili pornografske predstave;

(c) korišćenje, nabavljanje ili nuđenje deteta za nedozvoljene aktivnosti, naročito za proizvodnju i krijumčarenje droge onako kako su definisane relevantnim međunarodnim ugovorima;

(d) rad koji je, po svojoj prirodi ili okolnostima u kojima se obavlja, verovatno štetan po zdravlje, bezbednost ili moral dece.

...

Član 6.

1. Svaka članica izrađuje i sprovodi programe akcije za eliminisanje najgorih oblika dečjeg rada kao prioritet.

2. Takvi programi akcije izrađuju se i sprovode u konsultaciji s relevantnim vladinim institucijama i organizacijama poslodavaca i radnika, uzimajući u obzir mišljenja drugih zainteresovanih grupa prema potrebi.

Član 7.

1. Svaka članica preduzima sve neophodne mere da obezbedi delotvornu primenu i sprovođenje odredaba kojima se sprovodi ova konvencija, uključujući uvođenje i primenu krivičnih sankcija ili, prema potrebi, drugih sankcija.

2. Svaka članica, uzimajući u obzir važnost obrazovanja u eliminisanju dečjeg rada, preduzima efikasne i vremenski oročene mere da bi:

(a) sprečila angažovanje dece u najgorim oblicima dečjeg rada;

(b) pružila neophodnu i odgovarajuću direktnu pomoć za povlačenje dece sa najgorih oblika dečjeg rada i njihovu rehabilitaciju i socijalnu integraciju;

(c) obezbedila pristup besplatnom osnovnom obrazovanju i, gde god je to moguće i potrebno, obuku za zanimanja, za decu koja su povučena sa najgorih oblika dečjeg rada;

(d) identifikovala i došla do dece koja su izložena posebnim rizicima;

(e) uvažila socijalnu situaciju devojčica.

3. Svaka članica određuje nadležni organ dogovoran za primenu odredaba kojima se sprovodi ova konvencija.

E. MOR: Preporuka o najgorim oblicima dečjeg rada iz 1999. (br. 190)

101. Odredbe ove preporuke dopunjuju Konvenciju iz 1999. i treba ih primenjivati zajedno sa odredbama te konvencije. U relevantnom delu u Preporuci se utvrđuje:

2. Programi i akcije pomenuti u članu 6. Konvencije treba hitno da se koncipiraju i realizuju, u konsultaciji sa odgovarajućim vladinim institucijama i organizacijama poslodavaca i radnika, pri čemu treba voditi računa o stavovima dece koja su neposredno pogođena najgorim oblicima dečjeg rada, njihovih porodica i, već prema pogodnosti, ostalih zainteresovanih grupa koje su opredeljene za ciljeve Konvencije i ove preporuke. Cilj tih programa treba, između ostalog, da bude:

(a) identifikacija i osuda najgorih oblika dečjeg rada;

(b) sprečavanje da budu angažovana i uklanjanje te dece iz najgorih oblika dečjeg rada, štiteći ih od represije i obezbeđujući njihovu rehabilitaciju i socijalnu integraciju kroz mere kojima se rešavaju njihove vaspitne, fizičke i psihološke potrebe;

(c) poklanjanje posebne pažnje:

(i) mladoj deci;

(ii) ženskoj deci;

(iii) problemu prikriivenih radnih situacija u kojima su posebno ugrožene devojčice;

(iv) ostalim grupama dece koja su posebno ugrožena ili imaju posebne potrebe;

(d) identifikovanje, stizanje (dosezanje) do zajednica u kojima su deca posebno ugrožena i rad s tim zajednicama;

(e) informisanje, senzibilisanje i mobilisanje javnog mnjenja i zainteresovanih grupa, uključujući decu i njihove porodice....

9. Članice treba da osiguraju da nadležni državni organi koji imaju nadležnost za sprovođenje nacionalnih odredaba za zabranu i ukidanje najgorih oblika dečjeg rada saraduju jedni s drugima i koordiniraju svoje aktivnosti.

...

12. Članice treba da utvrde da se sledeći najgori oblici dečjeg rada smatraju krivičnim delima:

(a) svi oblici ropstva ili prakse slične ropstvu, kao što su prodaja i nedozvoljena trgovina decom, dužničko ropstvo i robovanje i prinudni ili obavezni rad, uključujući prinudno ili obavezno regrutovanje dece kako bi se koristila u oružanom sukobu;

(b) korišćenje, nalaženje ili ponuda nekog deteta za prostituciju, proizvodnju pornografije ili za pornografske seanse;

(c) korišćenje, nabavljanje ili ponuda nekog deteta za nedozvoljene aktivnosti i, konkretno, za proizvodnju i nedozvoljenu trgovinu drogom kao što je definisano u relevantnim međunarodnim ugovorima ili za aktivnosti koje uključuju nedozvoljeno nošenje ili korišćenje vatrenog oružja ili drugog naoružanja.

F. Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, iz 2005. (Konvencija protiv trgovine ljudima)

102. Pored toga što je u njemu utvrđena ista definicija trgovine ljudima kao u Protokolu iz Palerma (vidi član 4), član 10. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, koji je u odnosu na Ujedinjeno Kraljevstvo stupio na snagu 1. aprila 2009, utvrđuje kako sledi:

1. Svaka strana ugovornica treba da obezbedi svojim nadležnim organima kadrove koji su obučeni i kvalifikovani za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, za identifikovanje i pružanje pomoći žrtvama, uključujući decu, i treba da osigura da različiti organi saraduju međusobno, kao i sa nadležnim organizacijama za podršku kako bi žrtve bile identifikovane u postupku koji na odgovarajući način uzima u obzir poseban položaj žena i dece žrtava i kako bi im se, po potrebi, izdale boravišne dozvole pod uslovima predviđenim u članu 14. ove konvencije.

2. Svaka strana ugovornica treba da usvoji zakonodavne ili druge mere koje su potrebne kako bi se na odgovarajući način identifikovale žrtve u saradnji s drugim stranama ugovornicama i relevantnim organizacijama za podršku. Svaka strana ugovornica treba da osigura, u slučaju da nadležni organi imaju opravdane razloge da veruju da je neko lice bilo žrtva trgovine ljudima, da se to lice ne udalji sa njene teritorije sve dok nadležni organi ne okončaju postupak identifikacije žrtava krivičnog dela opisanog u članu 18. ove konvencije i na sličan način treba da osigura da to lice dobije pomoć koja je predviđena u članu 12. stavovi 1. i 2.

3. Kada starosna dob žrtve nije izvesna, a postoji opravdana sumnja da je žrtva dete, to lice treba da se smatra detetom i treba da mu se pruže posebne zaštitne mere sve do potvrđivanja njegove starosne dobi.

4. Čim se utvrdi da je dete bez pratnje žrtva, svaka strana ugovornica treba da:

- a) obezbedi predstavljanje (zastupanje) tog deteta od strane zakonitog staratelja, organizacije ili organa koji postupaju u najboljem interesu deteta;
- b) preduzme potrebne mere za utvrđivanje identiteta i državljanstva deteta;
- c) preduzme sve što je neophodno kako bi se pronašla porodica deteta, ako je to u najboljem interesu deteta.

103. Član 26. sadrži „odredbu o nekažnjavanju” koja glasi kako sledi:

Svaka strana treba, u skladu sa osnovnim principima svog pravnog sistema, da predvidi mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima, u onoj meri u kojoj su one bile prinuđene na to.

104. Član 35. utvrđuje sledeće:

Svaka strana ugovornica treba da podstiče državne organe i državne službenike da saraduju sa nevladinim organizacijama, drugim nadležnim organizacijama i pripadnicima civilnog društva na ustanovljavanju strateškog partnerstva radi ostvarivanja ciljeva ove konvencije.

**G. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS):
Ministarska deklaracija o borbi protiv svih oblika trgovine
ljudima), Vilnius, 6–7. decembar 2011)**

105. Deklaracija u svom relevantnom delu utvrđuje sledeće:

8. Unapređujemo i podržavamo multidisciplinarnu saradnju, intersektorsku obuku i multilateralna partnerstva. Pozdravljamo inicijative specijalnog predstavnika OEBS pod pokroviteljstvom Alijanse protiv trgovine ljudima i uzimamo u obzir Konferenciju Alijanse o borbi protiv trgovine ljudima, koja je održana 2010. pod naslovom: „Nezaštićeni rad, nevidljiva eksploatacija – trgovina ljudima u svrhu domaćeg ropstva”; kao i Konferenciju Alijanse protiv trgovine ljudima održanu 2011. na temu sprečavanje trgovine ljudima u cilju radne eksploatacije – dostojanstven rad i socijalna pravda, kao i zajednički ekspertske seminar OEBS/*UNODC* o korišćenju programa za borbu protiv pranja novca u borbi protiv trgovine ljudima.

9. Priznajemo potrebu da se pojača krivičnopravni odgovor na trgovinu ljudima, uključujući krivično gonjenje onih koji organizuju trgovinu ljudima i njihovih saučesnika, uz istovremeno obezbeđivanje da se sa žrtvama postupa na način koji poštuje njihova ljudska prava i da im se omogući pristup pravdi, pravnoj pomoći i delotvornim pravnim lekovima i ostalim uslugama, prema potrebi. Ispitaćemo istražne tehnike, kao što su finansijske istrage, poboljšaćemo razmenu informacija u vezi sa grupama organizovanog kriminala i promovisaćemo prekograničnu policijsku i pravosudnu saradnju kako bi se delotvorno identifikovali i organizatori trgovine ljudima i potencijalne žrtve te trgovine.

10. Svesni smo da treba preduzeti adekvatne mere kako bi se osiguralo da, gde god je to primereno, identifikovane žrtve trgovine ljudima ne budu kažnjene za učešće u nezakonitim aktivnostima u meri u kojoj su bile primorane na te nezakonite aktivnosti. Pozivamo države potpisnice da primenjuju sveobuhvatne i adekvatne mere za pomoć žrtvama trgovine ljudima.

III. MERODAVNO PRAVO EU

106. Direktiva 2011/36 o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima od 5. aprila 2011. (Direktiva o borbi protiv trgovine ljudima) utvrđuje u merodavnom delu sledeće:

Preambula, tačka 14: Žrtve trgovine ljudima treba da budu, u skladu sa osnovnim načelima pravnog sistema odgovarajućih država članica, zaštićene od krivičnog gonjenja ili kažnjavanja za krivična dela kao što su korišćenje falsifikovanih isprava ili krivična dela na osnovu zakonodavstva u oblasti prostitucije ili imigracije koja su bile prinuđene da čine što je predstavljalo neposrednu posledicu činjenice da su bile žrtve trgovine ljudima. Cilj takve zaštite je zaštita ljudskih prava žrtava, izbegavanje njihove dalje viktimizacije i podsticanje žrtava da svedoče u krivičnim postupcima protiv počinitelaca. Ta zaštita ne treba isključiti krivično gonjenje ili kažnjavanje za krivična dela koja je dotično lice počinilo svojevolljno ili u kojima je svojevolljno učestvovalo.

Član 2.

Krivična dela koja se odnose na trgovinu ljudima

1. Države članice preduzimaju potrebne mere kako bi obezbedile da sledeća namerna dela budu kažnjiva:

Vrbovanje, prevoz, transport, skrivanje ili prihvatanje lica, uključujući razmenu ili prenos kontrole nad tim licima primenom pretnje, sile ili nekog drugog oblika prinude, otmicom, obmanom, prevarom, zloupotrebom ovlašćenja ili položaja bespomoćnosti, davanjem ili primanjem novčane ili kakve druge koristi da bi se dobio pristanak lica koje ima kontrolu nad drugim licem, a u svrhu eksploatacije.

2. Položaj bespomoćnosti označava stanje u kome dotično lice nema drugu stvarnu ili prihvatljivu mogućnost osim da se podvrgne zloupotrebi kojoj je izloženo.

3. Eksploatacija obuhvata, kao minimum, iskorištavanje prostitucije drugih lica ili druge oblike seksualne eksploatacije, prinudni rad ili usluge, uključujući prošnjku, ropstvo ili situacije slične ropstvu, ropški položaj ili eksploataciju krivičnih dela ili odstranjivanje organa.

4. Pristanak žrtve trgovine ljudima na eksploataciju, namernu ili stvarnu, ne može se uzeti u obzir kada su primenjene bilo kakve radnje navedene u stavu 1.

5. Kada postupanje iz stava 1. obuhvata dete, takvo postupanje se smatra krivičnim delom trgovine ljudima i onda kada nije primenjena nijedna radnja iz stava 1.

6. U smislu ove direktive izraz „dete” označava svako lice mlađe od 18 godina.

Član 8.

Nesprovođenje krivičnog gonjenja ili neprimenjivanje kazni u odnosu na žrtvu

Države članice, u skladu sa osnovnim načelima svojih pravnih sistema, preduzimaju neophodne mere kako bi obezbedile da nadležni nacionalni organi imaju ovlašćenja da krivično ne gone ili da ne izriču kazne žrtvama trgovine ljudima za njihovo učešće u kriminalnim aktivnostima na koje su bili primorane što je predstavljalo neposrednu posledicu toga da su bili podvrgnuti bilo kojoj radnji iz člana 2.

Član 9.

Istraga i krivično gonjenje

1. Države članice dužne su da osiguraju da istrage ili krivično gonjenje za krivična dela iz članova 2. i 3. ne zavisi od prijave ili optužbe žrtve, kao i da se krivični postupak može nastaviti i ako je žrtva povukla svoju izjavu.

2. Države članice preduzimaju sve potrebne mere kako bi omogućile da se krivično gone krivična dela iz članova 2. i 3. u odgovarajućem roku do punoletstva žrtve, ako ta vrsta tog krivičnog dela to zahteva.

3. Države članice preduzimaju sve potrebne mere kako bi omogućile da lica, jedinice ili službe nadležne za istragu ili gonjenje krivičnih dela iz članova 2. i 3. budu na odgovarajući način obučeni.

4. Države članice preduzimaju sve potrebne mere kako bi osigurale da su licima, jedinicama ili službama nadležnim za istragu i krivično gonjenje krivičnih dela iz članova 2. i 3. dostupna efikasna istražna sredstva nalik onima kakva se koriste u istrazi i gonjenju organizovanog kriminala ili u drugim slučajevima teških krivičnih dela.

107. Od država članica traži se da svoje zakone, podzakonska i upravna akta usklade sa Direktivom do 6. aprila 2013.

PRAVO

I. SPAJANJE PREDSTAVKI

108. Imajući na umu sličnu temu koja je predmet predstavki ESLJP nalazi za shodno da ih ispita zajednički u sklopu jedne presude.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 4. KONVENCIJE

109. Prvi podnosilac predstavke pritužio se po članu 4. Konvencije da je Krunsko tužilaštvo (u daljem tekstu Tužilaštvo ili *CPS* ili Kruna) propustilo da ga adekvatno zaštiti posle izloženosti trgovini ljudima, kao i da nije propisno primenjen član 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima. On je docnije revidirao svoje pritužbe tako da je tvrdio da u krivičnom postupku policija i Tužilaštvo nisu sproveli istragu u skladu sa članom 4. kako bi utvrdili da li je on bio žrtva trgovine ljudima; pritužio se takođe da nisu primenjene operativne mere u cilju njegove zaštite.

110. Drugi podnosilac predstavke pritužio se da se krivični postupak koji je protiv njega vođen kosio sa članom 4. Konvencije zato što policija, Tužilaštvo i sudstvo njega nisu identifikovali kao žrtvu trgovine ljudima pre nego što su mu izrekli osuđujuću krivičnu presudu, što je sprečilo vlasti da mu pruže zaštitu koja mu je bila potrebna; takođe se pritužio da ga je pravni okvir koji je u to vreme bio na snazi u kombinaciji sa ograničenom dostupnošću pravosudne intervencije lišio zaštite na koju je imao pravo kao žrtva trgovine ljudima; osim toga, pritužio se da je to što je bio krivično gonjen, proglašen krivim i upućen na izdržavanje kazne zatvora značilo da je on bio lišen zaštite na koju je polagao pravo sve dok nije bio identifikovan kao žrtva trgovine ljudima nakon što je proglašen krivim, kao što je bio lišen i mogućnosti da vidi da su oni koji su organizovali trgovinu ljudima čija je

on bio žrtva istraženi i izvedeni pred sud. Kasnije je te svoje pritužbe revidirao pa je osim toga tvrdio da Ujedinjeno Kraljevstvo nije ispunilo svoju dužnost u pogledu istrage onih koji su odgovorni za trgovinu ljudima čija je on bio žrtva; naveo je i da Ujedinjeno Kraljevstvo nije ispunilo svoju dužnost da ga identifikuje kao žrtvu trgovine ljudima kada su vlasti prvi put obratile pažnju na njega; da nije bio primenjen odgovarajući test za identifikaciju deteta koje je žrtva trgovine ljudima, kao i da je apelacioni sud primenio test prinude koji je zabranjen zakonom; osim toga, pritužio se da Ujedinjeno Kraljevstvo nije ispunilo svoju obavezu da ne goni krivično žrtve trgovine ljudima zbog delikata u vezi sa statusom.

111. Član 4. Konvencije glasi kako sledi:

1. Niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju.
2. Ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.

A. Obim iznetih pritužbi

112. Važno je na samom početku razjasniti obim pritužbi po članu 4. pred ESLJP. Osnovna pritužba podnosioca predstavke glasi da je Država, time što ih je podvrgla krivičnom gonjenju za krivična dela u vezi sa radom koji su obavljali u odgajivačnicama marihuane izneverila svoju obavezu da ih zaštititi kao žrtve trgovine ljudima. Oni ne tvrde da Država nije zabranila ili da nije kaznila trgovinu ljudima, i mada oni navode da mere koje su preduzete da bi se istražili i kaznili oni koji su sproveli trgovinu ljudima čiji su oni sami bili žrtve nisu bile adekvatne, ni jedan ni drugi podnosilac predstavke nije prethodno izneo takvu pritužbu pred domaćim sudovima pa stoga ESLJP sada kao takve ne može ni da ih razmatra.

113. Da bi potkrepili svoje tvrdnje, podnosioci predstavke su se u najvećoj meri oslonili na član 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, koji nalaže visokim stranama ugovornicama da predvide mogućnost da ne izriču kazne žrtvama trgovine ljudima za njihovo učestvovanje u nezakonitim aktivnostima u onoj meri u kojoj su žrtve bile primorane da na taj način postupaju (vidi stav 103, gore). Oni naročito tvrde da tužena država nije ispunila svoju obavezu na tom planu, kao i da su Tužilaštvo i domaći sudovi pogrešno tragali za dokazima koji bi potvrdili da su oni bili primorani da počine krivično delo, iako i Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima i Direktiva o borbi protiv trgovine ljudima jasno utvrđuju da se deca moraju priznati kao žrtve trgovine ljudima i onda kada nema dokaza o primeni sredstava prinude. Međutim, za ESLJP, pitanje koje se u ovom slučaju postavlja nije to da li su vlasti donele odredbu o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima ili da li su, pošto su prihvatili da su podnosioci predstavke žrtve trgovine ljudima, smatrale da oni nisu bili primorani da počine krivična dela. Za ESLJP ovde se pre postavlja pitanje da li se Tužilaštvo u svojoj prvobitnoj odluci o pokretanju krivičnog postupka i/ili u potonjim preispitivanjima tih odluka nije složilo sa zaključcima nadležnog organa i

ustanovilo da podnosioci predstavke u suštini nisu žrtve trgovine ljudima, a za taj zaključak je Apelacioni sud ustanovio da je višestruko dokazan. Stoga se, po mišljenju ESLJP, gore pomenuta pitanja u suštini ne otvaraju u vezi sa ovim predmetima. U svakom slučaju, nadležnost ESLJP ograničena je samo na Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava. ESLJP nije nadležan da tumači odredbe Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, niti da procenjuje usklađenost tužene države sa standardima sadržanim u toj konvenciji (vidi, *mutatis mutandis*, *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 31045/10, stav 106, ECHR 2014).

114. ESLJP će se stoga ograničiti na to da na osnovu činjenica predmeta koje ima pred sobom ustanovi da li je tužena država ispunila svoje pozitivne obaveze po članu 4. Konvencije.

B. Prihvatljivost

1. Status žrtve

(a) Podnesci stranaka

115. Država je tvrdila da podnosioci predstavke ne mogu da pretenduju na to da budu „žrtve” navodne povrede zato što su domaći sudovi podržali zaključak Tužilaštva da oni nisu kredibilne žrtve trgovine ljudima ili, u slučaju drugog podnosioca predstavke, kredibilne žrtve prinudnog rada.

116. Podnosioci predstavke su, s druge strane, istakli da ih je Nadležni organ priznao za kredibilne žrtve trgovine ljudima. Osim toga, taj zaključak ih nije lišio njihovog statusa žrtve zbog toga što pozitivna obaveza Države nadilazi dužnost pukog prepoznavanja njih dvojice kao žrtava trgovine ljudima.

(b) Ocena ESLJP

117. Oba podnosioca predstavke otkrivena su u odgajivačnici marihuane ili u njenoj neposrednoj blizini u aprilu/maju 2009. Prvi podnosilac predstavke otkriven je za vreme izvršenja naloga za pretres radi zaplene narkotika (vidi stav 5, gore), dok je drugi podnosilac predstavke otkriven nakon što je policija ušla na imanje po prijavi (vidi stav 18, gore). U to vreme čini se da su postojali jasni dokazi da je uzgajanje strukova marihuane aktivnost koju su često obavljala deca žrtve trgovine ljudima. I u Uputstvu, koje je objavilo Tužilaštvo u decembru 2007, i u Smernicama Tužilaštva o trgovini ljudima i krijumčarenju ljudi (koje su poslednji put ažurirane, pre hapšenja ove dvojice podnosilaca predstavke, 4. februara 2009) ističe se da „uzgoj marihuane” predstavlja krivično delo koje verovatno čine deca koja su žrtve trgovine ljudima (vidi stavove 72–73, gore). Osim toga, u prvom „preliminarnom izveštaju” *CEOP* koji je objavljen u junu 2007. identifikuju se upravo vijetnamski dečaci i devojčice kao posebno ranjiva grupa u tom smislu. Tu se ističe da su neka od te dece nađena eksploatisana u

odgajivačnicama marihuane, dok se za drugu sumnja da su bila žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije (vidi stavove 81–82, gore). U novoj proceni pretnji, objavljenoj u aprilu 2005, *CEOP* je ukazao na to da kada je reč o vijetnamskoj deci, postoji znatno veća verovatnoća da su žrtve trgovine ljudima nego bilo koji drugi profil kojim se studija bavi. Vijetnamska deca koju je *CEOP* identifikovao prvenstveno su uključena u uzgoj marihuane i mnoga od njih su uhapšena u policijskim racijama u odgajivačnicama marihuane. Indikativno je to da je *CEOP* u svom izveštaju ukazao kako su i Udruženje načelnika policije (*ACPO*) i Tužilaštvo izdali uputstvo sa smernicama o tome kako postupati prema deci koja se nađu u takvim kriminalnim preduzećima da bi se obezbedilo da nijedno dete ne bude izvedeno pred sud onda kada je krivično delo koje mu se stavlja na teret bilo direktan rezultat trgovine ljudima (vidi stav 83, gore).

118. Čini se da nije bilo nikakve sumnje u to da je prvi podnosilac predstavke bio maloletan; nasuprot tome, jedini spor oko njegovog uzrasta odnosio se na to da li je imao 15 ili 17 godina u trenutku kada je pronađen (vidi stavove 6. i 7, gore). S obzirom na činjenicu da je bio maloletan u trenutku kada je otkriven u vreme planirane racije na odgajivačnicu marihuane, ESLJP smatra da je policija, a potom i Tužilaštvo, od samog početka morala da zna da postoje okolnosti u kojima postoji osnov sumnje da je on bi žrtva trgovine ljudima.

119. Nakon što je otkriven u neposrednoj blizini odgajivačnice marihuane, drugi podnosilac predstavke je kao svoju godinu rođenja naveo 1972. godinu (vidi stav 19, gore). Međutim, devet dana kasnije, nakon što je već optužen za učestvovanje u proizvodnji narkotika koji spada u klasu B, on je kao svoju godinu rođenja naveo 1992. na ročištu pred Magistratskim sudom. Potom se celom predmetu pristupalo na osnovu polazne pretpostavke po kojoj on ima 17. godina (vidi stav 23, gore). Barem od tog trenutka, ako ne ranije, Tužilaštvo je moralo da bude svesno da postoje okolnosti u kojima ima osnova za sumnju da je on žrtva trgovine ljudima.

120. Prema tome, i u jednom i u drugom slučaju, ubrzo pošto su podnosioci predstavke otkriveni, aktivirala se pozitivna obaveza Države da preduzme operativne mere radi zaštite podnosilaca predstavke kao potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Osim toga, s obzirom na činjenicu da se potencijalni opseg te obaveze proširuje tako da ne obuhvata samo njihovu identifikaciju u smislu žrtava trgovine ljudima (vidi stav 153, dole), nijedan podnosilac predstavke nije odlukom Nadležnog organa lišen svog „statusa žrtve” u smislu člana 34. Konvencije.

121. Prema tome, ESLJP će sada razmotriti da li je, imajući u vidu sve okolnosti slučaja obojice podnosilaca predstavke pojedinačno uzev, Država ispunila svoju dužnost prema članu 4. Konvencije i preduzela operativne mere radi njihove zaštite.

2. *Ostali osnovi neprihvatljivosti*

122. Država je dalje tvrdila da su pritužbe podnosilaca predstavke očigledno neosnovane budući da se oni u potpunosti okreću činjeničnim pitanjima koja su domaći sudovi pravično rešili.

123. ESLJP, međutim, smatra da pritužbe koje su podnosioci predstavke izneli po članu 4. otvaraju dovoljno složena činjenična i pravna pitanja, tako da se one ne mogu odbaciti kao očigledno neosnovane u smislu člana 35. stav 3. tačka (a) Konvencije. ESLJP je dalje uveren da te predstavke nisu neprihvatljive ni po jednom drugom osnovu. Stoga ih mora proglasiti prihvatljivima.

C. Meritum

1. *Podnesci stranaka*

(a) Prvi podnosilac predstavke

124. Prvi podnosilac predstavke je naveo da je stav Tužilaštva u direktnoj koliziji sa tim što ga je Nadležni organ identifikovao kao dete koje je žrtva trgovine ljudima za eksploataciju u kriminalne svrhe i sa odvojenom i različitom procenom trgovine ljudima koju je izvršila lokalna vlast, takođe ustanovivši da je on žrtva trgovine ljudima u svrhu kriminalne eksploatacije. Nadležni organ je telo koje je Država odredila da izvršava njene obaveze u pogledu identifikacije žrtava trgovine ljudima i, po mišljenju prvog podnosioca predstavke, u svetlu zaključaka Nadležnog organa svaka tvrdnja da on nije žrtva trgovine ljudima potpuno je pogrešna. Iako je Tužilaštvo navodno razmotrilo izveštaje lokalne vlasti i Nadležnog organa u kojima je ustanovljeno da je on bio žrtva trgovine ljudima, ono je donelo suprotno mišljenje bez ijednog značajnog dokaza koji bi mogao da dovede u pitanje zaključak Nadležnog organa. Nije bilo pismene evidencije ni zapisnika o tim preispitivanjima, a pravnici koji su preispitali taj slučaj u žalbenom postupku nisu naveli nijedan iskaz svedoka u tom smislu.

125. Prvi podnosilac predstavke je dalje naveo da Tužilaštvo i policija nisu sproveli istragu u skladu sa članom 4. niti su izvršili odgovarajuće preispitivanje koje bi moglo da opravda odstupanje od odluke Nadležnog organa. Naročito je ukazao na to da, uprkos tome što je postojalo izraženo očekivanje da će u odgajivačnici marihuane biti nađene žrtve trgovine ljudima, nije se pretpostavilo, što je propust, da je potrebno uključiti eksperte za zaštitu dece i socijalne službe kako bi se obezbedio prihvat i zaštita pronađene dece; takođe je učinjen propust u tom smislu što prvi podnosilac predstavke nije uveden u postupak koji bi se rukovodio razlozima njegove zaštite i koji bi mu omogućio da pomogne i uključi se u krivičnu istragu povodom okolnosti trgovine ljudima čija je on bio žrtva; osim toga, nije

izvršena analiza dokaza koji su prikupljeni u svetlu poznatih metoda kontrole koji se primenjuju u organizovanju trgovine ljudima.

126. U podnesku prvog podnosioca predstavke navodi se da činjenice i okolnosti ovog predmeta upućuju na to da postoji znatno širi problem, konkretno da je slab postupak identifikacije koji primenjuju krivičnopravni organi, što dovodi do kontinuiranog kažnjavanja žrtava krivičnih dela koja su počinjena kao direktna posledica trgovine ljudima. Po mišljenju prvog podnosioca predstavke, Država nije donela konkretno zakonodavstvo ili mere za primenu člana 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima i za efektuiranje načela nekažnjavanja, a domaće mere koje su na snazi nisu dovoljne da se zaštite žrtve trgovine ljudima.

127. Po mišljenju prvog podnosioca predstavke, nadležni organi u krivičnopravnom sistemu i postupku tužilačkog odlučivanja bili su dužni da osiguraju da se sprovede delotvorna istraga koja bi mogla i da goni odgovorne pojedince i da identifikuje stvarne žrtve trgovine ljudima; takođe su bili u obavezi da preduzmu zaštitne mere kada bi naišli na potencijalnu ili stvarnu žrtvu trgovine ljudima da bi se osiguralo blagostanje te žrtve; trebalo je obezbediti da službena lica budu na odgovarajući način obučena da identifikuju sve slučajeve trgovine ljudima i odgovore na njih, a pritom se ne oslanjaju na samu identifikaciju žrtve; osim toga, trebalo je obezbediti da postoji zakonski okvir, proceduralni okvir i okvir u smislu utvrđenih sektorskih politika kako bi se osiguralo da načelo po kome se od žrtava trgovine ljudima ne traži da samooptuživanje bude stvarno, to jest praktično primenjeno i delotvorno, a ne samo teorijsko i iluzorno.

(b) Drugi podnosilac predstavke

128. Drugi podnosilac predstavke je tvrdio da po članu 4. Konvencije postoji implicitna dužnost da se identifikuju žrtve trgovine ljudima zato što propust da se tačno identifikuje žrtva trgovine ljudima verovatno dovodi do toga da toj žrtvi budu uskraćena njena osnovna prava, a tužba ostaje uskraćena za neophodnog svedoka u krivičnom gonjenju učinioca. Drugi podnosilac predstavke je naveo da je on bio lišen zaštite na koju je imao pravo kao žrtva trgovine ljudima zbog propusta policije, tužilaca i sudstva da ga identifikuju kao takvu žrtvu pre no što su ga proglasili krivim u krivičnom postupku uprkos činjenici da su na dan njegovog hapšenja policija i tužioci bili potpuno svesni da su mnoga vijetnamska deca kroz trgovinu ljudima prebaćena u Ujedinjeno Kraljevstvo i unutar granica Ujedinjenog Kraljevstva u svrhu eksploatacije u uzgoju marihuane. Po mišljenju drugog podnosioca predstavke, na osnovu raspoloživih dokaza, uključujući iskaze koje je on sam dao nakon što je uhapšen, policija i tužioci koji su bili uključeni u njegov slučaj trebalo je da sagledaju sve okolnosti koje su ukazivale na to da postoji osnov sumnje za to da je on bio žrtva trgovine ljudima. Činjenica da drugi podnosilac predstavke nije sâm tvrdio da je žrtva trgovine ljudima bila je

potpuno beznačajna zato što se od žrtava trgovine ljudima ne može očekivati da sami sebe identifikuju kao žrtva.

129. Budući da je on bio maloletan, tvrdio je da je obaveza da bude identifikovan kao žrtva bila naročito važna zato što policija, tužioci i sudije nisu mogli da poštuju načelo najboljih interesa deteta ako nisu valjano identifikovali dete kao žrtvu trgovine ljudima.

130. Drugi podnosilac predstavke je smatrao da u predmetnom vremenu nije postojao adekvatan pravni okvir za zaštitu dece potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Pre svega, uputstvo u vezi sa primenom diskrecionih tužilačkih ovlašćenja nije bilo u dovoljnoj meri robusno da osigura da žrtve trgovine ljudima koje su optužene za krivična dela budu identifikovane kao takve žrtve kako bi se obustavilo krivično gonjenje u okolnostima u kojima to gonjenje nije bilo u skladu sa ljudskim pravima optuženog; osim toga, restriktivna revizija koju je primenio Apelacioni sud kada je ispitivao žalbe na ostvarivanje tog diskrecionog prava bila je isuviše ograničena da bi se njome adekvatno zaštitile žrtve trgovine ljudima. Drugo, unutrašnje pravo nije inkriminiralo internu trgovinu ljudima, unutar Ujedinjenog Kraljevstva, usled čega su se tužioci pogrešno usredsredili samo na to da li je on bio prokrijumčaren u Ujedinjeno Kraljevstvo ili je u njega uveden kroz trgovinu ljudima, dok u isto vreme uopšte nije obraćalo pažnju na to da li je neko žrtva interne trgovine ljudima u svrhu eksploatacije u odgajivačnici marihuane ili je žrtva prinudnog rada ili ropstva *per se*.

131. U vezi sa činjenicama i okolnostima svog slučaja, drugi podnosilac predstavke je naveo da su policija i tužioci, budući da su postojali jasni pokazatelji trgovine ljudima prilikom njegovog hapšenja, bili dužni da ga upute Nacionalnom mehanizmu za upućivanje (*NRM*), kao i da sudija nije trebalo da ga proglasi krivim ili da ga osudi. Usled toga što oni nisu postupili kako je trebalo, on je trpeo teške posledice jer ga je činjenica da je proglašen krivim verovatno sprečila da pristupi zakonitom zapošljavanju i da na druge načine uživa bezbedan i siguran život u tuženoj državi.

(c) Država

(i) U odnosu na prvog podnosioca predstavke

132. Država je navela da ovaj predmet u potpunosti počiva na činjeničnim pitanjima koja su domaći sudovi pravično rešili. Tužilaštvo je stalo na stanovište da prvi podnosilac predstavke nije žrtva trgovine ljudima i nije uspostavljena relevantna direktna veza između krivičnog dela za koje je suđeno i bilo kakve trgovine ljudima. Apelacioni sudovi su to stanovište podržali. Prvi podnosilac predstavke nije nastojao da uveri Krunski sud da je žrtva trgovine ljudima ili da postoji veza između trgovine ljudima i krivičnog dela koje mu se stavlja na teret, ali čak i da jeste, Apelacioni sud je doneo „nesporni zaključak” da bi takva tvrdnja bila odbačena na osnovu raspoloživih činjenica.

133. U suštini, Država smatra da je polazište za ovaj slučaj bilo to što je Apelacioni sud, u dve uzastopne prilike brižljivo razmotrio slučaj prvog podnosioca predstavke i zaključio da je Tužilaštvo imalo pravo da izgradi mišljenje koje je zastupalo, to jest da je imalo pravo da oceni da on nije žrtva trgovine ljudima i da nije uspostavljena relevantna direktna veza između krivičnog dela koje mu je stavljeno na teret i njegovog mogućeg statusa deteta koje je žrtva trgovine ljudima. Taj zaključak nije donet tako što je zakon tumačen onako kako to prvom podnosiocu predstavke nije odgovaralo, nego je donet na osnovu činjenica i okolnosti njegovog slučaja.

134. Po mišljenju Države, pristup za koji su se opredelile domaće vlasti bio je u skladu i sa unutrašnjim i sa međunarodnim pravnim okvirom. Prvi podnosilac predstavke je označen kao potencijalna žrtva trgovine ljudima bez obzira na to što ni on ni advokati koji su ga zastupali u krivičnom postupku nisu tvrdili da je o tome reč. Potom mu je omogućena povlastica u vidu roka od 45 dana za razmišljanje tokom kojeg nije preduzet ni jedan jedini korak u njegovom krivičnom gonjenju. Izveštaje u kojima je Nadležni organ zaključio da je on žrtva trgovine ljudima Tužilaštvo je razmotrilo. U odluci o krivičnom gonjenju vodilo se računa o konkretnim smernicama Tužilaštva u kojima se priznaje ranjivost žrtava – naročito dece žrtava – trgovine ljudima i stavlja se do znanja da ukoliko je lice žrtva trgovine ljudima, to može uticati i na to da li postoji dovoljno dokaza za vođenje krivičnog postupka i na to da li je uopšte u javnom interesu da se takav postupak vodi. Posle početne odluke o podnošenju krivične prijave i podizanju optužnice, ceo slučaj je iznova razmotrio jedan pravni savetnik nakon što je dobijena procena o trgovini ljudima; potom je taj slučaj još jednom preispitala glavna pravница zadužena za taj predmet nakon što je dobijena odluka o razumnom osnovu; njenu odluku je na kraju odobrio glavni krunski tužilac u Kembričkoj grofoviji. U postupcima koji su usledili pred Krunskim sudom prvi podnosilac predstavke i njegovi advokati imali su na raspolaganju dovoljno vremena i izričitu mogućnost da iznesu argumentaciju na osnovu toga što je on identifikovan kao žrtva trgovine ljudima i pre nego što je on dao priznanje o krivici i nakon toga. Konačno, ceo slučaj je dva puta razmatran pred Apelacionim sudom na osnovu pretpostavke da dete ne treba da bude krivično gonjeno za krivično delo ako postoji dovoljno direktna veza između trgovine ljudima u svrhu eksploatacije i krivičnog dela koje mu se stavlja na teret, i nije trebalo ići tako daleko da se dokaže da je postojala prinuda na izvršenje krivičnog dela.

135. Kada je reč o tome da je prvi podnosilac predstavke nastojao da svoju argumentaciju uobliči na osnovu propusta domaćih vlasti da sprovedu istragu, Država navodi da su domaće vlasti u suštini preduzele sve primerene istražne radnje. Njega je procenjivala Agencija za čuvanje granica i prepoznala u njemu žrtvu trgovine ljudima; na toj osnovi i kao ranjivo dete bez pratnje on je dobio podršku; preduzete su operativne mere da bi mu se organizovali smeštaj, obrazovanje, imigraciona pomoć i da bi se on zaštitio od eksploatacije pošto bude pušten iz zatvora; policija i Tužilaštvo su se povezali

s drugim Vladinim agencijama; stanje je neprestano preispitivano. Međutim, za Tužilaštvo odluka, odnosno ocena Agencije za čuvanje granica nije bila obavezujuća.

136. Konačno, Država je tvrdila da bi bilo pogrešno da Sud u potpunosti inkorporira član 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima u član 4. Konvencije (EKLJP) ili da se umeša u zaključke sudova o tome koji organ ima u unutrašnjem pravu poslednju reč kada se razmatra činjenični položaj da bi se efektuirala prava zaštićena po Konvenciji. To posebno važi onda kada su sudovi detaljno razmotrili dato pitanje, potpuno svesni da se na taj način udaljavaju od odluke Nadležnog organa po kojoj je optuženo lice bilo žrtva trgovine ljudima.

(ii) U odnosu na drugog podnosioca predstavke

137. Država je na samom početku navela da se drugi podnosilac predstavke pred domaćim sudovima požalio samo zbog toga što je, kako je rekao, njegova osuđujuća presuda bila nepouzdana jer njemu uopšte nije trebalo suditi zato što je bio žrtva trgovine ljudima; stoga razmatranje ESLJP kada je reč o njegovim pritužbama treba da bude u tom smislu ograničeno. On se nije pred domaćim sudovima požalio ni zbog kakvog propusta da se sprovede adekvatna krivična istraga povodom okolnosti toga što je on navodno žrtva trgovine ljudima; isto tako, nije zastupao stanovište da su materijalno krivično pravo ili primenljivo procesno pravo inkompatibilni sa članom 4. Konvencije.

138. Kao i kod prvog podnosioca predstavke, i ovde je Država dalje tvrdila da je Tužilaštvo imalo pravo da donese nezavisno stanovište, odnosno mišljenje koje se razlikuje od Agencije za čuvanje granica u pogledu toga da li je neko lice bilo žrtva trgovine ljudima, kao i da izgradi stanovište po kome je u nekom pojedinačnom slučaju, uzimajući u obzir težinu prestupa i sve okolnosti u vezi s tim prestupom, bilo u javnom interesu da se vodi krivični postupak. Sledstveno tome, odluka Agencije za čuvanje granica nije podrila utvrđivanje činjenica koje su sproveli domaći sudovi, ni u prvom stepenu ni u žalbenom postupku pa iz toga sledi da drugi podnosilac predstavke nije bio gonjen ni za jedno krivično delo počinjeno u okolnostima za koje je članom 4. Konvencije utvrđena zaštita.

139. U tom smislu, Država je navela da je Tužilaštvo, u dve uzastopne prilike, a potom i Apelacioni sud, koji je pred sobom imao objašnjenje *NSPCC NCTAIL* u vezi sa obrascem nedoslednosti u iskazu drugog podnosioca predstavke, brižljivo razmotrilo njegov slučaj i bilo je ovlašćeno da izgradi mišljenje o tome da on nije žrtva trgovine ljudima i da je stoga u javnom interesu da se on krivično goni.

140. Po mišljenju Države, iako član 4. ne funkcioniše u vakuumu i u njemu se vidi veza sa definicijama iz Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima i iz Protokola iz Palerma, iz toga ne sledi da se može zaključiti kako odredba o nepokretanju krivičnog gonjenja u članu 26. Konvencije o borbi protiv

trgovine ljudima treba da se tumači kao sastavni činilac same Konvencije (za zaštitu ljudskih prava). Naprotiv, sve što je bilo potrebno prema Konvenciji bilo je da se istraži i krivičnom gonjenju pristupi na osnovu koji iskazuje poštovanje za slobode zajemčene članom 4. Po oceni Države, u slučaju drugog podnosioca predstavke vlasti su to očigledno učinile. Pre svega, Tužilaštvo je imalo diskreciono ovlašćenje da odluči da li će pokrenuti ili neće pokrenuti krivični postupak protiv njega i ta odluka nije bila zasnovana samo na dokazima protiv njega već se i razmatralo da li je, u svetlu ostalih činjeničnih okolnosti, u interesu javnosti da se protiv njega vodi krivični postupak. Drugo, drugi podnosilac predstavke je imao otvorenu mogućnost da ospori odluku o krivičnom gonjenju, bilo tako što bi se obratio Tužilaštvu iznoseći tvrdnju da je postupak koji se vodi zapravo zloupotreba postupka ili tako što bi tražio sudsku reviziju odluke. Treće, nakon što je odluka Agencije za čuvanje granica dostavljena Tužilaštvu, ono je angažovalo specijalnog pravnog savetnika da bi sačinio *ex post facto* pregled celog predmeta razmotrivši i sve dokaze koji su u to vreme bili dostupni Tužilaštvu i sav onaj materijal koji je pribavljen kasnije, i na osnovu svega toga doneo obrazloženu odluku da su početni iskazi drugog podnosioca predstavke bili najbliži istini i da nema nikakve kredibilne sumnje u to da on jeste bio žrtva trgovine ljudima. Konačno, Apelacioni sud je pažljivo razmotrio njegov slučaj pre nego što je zaključio da je Tužilaštvo bilo ovlašćeno da donese odluku koju je donelo.

141. Kada je reč o tome da se drugi podnosilac predstavke žalio na propust da se sprovede istraga, treba reći da je Nadležni organ pomno ispitao njegov položaj kao položaj potencijalne žrtve trgovine ljudima, a isto su učinili i njegovi pravni zastupnici, svedoci veštaci, odnosno eksperti kao što je svedok *NSPCC* i psihijatar, Tužilaštvo i domaći sudovi.

2. Podnesci trećih lica koja su intervenisala

(a) Grupa eksperata za trgovinu ljudima (*GRETA*)

142. *GRETA* je naglasila da je, kako bi se zaštitile žrtve trgovine ljudima i kako bi im se pružila pomoć, najvažnije da se one tačno identifikuju. Ipak, uprkos uputstvu Udruženja načelnika policije (*ACPO*) o tome kako sačuvati decu koja se nađu u odgajivačnicama marihuane, u Ujedinjenom Kraljevstvu je bilo slučajeva da su žrtve trgovine ljudima hapšene, krivično gonjene i osuđivane u vezi sa uzgojem marihuane. Po mišljenju *GRETA*, na to je uticala činjenica da radnici s kojima su ta lica bila u kontaktu nisu bili relevantni stručnjaci koji bi mogli kvalifikovano da procene da li su ta lica moguće žrtve trgovine ljudima. Naročito se čini da su advokati koji su bili angažovani po službenoj dužnosti često savetovali decu umešanu u uzgoj marihuane da prihvate krivicu kao način koji će im omogućiti da što manje vremena provedu u pritvoru. U svom Prvom izveštaju o Ujedinjenom Kraljevstvu *GRETA* je pozvala tu državu da osigura da se uputstvo *ACPO* u potpunosti

primenjuje kako bi se izbeglo izricanje kazni licima koja su identifikovana kao žrtve trgovine ljudima za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima u meri u kojoj su oni na to učešće bili prinudjeni.

143. Osim toga, *GRETA* je ukazala da je cilj člana 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima bilo to da se očuvaju ljudska prava žrtava i izbegne njihova dalja viktimizacija. Inkriminisanje žrtava u suprotnosti je sa obavezom države da žrtvama pruži pomoć i usluge i ono istovremeno obeshrabruje žrtve tako da se one ne usuđuju da istupe i da sarađuju u istrazi onih koji su odgovorni za trgovinu ljudima čije su oni žrtve.

(b) Internacionala za borbu protiv ropstva

144. Internacionala za borbu protiv ropstva tvrdila je da član 4. Konvencije mora da se tumači u svetlu obaveza tužene države prema međunarodnim ugovorima, kao što je Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, Direktiva EU o borbi protiv trgovine ljudima i Konvencija o pravima deteta. To znači da su postojale posebne i pojačane obaveze prema deci koja su žrtve trgovine ljudima, a najbolji interesi te dece morali su imati odlučujuću ulogu u svakom postupku odlučivanja. U tom smislu, deci koja su žrtve trgovine ljudima treba pružiti pojačanu zaštitu od kažnjavanja jer je veoma teško čak i zamisliti slučaj u kome bi bilo u najboljem interesu deteta koje je žrtva trgovine ljudima da još bude i kažnjeno.

145. Osim toga, kada se procenjuje da li je neko lice žrtva trgovine ljudima, kredibilitet se mora procenjivati iz perspektive trgovine ljudima, takozvani „tradicionalni” činoci koji se negativno odražavaju na kredibilitet ne moraju biti relevantni, pa čak mogu biti i kontraproduktivni. Na primer, široko je diskreditovan „mit” o tome da će svako lice iskoristiti priliku da pobjegne ako nije pod prinudom. Postoji mnoštvo razloga zbog kojih neko lice ne beži, što je jasno priznato i u Smernicama o trgovini ljudima koje je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova.

(c) Organizacija Liberti

146. Organizacija Liberti je u svom podnesku navela da pozitivnu obavezu po članu 4. treba tumačiti u svetlu člana 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima i Direktive EU o borbi protiv trgovine ljudima tako da ona obuhvata i pozitivnu dužnost države da donese zakonodavne i druge mere koje konkretno i delotvorno štite pojedince koji su žrtve trgovine ljudima od nezakonitog kažnjavanja za krivična dela koja su proistekla iz trgovine ljudima. Te mere treba da budu takve da se mogu primeniti na ceo krivičnopravni lanac, uključujući policiju, tužilaštvo i sudove. Kada takvih mera nema, za sve državne aktere mora važiti pozitivna obaveza prema članu 4. Konvencije, to jest ona moraju da postupaju vodeći računa o potrebi da se spreči da pojedinci koji su žrtve trgovine ljudima budu nezakonito kažnjeni

za krivična dela u vezi s trgovinom ljudima. To je bilo neophodno da bi se žrtve trgovine ljudima zaštitile od dodatne štete koja bi im mogla biti naneta.

147. Po mišljenju organizacije Liberti, postoje znatne pravne praznine u procesnim mehanizmima zaštite koji su predviđeni u krivičnompravnom sistemu Ujedinjenog Kraljevstva. Ujedinjeno Kraljevstvo nije primenilo nijednu konkretnu meru koja bi bila usmerena ka nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima i mada postoje sveobuhvatne smernice i uputstva za tužioce, ništa slično nije sačinjeno za policiju, koja će se verovatno prva sresti s potencijalnim žrtvama trgovine ljudima. Međutim, ako bi u tako ranoj fazi pojedinac bio identifikovan kao žrtva trgovine ljudima, to bi mu moglo osigurati da nikada više ne uđe u krivičnompravni sistem. Slično tome, ne postoji izričita dužnost sudova da istraže mogućnost da je optuženi potencijalna žrtva trgovine ljudima onda kada taj optuženi prvi put bude izveden pred sud da bi se upoznao sa optužnicom ili neposredno posle toga. Osim toga, neadekvatna je nadležnost za zloupotrebu ovlašćenja zato što u velikoj meri zavisi od predstavke koja se podnosi u ime optuženog, a u slučajevima u kojima je optuženi već priznao krivicu sud više nije u mogućnosti da obustavi postupak. Iako postoji procedura za odricanje od priznanja krivice, ona zavisi od toga da li će optuženi podneti odgovarajući zahtev ili predstavku.

3. Ocena ESLJP

(a) Opšta načela

(i) Obim člana 4. Konvencije

148. Sada je jasno utvrđeno i ustaljeno da i nacionalna i transnacionalna trgovina ljudima, bez obzira da li jeste ili nije povezana sa organizovanim kriminalom, spada u polje dejstva člana 4. Konvencije (vidi *S. M. protiv Hrvatske* [GC], br. 60561/14, stav 296, 25. jun 2020). Stoga nije neophodno identifikovati da li postupanje na koje se podnosilac predstavke pritužuje predstavlja „ropstvo”, „ropski rad” ili „prinudni [ili] obavezni rad” [vidi *Rantsev protiv Kipra i Rusije*, br. 25965/04, stav 282, EKLJP 2010 (izvodi)].

149. To sporno ponašanje može otvoriti pitanje po članu 4. Konvencije samo ako su prisutni svi sastavni činioci definicije trgovine ljudima koja je utvrđena u članu 3. tačka (a) Protokola iz Palerma i članu 4. tačka (a) Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima (koji se često opisuju kao „radnja”, „sredstvo” i „svrha”, iako kada je reč o detetu, nije neophodno dokazati prisustvo „sredstava”) vidi stavove 94. i 102. gore). Pitanje da li određena situacija obuhvata sve sastavne činioce samo po sebi je činjenično pitanje koje se mora ispitati u svetlu svih relevantnih okolnosti predmeta (vidi *S. M. protiv Hrvatske*, gore navedeno, stav 302). Slično tome, pitanje da li se pojedinac dobrovoljno nudi da radi predstavlja činjenično pitanje koje se mora ispitati u svetlu svih relevantnih okolnosti. Međutim, ESLJP je jasno stavio do znanja da onda kada poslodavac zloupotrebljava svoja ovlašćenja i

koristi ranjivost svojih radnika kako bi ih eksploatisao, oni se ne nude dobrovoljno da rade. U tom smislu, prethodni pristanak žrtve nije dovoljan da se na osnovu njega isključi karakterizacija nekog rada kao prinudnog rada (vidi *Chowdury i drugi protiv Grčke*, br. 21884/15, stav 96, 30. mart 2017).

(ii) *Pozitivne obaveze Države prema članu 4.*

150. Pozitivne obaveze država članica prema članu 4. Konvencije moraju se tumačiti u svetlu Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima i moraju se tumačiti kao obaveze koje ne zahtevaju da se spreči takva trgovina nego i da se zaštite njene žrtve i sprovede istraga. ESLJP se rukovodi Konvencijom o borbi protiv trgovine ljudima i načinom na koju nju tumači *GRETA* (vidi *Chowdury i drugi*, gore navedeno, stav 104).

151. Član 4. sadrži jednu specifičnu pozitivnu obavezu država članica da kazne i delotvorno gone svaki čin kojem je cilj držanje nekog lica u položaju ropstva, ropskog rada ili prinudnog ili obaveznog rada (*Siliadin protiv Francuske*, br. 73316/01, stavovi 89. i 112, ECHR 2005-VII). Da bi ispunile tu svoju obavezu, od država članica se traži da ustanove zakonodavni i upravni okvir za sprečavanje i kažnjavanje trgovine ljudima i zaštitu žrtava (vidi *Rantsev*, gore navedeno, stav 285).

152. Kao i članovi 2. i 3. Konvencije, tako i član 4. može u određenim okolnostima nalagati da država preduzme operativne mere za zaštitu žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Da bi u okolnostima nekog određenog slučaja nastupila pozitivna obaveza u pogledu preduzimanja operativnih mera, mora se dokazati da su državni organi bili svesni ili da je trebalo da budu svesni okolnosti u kojima se pojavila osnovana sumnja da je identifikovani pojedinac bio ili da jeste u stvarnoj i neposrednoj opasnosti od toga da bude žrtva trgovine ljudima ili da bude eksploatisan u smislu člana 3. tačka (a) Protokola iz Palerma i člana 4. tačka (a) Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima. Kada se to dogodi, ako vlasti ne preduzmu odgovarajuće mere u okviru svojih ovlašćenja da izvedu pojedinca iz te rizične situacije, na delu je povreda člana 4. Konvencije (vidi *Rantsev*, gore navedeno, stav 286, uz ostale pobrojane reference).

153. Kada je reč o vrsti operativnih mera koje može nalagati član 4. Konvencije, ESLJP smatra da je relevantno to što Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima poziva države članice da donesu niz mera za sprečavanje trgovine ljudima i da zaštite prava žrtava. Preventivne mere obuhvataju mere za jačanje koordinacije na nacionalnom nivou između različitih tela za borbu protiv trgovine ljudima, kao i mere kojima se obeshrabruje tražnja za svim oblicima eksploatacije ljudi. Zaštitne mere su one koje omogućavaju da kvalifikovana lica identifikuju žrtve i da se pruži pomoć žrtvama u njihovom fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku (vidi *Chowdury*, gore navedeno, stav 110).

154. Međutim, imajući na umu teškoće koje sobom nosi obavljanje policijskog rada u savremenim društvima, kao i operativne odluke o izborima

koje se moraju donositi u smislu prioriteta i resursa, obaveza u pogledu preduzimanja operativnih mera mora se tumačiti na način koji vlastima ne nameće neostvarljivo ili nesrazmerno teško breme (vidi *Rantsev*, gore navedeno, stav 287).

155. Kao i članovi 2. i 3, tako i član 4. sadrži procesnu obavezu da se istraže situacije potencijalne trgovine ljudima. Zahtev za istragu ne zavisi od pritužbe najbližeg srodnika žrtve: kada vlasti steknu saznanje o relevantnim činjenicama, one moraju postupiti po sopstvenoj inicijativi (vidi *Rantsev*, gore navedeno, stav 288).

156. Iz svega gore navedenog sledi da opšti okvir pozitivnih obaveza prema članu 4. obuhvata sledeće: (1) dužnost da se uspostavi zakonodavni i upravni okvir za zabranu i kažnjavanje trgovine ljudima; (2) dužnost da se u određenim okolnostima preduzmu operativne mere za zaštitu žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima i (3) procesnu obavezu da se istraže situacije potencijalne trgovine ljudima. U celini gledano, prva dva aspekta pozitivnih obaveza mogu se označiti kao materijalna, dok se treći aspekt može označiti kao (pozitivna) procesna obaveza država (vidi *S. M. protiv Hrvatske*, gore navedeno, stav 306).

(iii) Krivično gonjenje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima

157. ESLJP do danas nije imao mogućnost da razmotri neki slučaj u kome bi se radilo o krivičnom gonjenju žrtve ili potencijalne žrtve trgovine ljudima. Prema tome, ovo je prva prilika u kojoj se od njega traži da razmotri da li i kada takvo krivično gonjenje može otvoriti pitanje prema članu 4. Konvencije.

158. Jasno je da se iz Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima niti iz bilo kog drugog međunarodnog instrumenta ne može izvesti opšta zabrana da se krivično gone žrtve trgovine ljudima. Zaista, odredbe „o nekažnjavanju” u članu 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, članu 8. Direktive o borbi protiv trgovine ljudima i članu 4. stav 2. Protokola iz 2014. uz Konvenciju MOR o prinudnom radu (vidi stavove 103, odnosno 106. i 98, gore) sve sadrže dve važne kvalifikacije: žrtva trgovine ljudima mora biti primorana da počini krivičnu radnju i kada je to slučaj, nacionalne vlasti treba da imaju pravo, ali ne i obavezu da tu žrtvu ne podvrgnu krivičnom gonjenju. Iako prinuda nije neophodna da bi dete ušlo u polje dejstva bilo člana 26. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, bilo člana 8. Direktive o borbi protiv trgovine ljudima, ni u jednom ni u drugom instrumentu nema ničega što bi se moglo tumačiti kao odredba koja zabranjuje da se krivično gone deca koja su žrtve trgovine ljudima u svim okolnostima.

159. Ipak, ESLJP smatra da krivično gonjenje žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima može u određenim okolnostima biti u suprotnosti sa dužnošću države da preduzme operativne mere u cilju njihove zaštite onda kada je država svesna ili kada bi trebalo da bude svesna okolnosti u kojima se javlja osnovana sumnja da je pojedinac o kome je reč žrtva trgovine

ljudima. Po mišljenju ESLJP, dužnost da se preduzmu operativne mere prema članu 4. Konvencije ima dva osnovna cilja: da se žrtva trgovine ljudima zaštiti od dalje štete, kao i da se olakša oporavak te žrtve. Sasvim je nesporno da će krivično gonjenje žrtava trgovine ljudima naneti štetu fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku tih žrtava i da bi ih moglo ostaviti još ranjivijima u tom smislu da ponovo postanu žrtve trgovine ljudima. Ne samo da bi morali da prođu kroz košmar krivičnog gonjenja već bi osuđujuća presuda u krivičnom postupku mogla predstavljati prepreku za njihovu potonju integraciju u društvo. Pored toga, izdržavanje kazne zatvora može omesti njihov pristup podršci i uslugama koje su predviđene Konvencijom o borbi protiv trgovine ljudima.

160. Da bi krivično gonjenje žrtve ili potencijalne žrtve trgovine ljudima bilo u skladu s poštovanjem sloboda zajamčenih članom 4, presudno je važna rana identifikacija žrtve. Iz toga sledi da čim vlasti steknu saznanje ili treba da steknu saznanje o okolnostima u kojima se javlja osnovana sumnja da je pojedinac koji se sumnjiči da je izvršio neko krivično delo žrtva trgovine ljudima ili da je eksploatisano lice, njemu bez odlaganja treba da pristupe lica koja su obučena i kvalifikovana za rad sa žrtvama trgovine ljudima. Procena koju vrše ta lica treba da se zasniva na kriterijumima utvrđenim u Protokolu iz Palerma i Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima (konkretno, to znači da je lice bilo vrbovano, preveženo, premešteno, skrivano ili prihvaćeno, uz primenu pretnje ili sile ili drugih oblika prinude u svrhu eksploatacije) posebno imajući na umu činjenicu da sila i/ili pretnja silom ne moraju biti prisutni onda kada je reč o detetu (vidi stavove 94. i 102, gore).

161. Osim toga, s obzirom da status pojedinca kao žrtve trgovine ljudima može uticati na to da li ima dovoljno dokaza za krivično gonjenje i da li je u javnom interesu da se to uradi, svaka odluka o tome da li će protiv potencijalne žrtve trgovine ljudima biti vođen krivični postupak treba – koliko je god to moguće – da bude doneta tek onda kada kvalifikovano lice obavi procenu o trgovini ljudima. To je posebno važno onda kada je reč o deci. ESLJP je jasno stavio do znanja da s obzirom da su deca naročito ranjiva, mere koje država preduzima da bi ih zaštitila do akata nasilja iz polja dejstva članova 3. i 8. treba da budu delotvorne i da obuhvate i razumne korake za sprečavanje zlostavljanja za koje su vlasti znale ili za koje je trebalo da znaju, kao i korake za delotvorno odvracanje od tako teških povreda ličnog integriteta (vidi na primer *Söderman protiv Švedske* [GC], br. 5786/08, stav 81, ECHR 2013; *M. P. i drugi protiv Bugarske*, br. 22457/08, stav 108, 15. novembar 2011. i *Z i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 29392/95, stav 73, ECHR 2001-V). Takve mere moraju biti usmerene ka tome da se osigura da se poštuje ljudsko dostojanstvo i zaštite najbolji interesi deteta (vidi *Söderman*, gore navedeno, stav 81). Budući da trgovina ljudima ugrožava ljudsko dostojanstvo i osnovne slobode lica koje su njene žrtve (vidi *Rantsev*, gore navedeno, stav 282), isto važi i za mere koje se preduzimaju radi zaštite od akata koji spadaju u polje dejstva člana 4. Konvencije.

162. Kada kvalifikovano lice izvrši procenu o trgovini ljudima, svaka potonja tužilačka odluka treba da uzme u obzir tu procenu. Iako tužilac možda nije u obavezi da se pridržava zaključaka donetih u toku takve procene trgovine ljudima, on mora imati jasne razloge koji su konzistentni sa definicijom trgovine ljudima sadržanom u Protokolu iz Palerma i Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima da se ne bi složio s tim zaključcima.

(b) Primena tih načela na ove predmete

(i) Prvi podnosilac predstavke

163. ESLJP je već konstatovao da je trebalo da vlasti, budući da je prvog podnosioca predstavke policija otkrila u odgajivačnici marihuane izvršavajući nalog za pretres u potrazi za narkoticima, obrate posebnu pažnju na mogućnost da bi on – kao i svi drugi ljudi koji su tom prilikom otkriveni – mogli biti žrtve trgovine ljudima. Ipak, uprkos tome što nije bilo očigledne sumnje u to da je on maloletan (vidi stavove 6. i 7. gore) ni policija ni Tužilaštvo ga nisu uputili nekom od nadležnih organa u Ujedinjenom Kraljevstvu da bi se izvršila procena. Umesto toga, protiv njega je podneta krivična prijava i optužen je za umešanost u proizvodnju kontrolisanih supstanci (vidi stav 6, gore).

164. Socijalne službe koje su sprovele procenu uzrasta izrazile su, po svemu sudeći, zabrinutost da je prvi podnosilac predstavke moguća žrtva trgovine ljudima i oko tri nedelje pošto je on otkriven, organizacija Pravda za izbeglice i migrante obavestila je njegove pravne zastupnike da postoji takva zabrinutost (vidi stavove 7. i 8, gore). Ipak, mada nijedan nadležni organ nije izvršio procenu, prvi podnosilac predstavke je u avgustu 2009. priznao krivicu za krivično delo koje mu je stavljeno na teret; to je učinio na savet svog pravnog zastupnika (vidi stav 10, gore). Međutim, izricanje kazne je odloženo da bi se sačekala procena o trgovini ljudima (vidi stav 11, gore).

165. U tom trenutku Tužilaštvo je preispitalo odluku o krivičnom gonjenju, ali je zaključilo da nema kredibilnih dokaza da je prvi podnosilac predstavke zaista bio žrtva trgovine ljudima (vidi stav 11, gore). ESLJP-u nisu predočeni nikakvi dodatni razlozi za donošenje te odluke.

166. Nakon što je Nadležni organ doneo zaključnu odluku u kojoj je ustanovio da je prvi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima (vidi stav 13, gore), Tužilaštvo je ponovo preispitalo slučaj i još jednom potvrdilo svoju odluku o krivičnom gonjenju (vidi stav 14, gore). Nisu bili navedeni nikakvi zvanični razlozi za tu odluku, ali je u pismu jednom poslaniku, članu Parlamenta, Tužilaštvo objasnilo da krivični postupak nije obustavljen zato što je reč o veoma teškim krivičnim delima, zato što ne postoji mogućnost odbrane po osnovu prinude i zato što nema jasnih dokaza trgovine ljudima (vidi stav 14, gore). Uprkos protivljenju Tužilaštva, sudija koja je vodila postupak pružila je mogućnost prvom podnosiocu predstavke da podnese zahtev kako bi odustao od svog prethodnog priznanja krivice (vidi stav 15,

gore). Međutim, očigledno opet na savet svog pravnog savetnika koji je smatrao da je ta sugestija „nečuvena”, prvi podnosilac predstavke je odlučio da ostane pri svom priznaju krivice (vidi stav 16, gore). Taj savet je barem delimično bio zasnovan na činjenici da Tužilaštvo nije nameravalo da odustane od krivičnog gonjenja (vidi stav 17, gore).

167. Iako je prvom podnosiocu predstavke docnije data dozvola da i po isteku roka izjavi žalbu na osuđujuću presudu i kaznu koja mu je izrečena (vidi stavove 38–39, gore) u februaru 2012. njegova žalba je odbačena zato što je Apelacioni sud zaključio da je odluka o pokretanju krivičnog gonjenja bila višestruko opravdana. U tim postupcima Tužilaštvo se usredsredilo na dokaze koji su po njegovom mišljenju upućivali na to da prvi podnosilac predstavke nije bio žrtva trgovine ljudima, uključujući činjenicu da je u trenutku kada je pronađen imao kod sebe gotovinu i mobilni telefon, da se odgajivačnica nalazila u kući i da to nije bio nikakav „improvizovani zatvor”, da su prvom podnosiocu predstavke jednom nedeljno donosili hranu i osnovne potrepštine i da je bilo izvesnih nekonzistentnosti u njegovom iskazu (vidi stav 45, gore).

168. Međutim, gotovo dve godine kasnije Nadležni organ je preispitao svoju odluku u svetlu materijala koji se nalazio u spisu Tužilaštva, ali je zaključio da te informacije ne menjaju njegovu zaključnu odluku. Nadležni organ je, pre svega, ustanovio da informacije koje je dostavilo Tužilaštvo ne menjaju činjenicu da su ovde postojala dva ključna elementa definicije „trgovine ljudima” koja su potrebna kada je reč o maloletniku („radnja” i „svrha”). Po mišljenju Nadležnog organa, prvi podnosilac predstavke je bio vrbovan i skrivan na nekom imanju (radnja) u cilju eksploatacije (svrha). Prinudu (sredstva) nije bilo potrebno dokazivati u slučaju maloletnika jer maloletnik nije u mogućnosti da dâ informisani pristanak. Po oceni Nadležnog organa, činioци na koje se pozvala sudija na krivičnom suđenju odnosili su se uglavnom na periferna pitanja i nisu ulazili u suštinu elemenata koji čine definiciju trgovine ljudima (vidi stavove 53–54, gore).

169. Slučaj prvog podnosioca predstavke potom je vraćen Apelacionom sudu, ali je žalba opet odbačena. Tom prilikom je Apelacioni sud ustanovio da je s obzirom na uzrast podnosioca predstavke, činjenicu da on nije bio zatvorenik i da je kod sebe imao znatnu količinu novca i telefon, kao i da je u njegovom iskazu bilo nekonzistentnosti, Tužilaštvo bilo to koje je trebalo da odluči da li treba nastaviti krivično gonjenje zato što nije bila uspostavljena relevantna direktna veza između trgovine ljudima i krivičnog dela o kome je reč (vidi stavove 55–63, gore).

170. Međutim, Tužilaštvo nije smatralo da nije uspostavljena relevantna direktna veza između trgovine ljudima i krivičnog dela o kome je reč; umesto toga, ono je više puta ustanovilo da nema jasnih dokaza da je prvi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima (vidi stavove 12, 14. i 45, gore). Osim toga, ni u jednoj fazi Tužilaštvo nije navelo nijedan jasan razlog zbog koga je donelo zaključak koji se razlikuje od zaključka Nadležnog organa, a u meri u

kojoj se iz informacije upućene poslaniku (vidi stav 14, gore) i Apelacionom sudu (vidi stav 45, gore) uopšte mogu uočiti neki razlozi, na šta je ukazao i sam Nadležni organ, ti razlozi se odnose na periferna pitanja i ne zadiru u suštinu elemenata koji su neophodni da bi se utvrdilo da je u nekom slučaju reč o „trgovini ljudima” (vidi stavove 53–54, gore). Apelacioni sud se, kada je dva puta odbacio žalbu prvog podnosioca predstavke, po svemu sudeći oslonio na iste te razloge (vidi stavove 45. i 55–63, gore).

171. U vreme kada je uhapšen prvi podnosilac predstavke, vijetnamski maloletnici su već identifikovani kao posebno ranjiva grupa (vidi uputstvo koje je objavilo Tužilaštvo u decembru 2007. godine i 4. februara 2009, o kome se govori u stavovima 72–73, gore; prvi „preliminarni izveštaj” *CEOP*, objavljen u junu 2007, o kome se govori u stavovima 81–82, gore; kao i procenu pretnje *CEOP* iz aprila 2009. o kojoj se govori u stavu 83, gore). Osim toga, kako je Tužilaštvo ukazalo u svom uputstvu iz februara 2009, deca koja su žrtva trgovine ljudima mogu oklevati da obelodane okolnosti svoje eksploatacije ili zato što strahuju od represalija ili zbog pogrešne lojalnosti prema onima koji su organizovali trgovinu ljudima čija su žrtve ili zato što su instruisana da tako govore. Deca takođe mogu biti izložena većoj psihološkoj prinudi ili pretnjama, kao što su pretnje da će biti prijavljena vlastima, pretnje upućene njihovim porodicama ili tako što su držana u socijalnoj izolaciji (vidi stav 73, gore). Sledstveno tome, činjenica da je prvi podnosilac predstavke imao kod sebe gotovine i mobilni telefon, da odgajivačnica marihuane u kojoj je zatečen nije bila zatvor, da su mu dostavljali hranu i osnovne potrepštine i da njegov iskaz povremeno nije bio konzistentan ne može, sama po sebi, opovrgnuti zaključak da je on bio žrtva trgovine ljudima.

172. Tužilaštvo je imalo mogućnost da se – na osnovu jasnih razloga koji su konzistentni s definicijom trgovine ljudima sadržanom u Protokolu iz Palerma i Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima – ne složi sa zaključnom odlukom. Da je Tužilaštvo prihvatilo da je prvi podnosilac predstavke dete koje je žrtva trgovine ljudima, ono je takođe imalo mogućnost da ga krivično goni ako je smatralo – rečeno jezikom koji je koristio Apelacioni sud – da ne postoji direktna veza između krivičnog dela (koje mu se stavlja na teret) i trgovine ljudima. Međutim, ovde se nije dogodilo ni jedno ni drugo. Umesto toga, uprkos tome što je prvi podnosilac predstavke pronađen u okolnostima koje su same po sebi upućivale na osnov sumnje da je on žrtva trgovine ljudima, njegov slučaj nije upućen *NRM*-u. Umesto toga, on je optužen za krivično delo za koje je priznao krivicu postupajući po savetu svog pravnog zastupnika. Čak i pored toga što ga je Nadležni organ potom identifikovao kao žrtvu trgovine ljudima, Tužilaštvo je, ne navodeći adekvatne razloge za svoju odluku, odlučilo da se ne složi s tom procenom i Apelacioni sud je, oslanjajući se na iste neadekvatne razloge, dva puta ustanovio da je odluka da se pristupi njegovom krivičnom gonjenju bila opravdana.

173. U svetlu svega navedenog, ESLJP smatra da se ne može reći da je Država ispunila svoju dužnost po članu 4. Konvencije da preduzme

operativne mere za zaštitu prvog podnosioca predstavke, ni u početku, u odnosu na njega kao potencijalnu žrtvu trgovine ljudima, ni docnije, u odnosu na njega kao lice koje je Nadležni organ identifikovao kao žrtvu trgovine ljudima.

174. Sa svih tih razloga ESLJP konstatuje da je povređen član 4. Konvencije.

(ii) Drugi podnosilac predstavke

175. Drugog podnosioca predstavke policija je otkrila 21. aprila 2009. u neposrednoj blizini jedne odgajivačnice marihuane (vidi stav 18, gore). Tretiran je kao punoletno lice zato što je u početku kao svoju godinu rođenja naveo 1972. godinu, što bi značilo da ima 37 godina (vidi stav 19, gore). S obzirom da je on u stvari imao 17 godina, nije jasno koliko je bila kredibilna njegova tvrdnja da ima 37 godina. U svakom slučaju, čak i ako policija nije imala nikakvog razloga da sumnja u to da je on punoletno lice, iskaz koji je dao u prvom policijskom saslušanju trebalo je da izazove izvesnu zabrinutost. Naročito to što je tvrdio da su vrata bila zaključana spolja i da je verovao da je odgajivačnica marihuane čuvana; pored toga, kazao je da nije dobijao nikakvu novčanu naknadu za svoj rad; kazao je i da je mogao biti ubijen da je prestao da radi (vidi stavove 20. i 21, gore). Uprkos svemu tome, slučaj nije prosleđen Nadležnom organu. Umesto toga, drugi podnosilac predstavke je optužen za učestvovanje u proizvodnji narkotika klase B (vidi stav 22, gore).

176. Na ročištu pred Magistratskim sudom 30. aprila 2009. drugi podnosilac predstavke je kao svoju godinu rođenja naveo 1992. Od tog trenutka prihvaćeno je da on ima 17. godina (vidi stav 23, gore). S obzirom na ono što je bilo poznato o položaju vijetnamskih maloletnika koji rade kao baštovani u odgajivačnicama marihuane (vidi stavove 72–73. i 81–83, gore, ESLJP smatra da je barem od tog momenta Tužilaštvo trebalo da bude svesno da postoje okolnosti u kojima se javlja osnovana sumnja da je on žrtva trgovine ljudima (vidi stav 119, gore). Međutim, iako je Tužilaštvo preispitalo spise predmeta 1. juna 2009. i tom prilikom zaključilo da je drugi podnosilac predstavke prokrijumčaren u Ujedinjeno Kraljevstvo jer su njegovi roditelji finansirali to putovanje (vidi stav 24, gore), on je prosleđen samo Nacionalnom društvu za sprečavanje surovosti prema deci – Nacionalnoj liniji za davanje saveta i informacija deci koja su žrtve trgovine ljudima (*NSPCC NCTAIL*) u aprilu 2010. (vidi stav 30, gore); jedini put ga je procenio Nadležni organ u novembru iste godine (vidi stav 33, gore).

177. U međuvremenu je drugi podnosilac predstavke priznao krivicu za krivično delo koje mu je stavljeno na teret (vidi stav 27, gore). Iako je on takođe obavestio svog pravnog zastupnika da je bio zaključan u odgajivačnici i da mu je bilo zaprećeno da će biti ubijen ako napusti odgajivačnicu, njegov pravni zastupnik nije verovao da bi u datom slučaju mogla biti uspešna odbrana po osnovu prinude zato što je on imao mogućnost da pobjegne i tu

moгуćnost nije iskoristio – što je činilac za koji je Nadležni organ docnije zaključio da se može objasniti činjenicom da je drugi podnosilac predstavke bio u položaju zavisnosti i ranjivosti (vidi stavove 27. i 33, gore).

178. Specijalna pravna savetnica za rad na predmetu iz Tužilaštva preispitala je 28. juna 2011. slučaj drugog podnosioca predstavke u svetlu zaključaka *NSPCC NCTAIL* i Nadležnog organa. Posebno ukazujući na izvesne nekonzistentnosti u iskazu drugog podnosioca predstavke, činjenicu da je on mogao da pobegne, činjenicu da je u trenutku kada je nađen kod sebe imao nešto novca i činjenicu da nije bio fizički povređen, ona je zaključila da on nije bio žrtva trgovine ljudima (vidi stav 36, gore). Međutim, gotovo svim tim činionicima bavio se Nadležni organ kada je ustanovio da je najveća verovatnoća da je drugi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima (vidi stav 33, gore) a pravica iz Tužilaštva nije, kako izgleda, objasnila zbog čega je smatrala da se upravo na osnovu tih činilaca može doneti suprotan zaključak. Osim toga, 7. novembra 2011. *NSPCC NCTAIL* je podneo dopunski izveštaj u kome je socijalna radnica imala uvid u celokupnu dokumentaciju predočenu u krivičnim postupcima. Na osnovu svega ona je saopštila da je njen zaključak o tome da je drugi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima u trenutku kada je uhapšen bio samo „ojačan”. Pritom je ukazala na to da se retko dešava da su iskazi dece potencijalnih žrtava trgovine ljudima dati različitim stručnim radnicima u različitim kontekstima potpuno konzistentni (vidi stav 37, gore).

179. Odbacujući žalbu drugog podnosioca predstavke Apelacioni sud je stao na stanovište da kritika procesa koji je kulminirao time što je drugi podnosilac predstavke osuđen prenebregava činjenicu da je on sam dao iskaze koji upućuju na to da je on bio „prokrijumčaren” u Ujedinjeno Kraljevstvo. Stoga je Apelacioni sud smatrao da nije bilo dokaza pred Krunskim sudom, pred Tužilaštvom ili pred odbranom koji bi upućivali na to da je drugi podnosilac predstavke bio žrtva trgovine ljudima i kao takav prevežen u Ujedinjeno Kraljevstvo (vidi stavove 47–48, gore).

180. Uz sve poštovanje Apelacionom sudu, teško je pomiriti navedeni zaključak sa uputstvom koje je samo Tužilaštvo objavilo u februaru 2009, ukazujući na to da deca koja su žrtva trgovine ljudima mogu oklevati da obelodane okolnosti svoje eksploatacije i da usled toga tužioci treba da obrate naročitu pažnju na tu mogućnost (vidi stav 73, gore). Slično uputstvo dao je i sam Apelacioni sud u predmetu *R. v. O.*, u kome je jasno saopštio da tužioci moraju biti upoznati sa protokolima i da advokati odbrane treba da sprovedu istragu ako postoji kredibilan materijal koji upućuje na to da je njihov klijent možda žrtva trgovine ljudima (vidi stavove 77–78, gore). Takođe je teško pomiriti to stanovište sa zaključcima i *NSPCC NCTAIL* i Nadležnog organa o tome da je drugi podnosilac predstavke u stvari premešten u Ujedinjeno Kraljevstvo kroz trgovinu ljudima (vidi stavove 32, 33. i 37, gore).

181. U tom smislu, ESLJP je već stao na stanovište da su od trenutka kada je drugi podnosilac predstavke otkriven, izvesni aspekti njegovog iskaza

morali izazvati zabrinutost i sumnju da je on možda žrtva trgovine ljudima (vidi stav 175, gore). Ta zabrinutost je trebalo da bude samo pojačana kada je postalo očigledno da je reč o maloletnom licu (vidi stav 176, gore). Od tog trenutka Država je imala pozitivnu obavezu da preduzme operativne mere kako bi ga zaštitila. Umesto toga, dopušteno je da se nastavi krivični postupak, a drugi podnosilac predstavke je priznao krivicu postupajući po savetu svog pravnog zastupnika. Iako su ga docnije i *NSPCC NCTAIL* i Nadležni organ identifikovali kao žrtvu trgovine ljudima, Tužilaštvo se nije složilo s tom procenom, a da pritom nije navelo jasne razloge za svoju odluku koja je zadirala u suštinu elemenata neophodnih da se ustanovi „trgovina ljudima, dok je Apelacioni sud, pozivajući se na iste te razloge ustanovio da odluka o nastavljanju krivičnog gonjenja nije predstavljala zloupotrebu postupka.

182. U svetlu svega prethodno navedenog, ESLJP smatra da se ne može reći da je Država ispunila svoju dužnost prema članu 4. Konvencije da preduzme operativne mere za zaštitu drugog podnosioca predstavke, i to kako u početku, kada je on bio potencijalna žrtva trgovine ljudima, tako ni docnije, kada je on već bio lice koje je Nadležni organ identifikovao kao žrtvu trgovine ljudima.

183. Sledstveno tome, ESLJP konstatuje da je povređen član 4. Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 6. STAV 1. KONVENCIJE

184. Podnosioci predstavke su se pritužili da im je zbog toga što je Država prekršila svoju pozitivnu obavezu prema članu 4. Konvencije, bilo uskraćeno pravično suđenje u smislu člana 6. Konvencije.

185. Član 6. stav 1. Konvencije, u svom relevantnom delu, utvrđuje sledeće:

Svako, tokom odlučivanja... o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu... raspravu... pred... sudom...

A. Prihvatljivost

186. ESLJP konstatuje da pritužbe podnosioca predstavki po članu 6. nisu ni očigledno neosnovane ni neprihvatljive po bilo kom drugom osnovu utvrđenom u članu 35. Konvencije. Stoga se moraju proglasiti prihvatljivima.

B. Meritum

1. *Podnesci stranaka*

(a) Prvi podnosilac predstavke

187. Prvi podnosilac predstavke je tvrdio da to što je on priznao krivicu samo po sebi nije ukinulo njegova prava na pravično suđenje. Po njegovom

mišljenju, nije logično sugerisati da se žrtva trgovine ljudima može odreći prava na pravično suđenje pukim priznanjem krivice. Čini se da je to uočilo i Tužilaštvo koje je u svom ažuriranom uputstvu upozorilo na opasnost od ranih priznanja krivice u potencijalnim slučajevima trgovine ljudima.

188. Kada je reč o činjenicama i okolnostima ovog konkretnog predmeta, prvi podnosilac predstavke je tvrdio da je on bio lišen prava na pravično suđenje zato što policija nije sprovedla istragu koja bi mogla da mu pruži dokaze koji bi poslužili da on bude oslobođen od optužbi; osim toga, procena koju je Tužilaštvo dalo u ovom predmetu bila je suštinski pogrešna zato što je Tužilaštvo svoje prvo preispitivanje izvršilo pre nego što je Nadležni organ zaključio svoju procenu, a potom je isuviše malo značaja pridalo toj proceni i sve vreme trajanja postupka ignorisalo je pokazatelje trgovine ljudima koji su bili jasni. U svetlu svih navedenih propusta, nije imalo nikakvog smisla to što je na kraju rečeno da je prvi podnosilac predstavke trebalo da podnese zahtev da se odrekne svog priznanja krivice kako bi se pokrenulo utvrđivanje zloupotrebe postupka.

(b) Drugi podnosilac predstavke

189. Drugi podnosilac predstavke je tvrdio da je krivicu priznao na osnovu rđavog pravnog saveta koji je dobio od svojih prvih pravnih zastupnika. Nikada mu nije bilo rečeno da bi mogao da bude žrtva trgovine ljudima i njegovi advokati ni Tužilaštvo nikada nisu preduzeli nijedan korak da bi njegov slučaj istražili, čak ni kada su se suočili sa nalazima *NSPCC NCTAIL* i Nadležnog organa. Pošto je on bio dete, njegov slučaj je automatski trebalo uputiti *NRM*-u kao odgovor iz domena mera za zaštitu dece. Međutim, nije primenjen nijedan postupak u smislu tog upućivanja pa se stoga ne može reći da se on odrekao svog prava na pravično suđenje. Iako je postojalo mnoštvo objektivnih dokaza koji su upućivali na to da je on verovatno žrtva trgovine ljudima, nijedan državni akter to nije prepoznao pre nego što je drugom podnosiocu predstavke izrečena osuđujuća presuda u krivičnom postupku.

(c) Država

190. Država je tvrdila da se prvi podnosilac predstavke odrekao svog prava na to da tvrdi da nije trebalo da bude krivično gonjen usled kombinovanog dejstva (i) njegovog sopstvenog propusta da iznese makar jedan jedini argument o tome da mu nije trebalo suditi, podnoseći predstavku u kojoj bi ukazao na zloupotrebu procesa ili zahtevajući da se izvrši sudsko preispitivanje bez obzira što je na takvu mogućnost bio upozoren; (ii) njegovog priznanja krivice; i (iii) njegovom potonjom odlukom da ne iskoristi mogućnost koju mu je domaći sud izričito ponudio da zahteva da mu se dozvoli da povuče svoje priznanje krivice kako bi pokrenuo neko od pitanja koja proističu iz činjenice da ga je Nadležni organ identifikovao kao žrtvu trgovine ljudima.

191. Pored toga, Država je tvrdila da je postupak u celini bio pravičan. Prvi podnosilac predstavke iskoristio je dve zasebne mogućnosti za izjavljivanje žalbe i svaku od tih žalbi razmotrio je predsednik Krivičnog odeljenja (lord glavni sudija) Apelacionog suda. Argumentacija je temeljno razmotrena, uključujući sve argumente koji su izneti u vezi sa navodnom zloupotrebom postupka i adekvatnošću pravnog zastupanja koje su mu pružili njegovi advokati. Međutim, Apelacioni sud je stao na stanovište da čak i da je on pokrenuo pitanje zloupotrebe postupka pred nižim sudom, to ne bi urodilo plodom. Stoga je njegovo suđenje bilo u potpunosti pravično prema članu 6. stav 1. Konvencije.

192. Država je takođe tvrdila da se time što je priznao krivicu drugi podnosilac predstavke odrekao prava na to da domaći sud odlučuje o pitanju njegove krivice ili nevinosti.

193. U svakom slučaju, Država je navela da je on mogao da koristi besplatne i nezavisne pravne savete uz pomoć prevodioca; takođe mu je ostavljen znatan rok da razmotri svoj položaj, od 21. aprila 2009, kada je uhapšen, do početka jula 2009, tj. do izjašnjenja o krivici. Međutim, u toj fazi je detaljan iskaz koji je on dao svojim advokatima bio činjenično inkompatibilan sa trgovinom ljudima i prinudnim radom. Ipak, u žalbi upućenoj predsedniku Krivičnog odeljenja Apelacionog suda bilo mu je dozvoljeno da tvrdi da njegovo priznanje krivice nije pravično uvedeno u spis predmeta i da u postupak uvede znatnu količinu materijala zasnovanog na novim činjeničnim nalazima.

2. Ocena ESLJP

194. Kada odlučuje o tome da li je povređen član 6. stav 1. Konvencije, ESLJP mora da odgovori na sledeća pitanja: prvo, da li otvara bilo kakvo pitanje po članu 6. stav 1. Konvencije propust da se proceni da li su podnosioci predstavki bili žrtve trgovine ljudima pre nego što su optuženi i osuđeni za krivična dela iz oblasti nedozvoljenog uzgoja i prometa narkotika; drugo, da li su se podnosioci predstavki odrekli svojih prava prema tom članu kada su priznali krivicu; konačno, da li je postupak u celini bio pravičan.

- (a) Da li se usled propusta da se sprovede istraga o tome da li su podnosioci predstavke bili žrtve trgovine ljudima pre nego što su optuženi i osuđeni za krivična dela u vezi s narkoticima otvorilo bilo koje pitanje po članu 6?**

195. ESLJP je u više navrata naglasio važnost istražne faze za pripremu krivičnog postupka budući da dokazi pribavljeni u toku te faze određuju okvir u kome će krivično delo koje se optuženome stavlja na teret biti razmotreno na suđenju (vidi *Salduz protiv Turske* [GC], br. 36391/02, stav 54, ECHR 2008, *Dvorski protiv Hrvatske* [GC], br. 25703/11, stav 108, ECHR 2015). ESLJP takođe uočava da se optuženi u toj fazi postupka često nalazi u posebno ranjivom položaju, čije se dejstvo dodatno pojačava činjenicom da zakonodavstvo o krivičnom postupku ispoljava tendenciju da postaje sve

složenije, naročito kada je reč o pravilima kojima se uređuje prikupljanje i korišćenje dokaza. U većini slučajeva ta naročita ranjivost može se valjano kompenzovati samo uz pomoć koju pruža advokat (vidi *Salduz*, gore navedeno, stav 54). Pravičnost postupka nalaže da optuženi bude u stanju da dobije čitav niz usluga koje su konkretno vezane za pravnu pomoć. U tom smislu, advokat treba da bude u stanju da bez ograničenja osigura osnovne aspekte odbrane tog lica: razmatranje predmeta, organizaciju odbrane, prikupljanje dokaza koji su povoljni po optuženog, priprema ispitivanja, pružanje podrške optuženom u nevolji u kojoj se našao i provera uslova pritvora (vidi *Dvorski*, gore navedeno, stav 108).

196. Iako žrtve trgovine ljudima ne uživaju imunitet od krivičnog gonjenja, status pojedinca kao žrtve trgovine ljudima može uticati na to da li ima dovoljno dokaza da on bude podvrgnut krivičnom gonjenju i da li je u javnom interesu da se taj postupak vodi (vidi stav 161, gore). Dokazi koji se odnose na status optuženog u svojstvu žrtve trgovine ljudima, prema tome, predstavljaju „temeljni aspekt” odbrane koji on treba da osigura bez ikakvih ograničenja.

197. U ovim predmetima tačno je da su sami pravni zastupnici podnosilaca predstavke mogli da upute podnosiocima predstavke Nacionalnom mehanizmu za upućivanje (*NRM*). Obojica podnosilaca predstavke imali su pravne zastupnike od samog početka, što je činilac koji ESLJP generalno smatra važnim mehanizmom zaštite od bilo kakve nepravičnosti u postupku. Drugi podnosilac predstavke bio je finansiran iz budžeta (vidi stav 25, gore) i mada Evropskom sudu nisu predloženi dokazi o tome, vrlo je verovatno da je – makar u početku – prvi podnosilac predstavke takođe koristio pravnu pomoć. Uprkos tome, pravni zastupnici podnosilaca predstavke i u jednom i u drugom slučaju očigledno su bez razmišljanja odbacili mogućnost da su njih dvojica žrtve trgovine ljudima. U slučaju prvog podnosioca predstavke, na mogućnost da je on žrtva trgovine ljudima prvo su ukazale i socijalne službe i organizacija Pravda za izbeglice i migrante (vidi stav 8, gore); međutim, čak i pošto je primio zaključnu odluku Nadležnog organa, njegov advokat je smatrao da je sugestija da on promeni svoj iskaz o krivici „nečuvena” zato što, po njegovom mišljenju, prvi podnosilac predstavke nije bio žrtva trgovine ljudima (vidi stav 16, gore). Iako se čini da je advokatu drugog podnosioca predstavke takođe skrenuta pažnja na mogućnost da je on bio žrtva trgovine ljudima (vidi stav 25, gore), to, po svemu sudeći, nije dovelo ni do kakvog daljeg koraka advokata o kome je reč.

198. Ipak, bez obzira na sve to, iako advokati odbrane u krivičnom postupku nesumnjivo treba da obrate posebnu pažnju na pokazatelje trgovine ljudima, njihov propust da te pokazatelje prepoznaju ili da postupaju u skladu s njima ne može sam po sebi osloboditi državu i njena službena lica odgovornosti koju snose za na tom planu. Kao što je već istaknuto, barem jedan podnosilac predstavke dobijao je budžetska sredstva za troškove odbrane i stav je ESLJP da se, u kontekstu člana 6. stav 3. tačka (c)

Konvencije, od nadležnih nacionalnih vlasti zahteva da intervenišu ako advokati koji pružaju usluge po osnovu pravne pomoći očigledno propuštaju da delotvorno zastupaju svoje klijente (vidi *Daud protiv Portugalije*, 21. april 1998, stav 38, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II). Iako se nijedan podnosilac predstavke u ovom predmetu nije pozvao na taj način, jasno je iz tog toka sudske prakse da se Država ne može skrivati iza nedostataka advokata koji deluju po osnovu pravne pomoći onda kada ti nedostaci predstavljaju „očigledan propust u pružanju delotvornog pravnog zastupanja”.

199. U slučajevima o kojima je ovde reč nije neophodno utvrđivati da li su gore pomenuti nedostaci u pravnom zastupanju podnosioca predstavke dosegli taj visoki prag. U kontekstu člana 4. Konvencije Država je ta koja ima pozitivnu obavezu i da zaštiti žrtve trgovine ljudima i da istraži situacije potencijalne trgovine ljudima, a ta pozitivna obaveza se aktivira samim tim što postoje okolnosti koje upućuju na osnov sumnje da je pojedinac žrtva trgovine ljudima, a ne pritužbom koju izjavljuje potencijalna žrtva ili koja se izjavljuje u njeno ime (vidi stavove 152. i 155, gore). Stoga se Država ne može osloniti na propuste pravnih zastupnika niti na propust samog optuženog – posebno kada je reč o maloletnom optuženom – da kaže policiji ili svom pravnom zastupniku da je žrtva trgovine ljudima. Kako se navodi u uputstvu samog Tužilaštva iz 2009. godine, deca koja su žrtve trgovine ljudima predstavljaju posebno ranjivu grupu i možda nisu ni svesna da su žrtva trgovine ljudima ili se možda suviše plaše da vlasti upoznaju s tom informacijom (vidi stav 73, gore). Sledstveno tome, ne može se tražiti od dece koja su žrtve trgovine ljudima da se sama identifikuju kao žrtve, niti se ona mogu kazniti zbog toga što to nisu učinila.

200. ESLJP je već utvrdio da je propust vlasti da blagovremeno procene da li su podnosioci predstavke zaista bili žrtve trgovine ljudima predstavljao povredu pozitivnih obaveza Države po osnovu člana 4. Konvencije (vidi stavove 174. i 183, gore). U kontekstu člana 6. Konvencije, ESLJP smatra da je time što nije doneta takva procena bilo onemogućeno da se pribave dokazi koji su mogli predstavljati temeljni aspekt odbrane podnosioca predstavke.

(b) Da li su se podnosioci predstavke odrekli svojih prava po članu 6. Konvencije?

201. Tačno je da ni duh ni slovo člana 6. Konvencije ne sprečava pojedinca da se slobodnom voljom, izričito ili prećutno, odrekne prava na jemstvo pravičnog suđenja. Međutim, da bi bilo delotvorno u smislu Konvencije, takvo odricanje mora biti neopozivo utvrđeno; ono ne sme biti u suprotnosti ni sa jednim javnim interesom; mora biti praćeno minimalnim mehanizmima zaštite u skladu sa važnošću koju ima (vidi *Poitrimol protiv Francuske*, 23. novembar 1993, stav 31, Series A br. 277-A; *Hermi protiv Italije* [GC], br. 18114/02, stav 73, ECHR 2006-XII; *Sejdovic protiv Italije* [GC], br. 56581/00, stav 86, ECHR 2006-II; i *Dvorski*, gore navedeno, stav

100). Pored toga, to odricanje ne sme biti izmenjeno ograničenjima (vidi *Deweer protiv Belgije*, 27. februar 1980, stavovi 52–54, Series A br. 35). U kontekstu nagodbi koje se sklapaju sa tužilaštvom (nagodba po načelu oportuniteta) ESLJP zastupa stanovište da time što ne ospori, odnosno ne dovede u pitanje krivičnu optužbu podnosilac predstavke može da se odrekne svog prava da krivični predmet koji se protiv njega vodi bude razmatran u meritumu. Međutim, odluka o prihvatanju priznanja krivice treba da bude praćena sledećim uslovima: (a) nagodba mora biti prihvaćena uz punu svest o činjenicama i okolnostima datog slučaja i pravnim posledicama i to mora biti učinjeno na potpuno dobrovoljan način i (b) sadržaj nagodbe i pravičnost načina na koji je ona sklopljena među strankama moraju biti predmet dovoljnog sudskog preispitivanja [*Natsvlishvili i Togonidze protiv Gruzije*, br. 9043/05, stav 92, ECHR 2014 (izvodi)].

202. U slučajevima o kojima je ovde reč, priznanja krivice koja su dala obojica podnosilaca predstavke bila su nesumnjivo „neopoziva” i budući da su u tom trenutku imali pravne zastupnike, oni su, to je gotovo sigurno, bili svesni da se neće ispitivati meritum njihovih predmeta ako priznaju krivicu. Međutim, budući da nije bila sprovedena procena da li su oni bili žrtve trgovine ljudima i da li je ta činjenica mogla uticati na njihovu krivičnu odgovornost ako jesu žrtve trgovine ljudima, ti njihovi iskazi u kojima su priznali krivicu nisu dali „uz punu svest o činjenicama”. Osim toga, s obzirom da trgovina ljudima ugrožava ljudsko dostojanstvo i osnovne slobode žrtava i da je inkompatibilna sa demokratskim društvom i vrednostima koje su utvrđene u Konvenciji (vidi *Rantsev*, gore navedeno, stav 282), u situaciji u kojoj takve procene nije bilo svako odricanje podnosilaca predstavke od njihovih prava bilo bi u suprotnosti sa važnim interesom javnosti za borbu protiv trgovine ljudima i zaštitu njenih žrtava.

203. Tačno je da je pošto je primila zaključnu odluku, sudija koja je predsedavala postupku pružila mogućnost prvom podnosiocu predstavke da podnese zahtev da se odrekne svog priznanja (vidi stav 15, gore), kao što je tačno i da je prvi podnosilac predstavke odlučio da to ne učini. Tu odluku je doneo na savet svog pravnog zastupnika, koji mu je rekao da čak i kada bi takav zahtev bio prihvaćen, Tužilaštvo ne bi bilo spremno da odustane od gonjenja. Prvom podnosiocu predstavke je takođe rečeno da bilo kakvo sudsko preispitivanje odluke o krivičnom gonjenju nema gotovo nikakvih izgleda na uspeh (vidi stav 17, gore). Po mišljenju ESLJP, za prvog podnosioca predstavke, kao maloletnika koji je uhapšen i krivično gonjen u stranom krivičnompravnom sistemu, a koji je već priznao krivicu za krivično delo u okolnostima koje nisu predstavljale odricanje od njegovih prava po osnovu člana 6, ne može se reći da se docnije odrekao tih prava tako što je odlučio da ne podnese te zahteve shodno robusnom savetu svog pravnog zastupnika.

204. ESLJP stoga ne smatra da su se podnosioci predstavke odrekli svojih prava po članu 6. stav 1. Konvencije.

(c) Da li je pravičnost postupaka u celini bila dovedena u pitanje

205. Kao što je ESLJP ustanovio u mnogobrojnim prilikama, usklađenost sa zahtevima pravičnog suđenja mora se ispitivati u svakom pojedinačnom slučaju, i to tako da se vodi računa o razvoju postupka u celini, a ne da se izolovano razmatra jedan određeni aspekt ili jedan određeni incident, iako se ne može isključiti mogućnost da neki specifični činilac bude do te mere odlučujući da se na osnovu njega u ranijoj fazi postupka može proceniti pravičnost suđenja (vidi na primer *Beuze protiv Belgije* [GC], br. 71409/10, stav 121, 9. novembar 2018).

206. U tom smislu ESLJP konstatuje da je uprkos tome što su se podnosioci predstavke izjasnili kao krivi za krivična dela koja su im stavljena na teret, Tužilaštvo ipak preispitalo svoju odluku da ih krivično goni nakon što ih je Nadležni organ priznao kao žrtve trgovine ljudima. Pored toga, obojici je docnije data dozvola da izjave žalbu i nakon isteka roka, a *CCRC* je predmet prvog podnosioca predstavke vratio Apelacionom sudu na dodatno razmatranje žalbe.

207. Međutim, kao što je ESLJP već konstatovao, razlozi koje je Tužilaštvo navelo za to da se ne složi sa Nadležnim organom bili su potpuno neprimereni. U meri u kojoj su takvi razlozi uopšte izneti, oni nisu bili u skladu s definicijom trgovine ljudima koja je utvrđena u Protokolu iz Palerma i u Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima (vidi stavove 170, 172. i 177–181, gore).

208. Osim toga, Apelacioni sud je i u jednoj i u drugoj prilici prvenstveno vodio računa o tome da li su pogrešno primenjena diskreciona tužilačka ovlašćenja i to u tolikoj meri da se odluka o pokretanju krivičnog gonjenja može smatrati zloupotrebom postupka, i u odbacivanju žalbi podnosilaca predstavke pozvao se na iste one razloge koje je navelo i Tužilaštvo, a za koje je ESLJP već ustanovio da su u neskladu s definicijom trgovine ljudima u međunarodnom pravu (vidi stavove 170, 172. i 177–181, gore). Iako su se podnosioci predstavke pozvali na član 4. Konvencije, Apelacioni sud nije razmatrao njihove predmete kroz prizmu pozitivnih obaveza Države po tom članu. Naprotiv, Apelacioni sud se ograničio na relativno usko preispitivanje; kada je odbacio žalbe obojice podnosilaca predstavke, Apelacioni sud je jasno stavio do znanja da se optuženome pruža jedna prilika da izda uputstvo svojim pravnim savetnicima i da se samo u „krajnje izuzetnim slučajevima” događa da sud smatra da je primereno da optuženome dozvoli da izda nova uputstva u vezi sa činjenicama kako bi se mogla izjaviti žalba na osuđujuću presudu (vidi stav 50, gore). Po mišljenju ESLJP, takvim pristupom se u suštini kažnjavaju žrtve trgovine ljudima zbog toga što se na početku nisu identifikovale kao žrtve trgovine ljudima i dopušta se vlastima da se pozovu na sopstveno neispunjenje obaveze prema članu 4. Konvencije u pogledu preduzimanja operativnih mera za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Sledstveno tome, ESLJP ne smatra da su žalbeni postupci otklonili sve manjkavosti u

postupku koje su i dovele do toga da podnosioci predstavke budu optuženi i na kraju osuđeni.

209. Sva prethodna razmatranja dovoljna su da ESLJP na osnovu njih može da zaključi kako se ni u odnosu na jednog ni u odnosu na drugog podnosioca predstavke postupak u celini ne može smatrati „pravičnim”.

210. Prema tome, bio je prekršen član 6. stav 1. Konvencije.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANA 14. SAGLEDANOG ZAJEDNO SA ČLANOM 6. KONVENCIJE

211. Drugi podnosilac predstavke se takođe žalio da je bio prekršen član 14. sagledan zajedno sa članom 6. Konvencije. U tom smislu on je tvrdio da je prema njemu kao žrtvi trgovine ljudima koja je eksploatisana za proizvodnju droga postupano drugačije nego prema žrtvama trgovine ljudima koje su eksploatisane u druge kriminalne svrhe.

212. Međutim, ta pritužba nije prethodno izneta ni izričito ni suštinski pred domaćim sudovima pa se stoga ne može reći da su bili iscrpljeni svi domaći pravni lekovi.

213. Stoga se ova pritužba mora proglasiti neprihvatljivom u skladu sa članom 35. stavovi 1. i 4. Konvencije.

V. PRIMENA ČLANA 41. KONVENCIJE

214. Član 41. Konvencije glasi kako sledi:

Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.

A. Šteta

215. Prvi podnosilac predstavke potraživao je odštetu na ime nematerijalne štete u vidu gubitka slobode, duševnog bola i patnje.

216. Drugi podnosilac predstavke je potraživao iznos od 75.000 evra na ime nematerijalne štete, posebno na ime duševnog bola i praktičnih pitanja u vezi s tim što u svom dosijeu sada ima izrečenu krivičnu presudu i u vezi sa dugotrajnom nesigurnošću u pogledu njegovog statusa kao deteta koje je žrtva trgovine ljudima.

217. Država je i kada je reč o jednom i kada je reč o drugom podnosiocu predstavke tvrdila da bi u datom slučaju to što je konstatovano da je povređen član 4. i/ili 6. Konvencije trebalo da predstavlja dovoljno pravično zadovoljenje.

218. ESLJP na samom početku konstatuje da prvi podnosilac predstavke nije kvantifikovao svoj zahtev za naknadu nematerijalne štete. Iako član 41. sam po sebi ne nameće podnosiocu predstavke niti njegovom predstavniku

pred ESLJP nijedan procesni zahtev, na osnovu Poslovnika Suda i praktičnog uputstva za potraživanje naknade po osnovu pravičnog zadovoljenja (koje je predsednik Suda izdao u skladu s Pravilom 32. Poslovnika Suda 28. marta 2007) preovlađujuća je praksa ESLJP da podnosioci predstavke treba da naznače „odštetni zahtev” za pravično zadovoljenje u fazi komunikacije u okviru postupka. Ipak, ESLJP primenjuje izvestan stepen fleksibilnosti kada je reč o nematerijalnoj šteti i u praksi je već pristajao da razmatra i one odštetne zahteve za koje podnosioci predstavke nisu kvantifikovali iznos „prepuštajući to diskrecionom odlučivanju samog ESLJP” (vidi *Nagmetov protiv Rusije* [GC], br. 35589/08, stav 72, 30. mart 2017. i slučajevi koji su tamo navedeni). Stoga ESLJP smatra da može da donese odluku o odšteti na ime nematerijalne štete, čak i pored toga što prvi podnosilac predstavke nije kvantifikovao svoj odštetni zahtev.

219. I u pogledu prvog i u pogledu drugog podnosioca predstavke ESLJP se poziva na svoj zaključak o tome da su bili prekršeni članovi 4. i 6. Konvencije jer tužena država nije ispunila svoje obaveze po članu 4. da preduzme operativne mere kako bi zaštitila žrtve trgovine ljudima. ESLJP nema ni najmanju sumnju u to da su podnosioci predstavke pretrpeli duševni bol zbog krivičnog postupka koji je protiv njih vođen i da su se suočili sa određenim preprekama zbog krivične evidencije u koju su upisani. Međutim, ESLJP takođe mora voditi računa o činjenici da su gore pomenute povrede prava po Konvenciji suštinski procesne po svojoj prirodi te on stoga nije morao da razmatra meritum odluka o vođenju krivičnog postupka protiv podnosilaca predstavke. Stoga ESLJP smatra da je primereno da svakom podnosiocu predstavke dosudi iznos od po 25.000 evra na ime nematerijalne štete uz naknadu svakog poreza koji bi na to mogao biti zaračunat.

B. Sudski i ostali troškovi

220. Prvi podnosilac predstavke je podneo zahtev za naknadu 39.660,62 britanske funte na ime sudskih i ostalih troškova koje je imao pred ESLJP, a taj iznos obuhvatio je i honorare za četiri advokata i jednog pravnog savetnika koji klijenta ne zastupa pred Sudom.

221. Drugi podnosilac predstavke podneo je zahtev za naknadu 19.810,00 funti na ime sudskih i ostalih troškova pred ESLJP.

222. Država je tvrdila da je broj sati koje je obračunao pravni savetnik prvog podnosioca predstavke bio prekomeran, kao što su prekomerni i profesionalni troškovi njegovih advokata.

223. Prema sudskoj praksi ESLJP, podnosilac predstavke ima pravo na naknadu sudskih i ostalih troškova samo u meri u kojoj je dokazano da su ti troškovi stvarno snošeni i da su bili nužni i razumni u pogledu ukupne količine. U ovom konkretnom slučaju, obraćajući pažnju na dokumente koje ima pred sobom i vodeći računa o svim gore navedenim kriterijumima, ESLJP smatra da je razumno da svakom podnosiocu predstavke za postupak

u Strazburu dosudi naknadu od po 20.000 evra, uz sve takse i poreska opterećenja koja mogu biti zaračunata na taj iznos.

C. Zatezna kamata

224. ESLJP smatra da je primereno da zatezna kamata bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke, kojoj treba dodati tri procentna poena.

SA SVIH NAVEDENIH RAZLOGA, ESLJP

1. *Odlučuje*, jednoglasno, da spoji predstavke;
2. *Proglašava*, jednoglasno, pritužbe podnosioca predstavke povodom članova 4. i 6. stav 1. Konvencije prihvatljivima, dok ostatak predstavki proglašava neprihvatljivima;
3. *Utvrđuje*, jednoglasno, da je bio prekršen član 4. Konvencije;
4. *Utvrđuje*, jednoglasno, da je bio prekršen član 6. stav 1. Konvencije;
5. *Utvrđuje*,
 - (a) sa pet glasova prema dva da je tužena država dužna da plati, u roku od tri meseca od datuma kada ova presuda postane pravnosnažna u skladu sa članom 44. stav 2. Konvencije, iznos od 25.000 evra (dvadeset pet hiljada evra) svakom podnosiocu predstavke, uz dodatak svih taksa i poreskih opterećenja koja mogu biti zaračunata na taj iznos, na ime nematerijalne štete, s tim što taj iznos treba pretvoriti u valutu tužene države po kursu važećem na dan namirenja obaveze;
 - (b) jednoglasno, da je tužena država dužna da plati, u roku od tri meseca od datuma kada ova presuda postane pravnosnažna u skladu sa članom 44. stav 2. Konvencije, iznos od 20.000 evra (dvadeset hiljada evra) svakom podnosiocu predstavke, uz dodatak svih taksa i poreskih opterećenja koja mogu biti zaračunata na taj iznos, na ime sudskih i ostalih troškova;
 - (c) jednoglasno, da će se od isteka gore pomenutog roka od tri meseca do namirenja obaveze primenjivati zatezna kamata na gore pomenute iznose po stopi koja odgovara najnižoj kamatnoj stopi na zajmove Evropske centralne banke u periodu docnje, uvećana za tri procentna poena;
6. *Odbacuje*, jednoglasno, ostatak zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

V.C.L. I A.N. PROTIV UJEDINJENOG KRALJEVSTVA PRESUDA

Sačinjeno na engleskom jeziku i objavljeno u pismenoj formi 16. februara 2021, u skladu sa stavovima 2. i 3. Pravila 77. Poslovnika Suda.

Andrea Tamiati
Sekretar

Jonko Grozev
Predsednik